

תוכן הענינים

סימן קנ"ט – שמותר להלוות לעובר כוכבים ולמומר בריבית.....	ד
סעי' א' – ריבית לעכו"ם.....	ד
חומר איסור ריבית.....	ד
הלכות ריבית נמצא ביו"ד ולא בחו"מ.....	ו
ריבית לגוי.....	ז
סעי' ב' וג' – ריבית למומר וכותי וקראי.....	ט
מומר וחילוני.....	י
סי' ק"ס – גודל איסור הרבית ועד היכן צריך ליוהר ממנו.....	יג
סעי' א' ב' וג' – מי עובר באיסור ריבית.....	יג
פרסור, ולפני עור, ומסייע.....	יג
סעי' ד' – שעת הפירעון, דרך מקח.....	טו
ביאור החיתר של הרמ"א, ורעק"א.....	טו
בשעת פירעון.....	טז
סעי' ה' – מחילה.....	יח
מחילה ו'כאילו התקבלתי'.....	יח
סעי' ו' – ריבית מאוחרת.....	כ
ביאור הענין.....	כ
סעי' ז' – ליהנות שלא מדעתו, בפרהסיא.....	כב
ביאור הענין.....	כב
סעי' ח' – בני ביתו.....	כד
אתי למיסרך.....	כד
סעי' ט' – נכש עמו ואעדור עמך.....	כד
מלאכה תמורת מלאכה.....	כד
הלוואה תמורת הלוואה.....	כו
סעי' י' י"א וי"ב – ריבית דברים.....	כז
סעי' י', ללמד בנו.....	כח
סעי' י"א, להקדים שלום, להודות.....	כט

לא	סעי' י"ב, הודעיני
לא	סעי' י"ג י"ד וט"ז – לוח למלוח
לא	סעי' י"ג, עבר כנעני
לד	סעי' י"ד, ערב
לה	סעי' ט"ו, מדין שניהם
לו	סעי' ט"ז – תיווך, היתירא דרש"י
לו	תיווך האסור והמותר
לז	היתירא דרש"י
לח	סעי' י"ז – תלמידי חכמים
לח	הגבלת ההיתר
לח	סעי' י"ח י"ט וכ' – יתומים ומצוות
לט	סעי' י"ח; ת"ת, צדקה, יתומים
מב	ללוות בריבית לצורך מצוות
מג	סעי' י"ט וסעי' כ'
מוג	סעי' כ"ב – פיקו"נ
מד	שימח בלא גובינא
מוד	סעי' כ"ג – טובת הנאה
מה	טובת הנאה, והקפה
מו	הגבלת ר' משה, והמשך הענין
מח	סימן קס"א – דין אבק רבית ואיזו נקרא רבית דאורייתא
מח	סעי' א' – פחות מש"פ, קרקע
מח	דוגמאות למעשה
מח	יד שרה
נ	סעי' ב', ג' וד' – אבק ריבית
נ	לצאת ידי שמים
נג	סעי' ה' – ריבית קעוצה
נג	שידור בו בפחות, ועוד
נה	סעי' ו' – יתומים
נה	חיוב הבנים
נה	כיבוד אב לאביו רשע

סעי' ז' – תקנת השבים נו
 אין מקבלין ממנו נו
 סימן קס"ב – שלא להלוות סאה בסאה נח
 סעי' א' – סאה בסאה נח
 ביאורים, ודוגמאות להמחיש הענין נח
 דולר בארה"ק, ושאר מטבעות סז
 סי' קע"ה – דין הפוסק על הפירות ע
 סעי' א' – אין פוסקין ע
 אין פוסקין על הפירות ע
 סימן קס"ו – לא יעשה מלאכה בעבדו ובחצרו עג
 סעי' א' – קיימי לאגרא עג
 פרהסיא, אוהבים עג

סימן קנ"ט – שמותר להלוות לעכו"ם ולמומר בריבית

סימן קנ"ט – שמותר להלוות לעובר כוכבים ולמומר בריבית

סעי' א' – ריבית לעכו"ם

דבר תורה, מותר להלוות לעובר כוכבים בריבית. וחכמים אסרוהו, אם לא כדי חייו, או לת"ח, או בריבית דרבנן. והאידינא, מותר (ככל ענין). (הטור).

והנה, הלומד הלכות ריבית יראה דמי שאינו יודע הלכות אלו, כמעט מובטח לו שיעבור על איסור ריבית במשך חייו. וכך ביאר הח"ח התפילה 'מחיה מתים ברחמים רבים', שהקב"ה מרחם עלינו להחיותנו בתחיית המתים, למרות שעברנו על הלכות אלו בשוגג.

במשלי [כ"ח ח'] "מרבה חונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו". ותהילים [ט"ז ח'] "כספו לא נתן בנשך ושחד על נקי לא לקח עשה אלה לא ימוט לעולם", ומכלל לאו אתה שומע הן; כך מבואר מהגמ' בדף ס"א וע"ה, דהמלווה בריבית יתמוטט, וכספו לעולם לא יחזור.

והא דאנו רואים אצלנו צדיקים שפושטים רגל, ולא נתקיים בהם הכתוב של 'לא ימוט לעולם', ע"כ פעם אחת נכשלו בשוגג, או שהחיתר עיסקא לא היה כראוי.

ובגמ' היה עובדא עם רמי בר חמא היה לו עצה שלא להלוות את הכסף אלא להשכירו, עם האחריות על המלוה, ובכך יכול לגבות ריבית, ואינו אסור מה"ת. ומבואר שם, דעדיין היה אסור מדרבנן, משום דדומה לריבית. ומבואר דרמי בר

חומר איסור ריבית

כ' הרמב"ם ריש הל' מלוה ולוה, וז"ל "מצות עשה להלוות לעניי ישראל שנאמר אם כסף תלוה את עמי את העני עמך, יכול רשות תלמוד לומר העבט תעביטנו וגו' ומצוה זו גדולה מן הצדקה אל העני השואל שזה כבר נצרך לשאול וזה עדיין לא הגיע למדה זו, והתורה הקפידה על מי שימנע מלהלוות לעני שנאמר ורעה עינך באחיק האביון וגו'" עכ"ל.

הח"ח בספרו אהבת חסד מפליג בחשיבות מצוה זה [א.ה. ואף כ' שזהו סגולה לזש"ק כשמתעסק עצמו במצוה זה].

וכשמקיים מצוה זה, יש הקפדה של התורה שלא להלוות בריבית; לא תשימון עליו נשך, ועוד פסוקים. הקפדת התורה אינו בנתינת הריבית או בקבלת הריבית, אלא עצם ההסכם של ריבית הוא הסכם שהתורה קפידה עליו.

העונש למי שמלווה בריבית, מבואר מהנביא יחזקאל [י"ח י"ג] "בנשך נתן ותרבית לקח וחי לא יחיה", כלומר שלא יקום בתחיית המתים.

סימן קנ"ט – שמותר להלוות לעכו"ם ולמומר בריבית

משום שיש בזה חסרון אלא שנעסוק בעסקים רגילים שיש סיכון, ובכך נבטח בהקב"ה.

וכע"ז מבואר בהאלישי"ך, דהמלווה בריבית כופר ביציאת מצרים, כי מראה שעסקיו הם בדרך הטבע ולא ע"פ דרכי הבורא. ובכך ביאר העונש של המלווה בריבית אינו זוכה לתחיית המתים, כי בזה מראה עצמו כאילו הוא מצרי, והם נהרגו ונטבעו בדרך הטבע, שהוא מיתה עולמית, ואילו המהלך של תחיית המתים שהוא למעלה מדרך הטבע שייך לאלו שמאמינים שהקב"ה שולט ומנהיג, ומנהיג עסקיו ע"פ דרך זה.

וכ"כ החכמ"א [ק"ל ד'] "כל המלוה בריבית הרי זה ככותב ומעיד עליו עדים שכפר באלקי ישראל ושכפר ביציאת מצרים שנאמר את כספך וגו' אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים ורצה לומר שאני המשגיח בעולם ובידי העושר והכבוד וזה המלוה בריבית ועובר על דבריו מראה בעצמו שאין ביכלתו לפרנסו ולהעשירו זולת זה ולכן עונשו מדה כנגד מדה שנכסיו מתמוטטים כך הוא קבלה ביד חז"ל", עכ"ד.

הכתב סופר [פרשת בהר], וכ"ה בפנים יפות כ' דיש ברכה מיוחדת למי שמלווה בלי ריבית.

החינוך [ס"ח] כ' דהתורה לא רצה שנעסוק בעסק שהרווח מגיע מהפסד של השני, משא"כ שאר משא ומתן.

הכלי יקר שם כ' עוד טעם מדוע אסרו תורה, כי הקב"ה ברא אתה עשיר ואחיד עני, כדי לזכותך במצוות הלוואה, ולא

חמא דחשב שזה מותר, והיה שוגג, על ריבית דרבנן, ואעפ"כ ירד מנכסיו.

יל"ע, מדוע הקפידה התורה כ"כ על איסור ריבית, הא ריבית הוא דבר הכי מובן והכי מסתבר, דכמו שעושים משא ומתן עם חפצים, עושים משא ומתן עם כסף, וודאי הלוואה הוא שווה כסף, וריבית הוא הבסים לכל עסק ולכל כלכלה. ועוד, הלא ריבית הוא טוב למלוה וגם טוב ללוה, וא"כ מדוע אסרו תורה.

וביאר הרמב"ן עה"ת [שמות כ"ב], דמהא שיש מצוה כ"כ גדול להלוות לאחיד ולעשות עמו חסד גמור, ובמקום לעשות מצוה גדולה שלא לשם כסף או כבוד, עשה עמו 'עסקים רגילים', והתורה רצה שיתייחס אל עוד יהודי כאח, ולא כלקוח. ומשום הכי התורה מזכיר בעניינים אלו שוב ושוב 'אחיד'. וע' בדברים שהרמב"ן מאריך עוד.

הספורנו [דברים כ"ג] כ' דהמלווה חבירו בחנם עושה חסד, וכל שיש רבוי חסד יש רבוי שכינה, והמלווה בריבית ממעט משכינתו של הקב"ה ומרחיקו.

המהר"ל בנתיב הצדקה [פרק ו'] כ' דמהא דאינו מתייחס אליו כאח אלא כלקוח, הוא מקלקל צורת המשפחה של עם ישראל.

ע"כ היה המהלך במפרשים דהיה חסרון בחסד. ויש עוד מהלך במפרשים, דהחומר בריבית הוא משום שזה חסרון באמונה.

הכלי יקר [שמות כ"ה ל"ו] ביאר דבאמת להלוות בריבית הוא העסק הכי טוב והכי בטוח, והקב"ה לא רצה שנעסוק בזה

סימן קנ"ט – שמותר להלוות לעכו"ם ולמומר בריבית

נשאלת השאלה, מדוע המור והשו"ע הביאו ביו"ד, הא ה"ל להביא הלכות ריבית בחלק חושן משפט.

הב"ח מק' כן, ותי' דהואיל ועסקו מקודם בדינים של עכו"ם, הלכות ריבית הוא המשך במה שנלמוד שמותר להלוות לגויים. וישיב בזה מדוע הוא נמצא כאן ביו"ד, ולא במקום אחר ביו"ד, אבל לא יישב מדוע נמצא בחלק זה מלכתחילה.

ונראה לומר, דהגמ' והרמב"ם צירפו לב"מ ולחל' מלוה ולוה, דהוא מעניני עסקים ומשא ומתן בין אדם לחבירו. אך השו"ע קבעו כאן כי יסוד האיסור הוא איסור של בין אדם למקום, ולא בין אדם לחבירו. כלומר, הן זה אמת שיש נפק"מ לחבירו ג"כ, ומשו"ה הגמ' והרמב"ם שנו אותו במקום ההוא, מ"מ השו"ע יש לו כרך של יו"ד, וזה נוגע לשאלות של בין אדם למקום, ושאלות שהאדם שואל לרב, ולא בשאלות שאדם לוקח חבירו לב"ד.

כלומר, מהא שהוכחנו למעלה שאין כאן האיסור רק לקחת הכסף מחבירו, אלא עצם ההסכם הוא אסור, ואם לבסוף לא גבה בריבית עדיין עבר על איסור זה, הרי מוכח שזה שאלה של בין אדם למקום, ושייך שמקומו יהיה ביו"ד.

והנה, יתבאר במקומו בס"ד מח' הרמב"ם וגאונים במי שעבר על הלכות ריבית, וצריך להחזירו להלוה, האם הלוה יכול למחול לו; הרמב"ם ס"ל דיכול הלוה למחול, והגאונים ס"ל דאינו יכול. והגר"ב ביאר המח', דהחויב להחזיר בריבית אינו מדין והשיב את הגזילה, ואינו דין של ממוני גבך, אלא הוא מצוה בעלמא, מהא דלא קיים המצוה של חסד

הסתפק בזכות המצוה ללוות לאחיו, אלא גם רוצה לעשות כסף על זה; את זה התורה לא רצתה.

כ' הבעל הטורים ש'רבית' הוא בגמ' תרי"ב, דהעובר ע"ז כאילו עובר על כל שאר מצוות שבתורה. והמהר"ל כ' דהתורה מענישו בריבית, על כל שאר איסורים שבתורה.

והנה, בחל' תולעים [סי' פ"ד] כ' הפר"ח שהתורה הפליגה ונתן כ"כ הרבה לאווין כדי שנבדוק היטב כל דבר שלא יהיה בו תולעים. ונראה, דדבריו אלו שייכים גם כאן, דהתורה הפליגה כ"כ בחומרת איסור זה, כדי שנעיין ונבדוק בכל עסק ומשא ומתן האם יש בזה שמין של ריבית.

לאור האמור נתבאר, דאין האיסור במה שלוקח כסף מחבירו שלא כדין, אלא האיסור הוא עצם קיום ההסכם באופן שהתורה לא רצתה. ובכך מובן מדוע התורה הקפידה גם על הלוה, וגם על הסופר וגם על העדים וגם על הסרסור, כי כולם סייעו לעשות עסקה שלא כרצון התורה. ואעפ"כ יתבאר לך דמה"ת המלוה יש לו יותר לאווין, והלוה אסור במה שמסייעו לעשות עיקר האיסור [ע' דרכ"ת סק"ג], ואי"ז סתירה ליסוד הנ"ל. וע"ע ט"ז סק"ג דאיסור לוה תלוי במלוה, וגם זה אינו סתירה להנ"ל.

הלכות ריבית נמצא ביו"ד ולא

בחז"מ

הלכות ריבית בגמ' נמצא במס' בבא מציעא, פרק איזהו נשך, וברמב"ם הל' מלוה ולוה, שהוא בחלק משפטים. וא"כ

סימן קנ"ט – שמותר להלוות לעכו"ם ולמומר בריבית

ועוד נפק"מ, קיבל מצות או אתרוג בריבית, האם מקיים בו חובתו, או שחסר ב'לכם'; דג"ז תלוי על הני צדדים. ואכ"מ, ובס"ד נאריך על סוגיות אלו במקומם [סי' קס"א].

ריבית לגוי

מבואר בסעי' א' דמה"ת מותר להלוות לגוי בריבית, וחז"ל אסרו מלבד בג' אופנים, והאידנא הכל שרי.

ומבואר, דהא דאסרו חז"ל ריבית לגוי יותר משאר משא ומתן, היינו משום שבריבית העסק שלו יהיה אך ורק עם גויים, ולכן חששו שמא ילמד ממעשיו.

הג' אפונים שבהם חז"ל לא גזרו הם; כדי חייו, ת"ח, וריבית דרבנן.

הקולא של ת"ח, היינו משום שאין לחשוש שמא ילמד ממעשים של הגוי. והא דמצינו בשאר מקומות שהחמירו בת"ח יותר משאר בנ"א [כגון בבישול עכו"ם], ואילו כאן הקילו בו יותר, צ"ל דשאר דברים הם בפרהסיא, וא"כ חוששין שמא ילמדו ממעשיו, ואילו ריבית אינו בפרהסיא כ"כ, ולכן הקילו בו.

התוס' הק', מדוע בזמננו אנו מקילין להלוות לגוי בכל אופן, אפ' כשאינו כלול בחני ג' קולות, ותי', דהואיל ובלא"ה אין לנו אפשרות להשתכר בשום משא ומתן אלא עם גויים, נמצא שאין סיבה להחמיר בריבית יותר משאר משא ומתן, ולכן שרי.

ויש להקשות, הא בכל התורה כולה כשיש גזירה דרבנן, אמרי' דאע"פ שנתבטל הטעם, נתקיים התקנה, כי כך הם גזירות חז"ל, מלבד דאין אנו יודעים

עם אחיו אלא לקח ריבית, התורה נתן לו מצוה בין אדם למקום של 'וחי אחיך עמך' להרבות אהבה וחסד ואחוות עם הלווה, ואין הלוה יכול למחול לו מצוה זה, כי אינו שלו. מלמהד"ד, אביון שמוחל לו המתנות לאביונים בפורים, הא אינו שלך כדי למחול. כך הוא דעת הגאונים. והרמב"ם אינו חולק על עצם הדברים, אלא ס"ל דהמצוה של בין אדם למקום נתקבל עכשיו צורה של בין אדם לחבירו.

עוד נפק"מ בשאלה זה, מת הלוה, האם היורשים יכולין לתבוע כסף זה. כך הסתפק הדג"מ. ולכא' לפי הגאונים יתכן שאינם יכולים, כי אינו כסף שלהם כדי לתבוע, אלא מצוה של המלוה, ואביהם היה ה'הפצא' של המצוה. הריטב"א ס"ל דאינם יכולים לתבוע. האבנ"מ והחוו"ד [שהוא הקצות והנתיבות] חלקו בזה. ואכ"מ.

עוד נפק"מ, אם עבר והלוה בריבית, וקידש אשה בהכסף של הריבית, האם היא מקודשת או לא; אם זה דין בחו"מ, וממוני גבך, אינה מקודשת, כי אינו כסף שלו, אבל אם הוא דין ביו"ד, ודאי הוא שלו, אלא שאינו מקיים המצוה של וחי אחיך עמך. האבנ"מ [כ"ח] דן בזה, ומסיק דהיא מקודשת; כלומר, שזה דין ביו"ד.

החוו"ד [סי' קס"א] דן אם קיבל המלווה בגד בריבית, האם חייב להחזיר להלוה הבגד או שיכול להשאיר המעיל אצלו ולהחזיר לו כסף; אם הוא דין בחו"מ, אינו יכול לשמרו לעצמו, אבל אם הוא דין ביו"ד, יכול להחליט באיזה כסף לקיים מצוה זה.

סימן קנ"ט – שמותר להלוות לעכו"ם ולמומר בריבית

מעשה באיש עסקים שהרואה חשבון
שלו היה גוי, וביקש ממנו הלוואה, ולא
היה יכול להישמט ממנו דהרי ידע כל
ענייני כספו, ולא רצה להלוות בריבית,
כי לא מתאים ע"פ היחס שהיה ביניהם,
ולכן השאלה הוא האם רשאי להלוות
בחנם.

והנה, לפי הרמב"ם, לכאורה"ל לאסור,
כי עובד באיסור עשה.

והנה, הגליון מהרש"א מביא רד"ק
בתהילים, שמותר להלוות לעכו"ם
בריבית, ובוודאי אם הגוי עשה לו טובה
וחסד, חייב הישראל לעשות עמו חסד
וטובה, והלוואה בלי ריבית הוא יותר מן
המתנה. כלומר, כשרשאי לתת לו מתנה
בחנם, מותר גם להלוות.

וכ' הר"ן, שאי"ז לא תחנם, כי זה
תמורת החסד שקיבל ממנו.

והנה, לפי הרמב"ם, ה"ל להגליון
מהרש"א ולהר"ן להחמיר, דאח"כ אין
כאן לא תחנם, הא עדיין מבטל עשה.

וצ"ל, דהיכא שמותר לתת בחנם, אינו
מסתבר דהתורה יאסור לגבות הכסף,
וע"כ התורה חייב לגבות ריבית רק היכא
שאסור לתת מתנה.

עכ"פ, לאור הנ"ל, האי ישראל עם
הרואה חשבון, רשאי לתת לו מתנה ואין
כאן לא תחנם, כיון שעושה למען היחסים
ביניהם, וממילא מותר גם להלוות בחנם,
לכאורה אף לדעת הרמב"ם.

ובלא"ה, יש החשבון של החת"ם
והחכמ"א, דיר"ש מרחיק מלהלוות לגוי
בריבית.

כל הטעמים של חז"ל כשגזרו גזירות,
וא"כ ק' מדוע אמרי' הכל שרי.

ואין לומר דאנו סומכין על ההיתר של
'כדי חייו', דהא א"כ ה"ל לראות איזה
הגבלה, ואילו מבואר מסוגיין דמותר
בשופי.

ותי' ר' משה, דיש מקומות שחז"ל גילו
לנו שהתקנה הוא אכן תלוי בהטעם
והסיבה, והיכא שנתבטל הטעם, נוכל
לבטל הני גזירות, כגון גילוי, ושאר
מקומות. וה"ה כאן, מהא שהקילו לת"ח,
או כדי חייו, אנו רואים שאינו גזירה
מוחלטת, אלא הוא גזירה התלוי בהטעם,
ומכיון שתוס' גילה לנו שהטעם אינו
נוגע אצלנו, שפיר נוכל לבטל התקנה.

החת"ם [יו"ד ק"ט] והחכמ"א [ק"ל ו'] כ'
דמהא דחז"ל גזרו התקנה, אלמא לא
ניחא להו לחכמים שנעשה כן, ולכן יר"ש
מתרחק מזה, וכלשון החכמ"א "אבל ראוי
לכל איש ישר הולך באם אפשר לו
שימנע גם מהלוואת עכו"ם וישליך על ה'
יהבו".

[אגב, מכאן אנו רואים דאיש ישר אינו
דווקא ת"ח, כי ת"ח בלא"ה מותר.]

הרמב"ם [ספה"מ, ומלוה ולוה פ"ה]
פסק דמצוה יש להלוות לגוי בריבית.
הראב"ד מק' עליו מניין לו זה, הא בגמ'
שלנו מבואר דשרי, ועוד, הספרי, שלכאורה
הוא המקור להרמב"ם, כ' דיש עשה,
היינו לחייב המלווה לישראל בעוד איסור
עשה, אבל לא שיש מצוות עשה להלוות
לגוי.

וע' כנה"ג שמביא הרמב"ם, ומיישבו
מקושיית הראב"ד.

סימן קנ"ט – שמותר להלוות לעכו"ם ולמומר בריבית

המנח"י חולק על ר' משה, וס"ל שלא קיים קולא כזה. ולכאוי' יודה דאינו ריבית דאורייתא אלא ריבית דרבנן. ואם לזאת, יש מקום לצרף צירופים, כגון אם הוא ספק מומר.

לפי הבנת ר' משה, חברה של ישראל יכול ללוות מחברה אחרת של ישראל אחרת בריבית, דאין כאן לזה אישית. ואכ"מ.

ישראל וגוי בשותפות שמלווים
לישראל בריבית, ע' מהר"ם שיק וקנ"ח, שואל ומשיב [ג' ל"א], קיצשו"ע, מלמד להועיל [נ"ט], האם הוא תלוי למי יש רוב אחריות. וכ', שיכולים להתנות שההלוואה להישראל יהיה על חלקו של הגוי, ואכ"מ.

כשיש בפניו אופציה ללות לגוי
בריבית או לישראל ע"י היתר עיסקא, זה שאלה במשקל החסידות. ויש אנשים חבורים מהיתר עיסקא כאילו הוא בא להזיק אותם, ובאמת הוא בא לעזור אותם. וע"ע מהר"ם שיק סי' רל"ו. וע"ע ר' משה [ג' צ"ג].

חברה בע"מ, לא נאריך בענין זה כאן
כי אכ"מ, ורק נגיד שיש קולא של ר' משה, דס"ל דכדי להיות לזה, צריך שיהיה לו אחריות אישית על החוב, אבל אם האחריות הוא רק על ה'חברה', אין כאן לזה. והנה, היכא שהוא חייב להחברה בריבית [משכנתא], זה שאלה חמורה כי יש לישראל חלקות אחריות אישית להחזיר בריבית, אבל היכא שהחברה חייב לו בריבית [יתרה בבנק], בזה שייך קולא הנ"ל, דאין כאן ישראל שיש לו אחריות אישית להחזיר בריבית.

סעי' ב' וג' – ריבית למומר וכותי וקראי

סעי' ב': מומר מותר להלוותו ברבית, ואסור ללוות ממנו ברבית. הגה: ויש מחמירין אף צמומר להלוותו. (המרדכי והגהות מיימוני צ"ס ראבי"ה ורס"י וסמ"ג ומהרי"ל). וטוב להחמיר אם אפשר להשטט ממנו.

סעי' ג': כותים, יש להם דין מומר לעבודת כוכבים. הקראים, אין להם דין מומרים ואסור להלוותם ברבית, ואין צריך לומר שאסור ללוות מהם ברבית. הגה: וע"ל סימן קנ"ז וקכ"ד דין חנוסין. תינוק שנשצה לבין העובד כוכבים ואין יודע מתורת ישראל כלל, דינו כקראים ואסור להלוות לו ברבית. (כך משמע מצ"י לדעת הרמב"ם). ולכן מומרת לעבודת כוכבים שיש לה בן מן העובד כוכבים שהבן הרי הוא כמוה ונקרא מומר, אסור להלוות לו ברבית, (מרדכי פ' החולץ), דהוי כתינוק שנשצה לבין העובדי כוכבים.

סימן קנ"ט – שמותר להלוות לעכו"ם ולמומר בריבית

מומר וחילוני

השו"ע התיר להלוות למומר בריבית, ורמ"א מביא יש מחמירין, ומסיק טוב להחמיר להשמט ממנו. וביאר הפ"ת, דישמט היינו שלא להלוות, אבל אם מוכרח להלוות, מוטב להלוות בריבית מלהלוות בחנם. [יל"ע, לפי דעת הרמב"ם בסעי' הקודם, האם יש מצוה להלוות למומר בריבית].

הש"ך סק"ד מביא דיש ב' סוגי מומר, יש מומר להכעים, ויש מומר שעוד חמיר מזה, והוא מומר שיצא מן הכלל. ובסתם מומר מביא מחמירים שאין להלוות בריבית.

השו"ע החמיר לענין קראים, ושדינים כתינוק שנשבה, דרך נוהג כמעשה אבותיו, אבל הש"ך חולק, וס"ל דקראים הם כמו גויים, ומותר להלוות להם בריבית, וכן מותר להלוות מהם בריבית. וע"ע בחו"ד.

הנה, לכו"ע יש מושג של תינוק שנשבה, אלא שיש מח' מהו הגדר של 'שבוי' הנצרך כדי לקבל הגדרה זוהי. הנמוק"י, מובא בב"י, ס"ל דאינו תינוק שנשבה אלא אם מעולם לא הכיר בתורת ישראל, אבל אם הולך בין ישראלים, א"א להחשיבו כתינוק שנשבה.

והנה, הרמב"ם [שבת ל' ט"ז] כ' דמי שמחלל שבת בפרהסיא דינן כגוי לכל דבריו. וכ' האחרונים, מלמד להועיל בשם שואל ומשיב, בנין ציון, ועוד, דהא שמחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי, היינו משום שהשבת הוא אות, ופריקת עול של שבת הוא כאילו פורק על מאומת

ישראל. אבל, אם לדאבוננו בעיני החילונים אינו נחשב כאות, והמחלל בשבת בפרהסיא אינו כפורק על מהאומה, שוב אין דינו כגוי לכל דבר.

כלומר, אולי הנוסע ביוה"כ נחשב בעיני החילוני כפריקת על מהאומה, אבל מי שמנשק המזוזה לפני שנוסע בשבת, אינו פורק על מהאומה, אלא אינו מרגיש חשיבות וחומר הנושא.

הרמב"ם [ממרים ג' ג'] חולק על הנמוק"י, ואפ' אם מכיר מהו יהודי, עדיין יכול להיות תינוק שנשבה, דסו"ס הוא דבוק בדרכי אבותיו, וז"ל, "אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם, הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריז לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס ואף על פי ששמע אח"כ שהיה יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס שהרי גדלוהו על טעותם כך אלו שאמרנו האוחזים בדרכי אבותם הקראים שטעו, לפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה ולא ימהר אדם להתרגן", עכ"ל.

אמנם, המשנה למלך [מלוה ולוה ה' ב'] והרדב"ז כ' דיש הגבלה לקולא של הרמב"ם, ואינו אמור בכל חילוני שיחיה, דהרי הרמב"ם כ' דאין למהר להורגן, כלומר, יש להשתדל להחזירן להדרך, כי הם רואים יהודים שומרי תו"מ וחושבים שהם מוטעים כי העיקר כהחינוך שלהם, ולכן צריך להחזירן להראות שלהם שהצדק איתנו. אבל היכא שהשתדלנו כבר, או לא רק שאינם חושבים שהם

סימן קנ"ט – שמותר להלוות לעכו"ם ולמומר בריבית

[א.ה. בענין פת פלטר, מו"ר אמר שיש גבול עד כמה יש לחשוש שאם נקרב אותם שנצליח, ואם יש לפנינו אדם שנוכל לשער שהסיכויים שיעזוב דרכו ויתחיל לשמור תו"מ הוא קלוש מאוד, כגון איש מבוגר מצליח, אינו בכלל הרמב"ם הנ"ל. לאפוקי איש בשנות העשרים לחייו או פחות מזה, בזה יש יותר סיכוי שיחזור מדרכיו.]

ר' משה בהרבה מקומות מתייחס לחילונים כמומרים, ע"ע אה"ע ד' נ"ט. [א.ה. בשם ר' אלישיב אומרים שתינוק שנשבה נמצא 'אולי בופן']. הדברי יציב [ט' קצ"ה, ורנ"ט] ס"ל דהם מומרים.

עכ"פ, השקפה הנפוצה של 'זעמך כולם צדיקים' אינו נכון, ואם יש חילוני לגמרי, ואינו מוסרתי, ואינו פונה לרב נורמלי כשצריך גיטין וקידושין, הפשטות הוא שדינו כמומר, ומותר להלוות לו בריבית.

כותים, השו"ע ס"ל דדין מומר יש להם. הש"ך כ' דיש להם דין גוי ממש וקידושיו אינו קידושין, ומותרת לישראל אחר, ומותר גם ללות מהם בריבית.

ובאמת, יש כאן שאלה עוד יותר גדול, האם קיים מושג של הפקעת היהדות מחלק של עם ישראל, כשקלקלו מעשיהם. ועל הצד שיכולים, מותר לישראל לבקש ממנו לעשות מלאכה בשבת, כמו שמותר לבקש מגוי, כפרטיו המבוארים בהל' שבת. ואם רוצים לחזור ליהדות, צריך גירות עם מילה וטבילה.

הגרי"ח זוננפלד אף צידד לעשות כן להציונים, שלא יהיו נחשבים כחלק מאומת ישראל.

צודקים ואנחנו מוטעים, אלא הם גם מזלזלים ומשתדלים לעקור ולפגוע שומרי תו"מ, בזה גם הרמב"ם לא היה מיקל.

החזו"א המפורסם [א' ו', ב' כ"ח] דס"ל דחילונים שלנו הם תינוק שנשבה, היינו ע"פ הרדב"ז, שא"א לדעת אם השתדלנו מספיק, אבל נראה דאם החילוני אומר שמכיר מהו יהדות, ושונא, ו'אנטי', אין מקור לומר דאיש כזה אינו נחשב כמומר אלא כתינוק שנשבה. וכ"כ החו"ש, שיש גבול לדברי החזו"א.

כלומר, הרמב"ם לא התיר בלי גבול, אלא כ' דישתדל, ואל ימהר להרגו, אבל אם השתדלנו, או שהוא אומר לנו לא להשתדל כי הוא שונא יהדות וכל הנלווה אליו, אין מקור לומר שבזה חולק על הנמוק"י, ושפיר דינו כמומר.

המנחת אשר מביא ספר 'מזרחי' לחלוק על כל הנ"ל, אבל האמת יורה דרכו שהמעייין שם יראה דאין כאן מחלוקת יסודי, וכו"ע יכולים להודות עמש"כ; וזה דלא כמסק' המנחת אשר, וכהשקפה הנפוצה, שכל חילוני, כולל אלו ששונאים הקב"ה ואותנו, הם בגדר צדיקים נסתרים.

דהיינו, כל מנהיגי הרפורמים, קונסרבטיבים, שמאלנים, ליברלים, ודומיהם, א"א להחשיבם כתינוק שנשבה. וגם כל מי שנמשך ונלהב בתרייהו, ומשתדל באופן חיובי נגד הדת, נכלל בגדר מנהגייהם. ויל"ע במי שנמשך בתרייהו בהנהגותיו, אבל אינו מקדם האג'נדה שלהם, האם הוא כתינוק שנשבה.

סימן קנ"ט – שמותר להלוות לעכו"ם ולמומר בריבית

יל"ע, הלווה למומר בריבית קצוצה, ובשעת פירעון חוזר בתשובה, מה דינו עכשיו. [לכאו' אסור לקבלו.]

היבא שיש הלוואה בריבית קצוצה, בין בשוגג בין במזיד, כ' החו"ד דכל ההסכם בטל, ויש כאן ביטול מקח, וכל א' חייב להחזיר הכסף למקום התחלתו. ודירה שננית ע"י משכנתא שהיה בו ר"ק [ריבית קצוצה], יתכן שהמקח של הדירה קיים, וההסכם של ההלוואה הוא נפרד מעצם המכירה.

הלוואה בריבית קצוצה, שהמלווה חייב להחזיר את הריבית, יל"ע, אם הלווה סר מן הדרך ונעשה מומר, האם עדיין חייב להחזיר, דהא עכשיו מותר לקבל ממנו ריבית. כך דן הפ"ת [סק"ג]. החו"ד [קס"א ה'] כ' דאי"צ להחמיר. כמובן, הצד להקל מובן רק משום שהחזרת הריבית אינו מצוה דומה להשבת הגזל.

ויל"ע עוד, מה דינו אם הלווה חוזר להדרך, האם חוזר החיוב למקומו. וכן

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליזהר ממנו

סי' ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליזהר ממנו

סעי' א' ב' וג' – מי עובר באיסור ריבית

סעי' א': צריך ליזהר ברבית, וכמה לאוין נאמרו בו. ואפי' הלוח הנותנו והערב והעדים עוברים. הגה: ואין חילוק בין אם מלוה לעני או לעשיר. (הגהות מיימוני פ"ד מהל' מלוה ולוה). והא' ללוה עובר, דוקא ברבית לאורייתא אבל ברבית דרבנן אינו עובר אלא מקום לפני עור וגו' (ויקרא יט, יד). (ר"ן פ' זה צורר וזנ"י פא"נ וכ"כ ר' ירוחם נ"ח).

סעי' ב': כל הנותן ברבית נכסיו מתמוטטים, וכולו כפר ביציאת מצרים ובאלהי ישראל.

סעי' ג': התולח מעותיו לומר שהם של עובר כוכבים, ומלוה אותם ברבית, הקדוש ברוך הוא יפרע ממנו.

פרסור, ולפני עור, ומסייע

המור פתח ואמר מאוד מאוד צריך ליזהר באיסור ריבית. השו"ע לא כ' כלשון זה, ואפ' לא כ' 'מאוד', אלא הזיהר ביה טובא.

מבואר כאן, דהערב והעדים עוברים. וכ' הש"ך דה"ה הפרסור, המתווך. וזה כולל נהג.

כגון, **גבאי בביהכנ"ס, ורואה שאיש א' קונה עלייה עבור גיסו שהוא המלווה שלו, האם רשאי הגבאי למכור האי עלייה אליו, והאם יכול לקרוא המלווה לעלייה שלו, או"ד כזה הוא כפרסור של הריבית.**

והתשובה, אסור, וחייב להישמט מזה, כי מסייע בהריבית דרבנן הזה.

הפ"ת סק"א בשם משנה למלך, הוא סוגיא גדולה מאוד, וגם נוגע טובא, כגון לעורכי דין של עסיקאות שיש בהם ר"ק.

דהרי, עורך דין של העיסקא אינו שונה מהסופר או העדים, ומבואר דהם עוברים באיסור ריבית. והפ"ת דן אם יש עוד עדים או עוד סופר, ובנידו"ד עוד עו"ד, האם בכל זאת עוברים על איסורים אלו.

והנה, כששני צדדי העיסקא הם שומרי או מכבדי תו"מ, אפשר לסדר הכל ע"י היתר עיסקא. והשאלה נוגע רק כשהוא העו"ד בין שני צדדים, ואינו יכול לעשות היתר עיסקא.

הפ"ת מביא משנה למלך בשם הפני משה, דאיסור לפני עור אינו אלא כשהוא בתרי עברי דנהרא, שאין הנזיר יכול לעבור האיסור בלעדיך, אבל כשהוא יכול

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליתגר ממנו

[הלואי על חילונים שלנו], האם מותר להיות מסדר קידושין. וכ' סברא להקל דאם אינו עושה עבורם אלא עושה עבור עצמו, שוב אין בזה משום מסייע. וסברא זו לא מובנת כל צרכו, אבל היא שייכת באותו מידה גם לעו"ד שלנו.

מעשה שחיה, ראובן המלווה היה לו חוב אצל שמעון הלוח, שחיה חייב לו שלשת אלפים דולר, וחוב הזה לא היה בטוח, והיה סיכוי שהמלווה לא יראה כספו לעולם. פנה שמעון אל המלווה ואמר שאם יראו הבנקים שמקבל כסף לחשבוננו יתנו לו הלוואה, ולכן מבקש עוד הלוואה של ששת אלפים דולר, ואז יקבל הלוואה, ויפרע לו עשר אלף דולר. והנה, ראובן המלווה היה מוכן לשלם למישהו לגבות חובו שאינו בטוח משמעון, וא"כ, כששמעון הוא זה שמסדר ומסייע בהשגת הכסף עבור המלווה, הלא עושה שירות עבור המלווה, וא"כ לכאן יש כאן שאלה של ריבית, כי מחזיר עצם החוב, וגם אינו לוקח כסף עבור השירות של גביית חוב שאינו בטוח.

והנה, במשך הסוגיא נראה דריבית אינו אלא כשהוא בשביל החוב, 'אגר נטר', אבל בלא"ה שרי. ומלבד זה, הריטב"א כ' כציור הזה, וכ' דאינו ריבית, דמאי דיהיב הלוח למלווה, ידידה [של המלווה] יהיב.

אמנם, אם הציור ישתנה, הדין ישתנה. **בגון, ראובן היה לו חוב שאינו בטוח אצל שמעון, על סך אלף דולר. בא לוי, וזקוק לכסף מזומן דחוף, ולכן פונה אל ראובן המלווה, ואומר לו תלווה לי אלף דולר, ואתן לך צ'ק דחוי של אלפיים**

להשיג יין בעצמו, והוא מושיט לו, אינו אלא איסור מסייע, ויש לזה קולות רבות. ואם לזאת, אם היו משיגים עוד עדים או עוד סופר, נמצא שזה שהוא העד או הסופר אינו עובר אלא במסייע ולא בלפני עור.

המשנה למלך דוחה דברי הפני משה, דהיתר זה אינו אלא כשהנזיר היה יכול להשיג הכוס בעצמו בלי שאף א' יכשל בלפני עור, ולכן המושיט אינו מכשילו, אבל בנידו"ד, הלוח והמלווה אינם יכולים להיות העדים והסופר, והם מוכרחים לאדם אחר, ויהיה מי שיהיה, הוא מכשילם בעבירה ועובר על לפני עור, ולא מצינו דכשיש עוד א' המוכן לעשות את העבירה, מותר להיות זה שמכשילו.

הפ"ת בסי' קנ"א כ' דכשיש אפשרות של סופר גוי, שוב שייך סברת הפני משה. ובנידו"ד, אם שייך ע"י עו"ד גוי, יש בזה קולת הפני משה.

עכ"פ, עו"ד שומר תו"מ לא יגיד בשום עיסקא שיש בו שאלה של ריבית, שאני העו"ד היחיד בעולם שיכול לעשות עיסקא כזה.

שיטת הש"ך הוא שאין איסור מסייע למומר, ולכן אם יש ההיתר של הפני משה, והוא מומר, מותר לכתחילה להיות העו"ד של העיסקא. אמנם, הנוד"ב חולק בתוקף; וכ"ז מובא בפ"ת בסי' קנ"א.

וע' מג"א [קס"ג י"א] דאין איסור מסייע על ריבית דרבנן.

ויש נצי"ב ידוע בענין להיות המסדר קידושין לזוג שלא יקפידו על טהרת המשפחה, ולא יכשילו בלי חופה וקידושין

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

אלף דולר על חובו, וגם עושה שירות
נוספת עבור המלווה עבור ההלוואה, ולכן
זה ריבית דאורייתא.

דולר, אלף של הלוואה שלי, ואלף עבור
חובו של שמעון, ואני יגבה החוב
משמעון; זה ריבית קצוצה, כי לוי פורע

סעי' ד' – שעת הפירעון, דרך מקח

אפילו אם הלווה נותן לו יותר, מדעתו, בשעת הפרעון, שלא התנה
עמו, ואינו אומר שנותנו לו יותר בשביל רבית, אסור. (ומיהו אם לא
היו המעות צידו לדרך הלואה, רק לדרך מכר, מותר צכה"ג). (צ"י צקס תלמיד
רש"ז"א וצנימוקים צקס תוס').

למקח, אינו שייך להיתר זה. כגון מי
שהלווה לחבירו מעות כשהיה בקופה
בסופר כי לא היה לו כסף, אי"ז דרך מקח,
אלא הלוואה רגילה, ואם מביאו מתנה
בשעת פירעון, זהו שו"ע כאן, ואסור.

מי שהיה חייב כסף לחבירו עבור מוצר
או שרות שעשה עבורו, וכשניסה לשלם
לא עבר מסיבות טכניות, ורק אחרי כמה
שבועות הצליח לשלם, ולכן הביאו מגש
של מושי; הרי התשלום הוא בעבור
מוצר, ומקח, אלא שעכשיו יש לו חוב
כסף, ומשלם כסף, ולכן, טען רעק"א,
וכ"ה בבית מאיר, שאין היתר של דרך
מקח. וכן באמת מבואר בגמ', דכל
ההיתר הוא רק כהפירעון הוא מוצר, ולא
כשמשלם כסף.

מו"ר ס"ל דרעק"א הזה הוא חידוש של
מושג מה נקרא רגיל, וס"ל דהש"ך סק"ד
הוא דלא כזה, ושייך אפ' על כסף, ולא רק
בסחורה.

החכמ"א [קל"א ו'] כ' דההיתר של סעי'
זה יש לה גבול, אבל היבא שהוא כמות
מופרזת, אסור אף בכה"ג.

ביאור ההיתר של הרמ"א, ורעק"א

מקור ההיתר של הרמ"א הוא הגמ'
[ע"ג:] שרבינא לקח יותר יין מהמוכרים,
כי שילם להם בתחילת השנה ולא בשעת
המקח. וע"ז פסק הרמ"א דאם המעות היו
בידו דרך מקח, מותר להוסיף בשעת
הפירעון. ועיי"ש ברש"י, וברא"ש,
ובתפארת שמואל, אם הגירסא הוא
אחולי מחלי או אזולי מוזלי.

והטעם, דהמחירים של מוצרים אינם
קבועים, ויכול המוכר להחליט שנותן
מחיר יותר טוב למי שהיטיב עמו, אבל
אינו נותן יותר כסף עבור הכסף. דהיינו,
עבור המאה דולר ששילם רבינא, הוא
מקבל במחיר פלוני לק"ג, אבל מי
שמשלם עכשיו מאה דולר, מקבל במחיר
קצת יותר יקר לק"ג.

והנה, ודאי יש מושג של מחיר שונה
כשקונה בכמות, איירי שאי"ז החשבון,
אלא החשבון הוא בגלל שהקדים מעותיו,
ואעפ"כ שרי.

דבר פשוט, דהיתר זה אינו אלא
כשהוא דרך מקח, כשנובע מהמקח, אבל
כשהוא חוב בעלמא, שמטרת החוב היה

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

וחמש דולר, והאב החזיר לבנו חמישים דולר. והנה, זה בשעת פירעון, אבל ברור שאינו עבור המתנת המעות, אלא הוא עבור הטירחא או בגלל שהוא בנו. ואם מפרש כן, מותר לכתחילה.

הא דיש עצה כשמפרש, יל"ע, כשעושה העברה בנקאית, מתי יפרש לו, הא אם מפרש אח"כ, הא זה כבר אחר הפירעון, ומה שנעשה נעשה. ונראה, דכל שהוא עדיין גילוי, והוא בערך בזמן הפירעון, מהני, כי אינו גזה"כ, אלא גילוי בעלמא.

מי שעשה חתונה לבנו, והזמין פרחים מאשה שהוא ביתו של חבר שלו, והיה חייב לה סך תשעת אלפים ושבע מאות דולר. מאיזה טעם שיהיה, לא שילם לכמה שבועות, ורצה לשלם עכשיו עשר אלף דולר. וכוונתו הוא שהיה לא תגיד לאביו, חבר שלו, שהוא עצלן, אלא שהיה תגיד כמה הוא נדיב ויפה.

והנה, אם הוא אומר לה שמשלם לה יותר כיון שעשתה עבודה יפה יותר מן הצפוי, ומגיע לה לעבודתה, והוא אמת, מותר. אבל השאלה כאן הוא דמשלם כדי שלא תגיד לשוה"ר שהוא עצלן.

לרעק"א, אע"פ שהוא ממקח, מ"מ הוא עם כסף, ולכן אין היתר ע"פ הרמ"א שלנו. אבל להש"ך שהבאנו למעלה דחולק על רעק"א, הואיל ובא דרך מקח מותר.

נמצא, יש ש"ך להקל, ואפ' לרעק"א הוא מפרש מדוע משלם יותר בשעת פירעון, ולכן יש צדדים להקל.

לוזה משכנו ביצים, ואינו זוכר אם היה עשר או י"ב, יש להחזיר י"ב; ואינו צד של ריבית, דאינו מחזיר אלא משום ספק גזל, ויתכן שחייב להחזיר י"ב מדינא. כ"כ המחנה אפרים. והאבנ"ז כ' דה"ה לענין כסף, אם רוצה לשלם יותר כי אינו זוכר כמה הוא חייב לו, מותר, ויפרש בעת התשלום [ע' בסוף הסעי'].

לוזה משכנו עשר דולר, ואחר כמה ימים החזירו לו, ואז אשתו אמרה לו שגם היא החזירה לו, ואינם רוצים לגבות אותו שוב כי הוא איש עם מידות רעות וקשה להתעסק עמו; מותר, ואינו ריבית.

מי שמוכר ביצים, ושכנו שילם עבור עשר מגשים, ולא היה במלאי, ולכן הביאו כשהגיע סחורה חדשה, ואז אשתו אמרה שגם היא הביאה לו, ולא רצו לבקש הביצים ממנו בחזרה, כי כבר שיגעו אותו מספיק; זה אינו ריבית קצוצה [שחייב להחזיר], דרך מקח, שלא בשעת פירעון, ולכן אי"צ לבקש ממנו בחזרה.

בשעת פירעון

הא דאסור לשלם יותר בשעת פירעון, כ' המחנה אפרים [סימן י"ז], וכ"ה בגר"ז [א.ה. לדידי היה משמע לי להיפך] דאם מוכח מצורתו שאינו אלא מתנה בעלמא ושאינו קשור להחלואה, מותר לתת אותו אף בשעת פירעון. וכ"ש אם הוא מפרש שזה החלואה וזה מתנה, כגון מחזיר החלואה ומביא מתנה לבחור בר מצוה שהיה עושה בן בלא"ה, אם מפרש שאינו קשור, מותר.

כגון, **אב ביקש מכנו לקנות עבורו** בקבוק ויסקי מדיומי פרי, ע"ס ארבעים

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

חתן שקיבל מהת"ת בישיבה שלו
הלואה עבור ההתונה שלו ע"ם אלף
דולר, ותקנון הת"ת הוא שצריך להחזיר
רק תשע מאות, והמאה הוא מתנה.
אחרי כל הקניות, רצה להחזיר כל האלף,
האם מותר, או"ד זה ריבית.

והנה, היה מקום לומר דאם מתחילה
לקח המאה כמתנה, ועכשיו מחזירו, זה
ריבית, אבל אם מתחילה דעתו היה
להחזיר האלף, נמצא מלכתחילה היה
הלואה על אלף, ואין כאן ריבית.

אמנם, הואיל ובכל מקרה לא היה לו
אחריות אלא על תשע מאות, נמצא
שהיה החוב רק על סך זה. ולא משנה אם
היה בדעתו להחזיר המתנה, סו"ס היה
מתנה ולא הלואה.

אך, יתכן דבכל זאת שרי, דהרי
כשהחתן מחזיר את הכסף, או מחזיר
כריבית עבור החוב שלקה, אלא אומר
מעולם לא לקחתי מתנה זה, וזה המאה
דולר שלכם.

ולכא' אינו יותר גרוע מהמפרש של
המחנה אפרים, ולכן שרי. ויש עוד עצה
להחזיר המאה בהזדמנות אחרת. או
שיתן לחבירו במתנה. וחבירו יתן מתנה
לת"ת.

המנח"י [ט' פ"ח] דן בענין הקצת עודף
שיש כשמחזיר הלואה, בשעת פירעון,
והאם מותר לומר לו תשמור לעצמך,
דלכא' אינו עבור החוב, אלא מטעמי
נוחות בעלמא, והלוח אינו רוצה לראות
כ'נודניק' שטורח עבור כמה אגורות.

ובאמת, יש עצה המועלת לכו"ע, והוא
שהלוח יגיד להמלוה דכל העודף שיש

תשאיר אצלך, ופעם הבא שאתה תתן
קצת כסף לצדקה, הזכות של הכמה
אגורות של העודף יהיו עבורי. ועצה זה
מועלת שאין הלוח נתן יותר, והמלוה לא
קיבל יותר, ואין כאן 'נודניק', ואין אף א'
צריך לזכור לשלם.

וכ"ש לפי המחנה אפרים זה עצה
טובה, כי זה פירש למהדריין. ובאמת, אם
פירש ואמר תשמור האגורות לעצמך כי
אינני אוהב מטבעות בכיס, להמחנה
אפרים ג"ז עוזר, אבל עצה הראשונה
הוא למהדריין.

ע' חכמ"א [קל"א ו'] בעיסקא יכול לשלם
יותר בזמן הפירעון. וא.ה. לא הבנתי, הא
זהו הרמ"א כאן.]

שני בחורים לקחו מונית להכותל
בע"ש, וא' מהם חוזר בליל שבת, וא'
נשאר שם במשך השבת. הבחור שחוזר
בליל שבת היה חייב לחבירו שבע עשרה
שקל, ולכן הביאו לו שטר של עשרים,
ואמר לו לשמור את העודף כי חבל שילכו
לפח; כי לא רצה העודף משום שחוזר
בליל שבת.

ולכא', זה ריבית בשעת פירעון, ולא
ביקש ממנו להחזירו במוצ"ש, ולא הביאו
לצדקה, אלמא הוא מיטב עם מי שהטיב
עמו, וזהו ריבית בשעת פירעון.

ואע"פ שהבאנו המחנה אפרים שאם
מוכח או שמפרש שאינו קשור להלוואה
שרי, מ"מ יראתי, דמי אמר שעושה כן
בגלל שהוא חבר, ולא הביאו לצדקה,
אולי הוא כטובה בגלל שהיטב עמו. ולכן
נראה, דאע"פ שלכא' מדינא שרי, מ"מ
עדיף שיעשו העצה שהזכרנו, דפעם

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליזהר ממנו

הבאה שנותן בסף לצדקה, השלש שקלים יעלו לזכותו.

סעי' ה' – מחילה

אפילו אם אמר ליה בשעת לקיחת הרבית אני נותנו לך במתנה, אסור לקבלו ממנו. אבל אם לקח ממנו רבית וצריך להחזירו לו, מועלת מחילה לפטרו, כמו בכל גזל. (מתנה על מנת להחזיר, זרזית, אסור). (ר"ן פ"ב דקדושין).

כאילו הלוח באמת קיבל המעות, ומחזירם אל המלוה, ובזה יצא ידי כו"ע.

ובאמת, על כל הענין של מחילה וכאילו התקבלתי, יש להקשות, מדוע מותר למחול, הא המחילה גופיה הנאה היא במה שאינו צריך להחזיר, וא"כ אה"נ הכסף אינו חייב להחזיר כי מחל לו, הא סו"ס המלוה נהנה יותר ממה שהלווהו. וביותר קשה שלא מצינו לאף א' שיעמוד על זה. וצ"ע.

בחור בשם ראובן לווה מעות מחבירו שמעון, ואמר ראובן לשמעון דמכיר לו טובה שהלווהו, ולכן יסדר שאברך פלוני ילמד אתך. וכך הוי, והבחור המלווה למד עם אותו אברך ושילם לו. כשנתברר הדבר שיש כאן שאלה של ריבית קצוצה, נודע להם שעל המלווה שמעון להחזיר לראובן דמי הסרסור ותיווך. ובאמת, קשה מאוד לאמוד השכר לזה, ולכן הלווה אמר לו 'כאילו התקבלתי', ותם ונשלם כל הסיפור.

וכגון, **שני חברים**, א' מהם אברך וראובן, והשני הוא איש עסקים [שמעון], ושמעון מעביר כל חודש אלף דולר לחבירו הטוב האברך ראובן. וכך היה

מחילה וכאילו התקבלתי

מבואר, דאיסור קבלת ריבית הוא אפ' אם הלוח מוחל לו. אבל אם המלוה כבר קיבל את הכסף, מחילה מהני שאי"צ להחזיר ללוח.

יל"ע, הלוח החזיר לו ההלואה, והביא לו פרחים, ריבית לא קצוצה, והמלוה לא קיבלם אלא לקח אותם כדי לברר אם מותר לקחת אותם. לכאן, זה כאילו לא קיבלו, ואסור עכשיו לקחתם לעצמו, אלא מחזיר אותם ללוח. [ויל"ע אם מהני לזרוק לפת, או"ד צריך להחזיר להלוח].

הא דמחילה מהני, כ' האבנ"ז [קל"ב], היינו לצאת ידי חושן משפט, אבל כדי לתקן העוולה של עוון הריבית, לזה לא מהני מחילה. וכ', וכ"ה בפרישה, שיש להחזיר את הריבית בכל גווני לצאת ידי שמים. הגר"ז כ' דלא קיי"ל כן, וכ"מ בגר"א. ובאמת, יש אלו החולקים על הא דמהני מחילה, וכמו שהזכרנו בתחילת הענין.

ולכן, כ' המנח"י [ב' ע"ט], וכ"ה הפרישה, דיש עצה המועילה לכו"ע, והוא שהלוח יגיד 'כאילו התקבלתי'. והרווח בזה, דשוב אינו מחילה, אלא

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליתגר ממנו

המשכנתא, והבן משלם לו כל חודש, קרן וריבית. כשגילו את זה, הבן שם לב שאבא שלו חייב להחזיר לו כל הריבית הקצוצה, שהיה כמה מאות אלפי דולרים.

והנה, הבן אינו יכול להגיד לאביו 'כאילו התקבלתי', דזה חוצפא נוראה, ולכן השאלה האם מותר לומר לאחרים, כגון עדים או ב"ד, שהחוב כאילו נתקבל.

לכא' זה מותר, אבל אינו ברור, כי זה שאלה בחו"מ.

ועל עיקר הציור, אע"פ שהבנק גובה כל חודש קרן וריבית, מ"מ החוב של האב ובנו אינו דווקא כך, וכלפי הבן, כל עוד שלא סיים לשלם כל הקרן, עדיין לא התחיל לשלם הריבית. נמצא, משכנתא של שלושים שנה, עד עשרים שנה לא שילם ריבית, ומכאן ואילך יכול לעשות היתר עיסקא או שאר עצה.

כלומר, הפ"ת בסי' הבאה [סק"ז] ע"פ רעק"א [תשו' פ'] יש לו ציור שתחילה שלמו הריבית ואח"כ הקרן. ור' משה [בסוף יו"ד ח"ג הע' כ"ג] כ' דלא משנה אם קורא לו ריבית או קרן, הפירעון של כל חוב הוא שבתחילה משלמין הקרן, ורק אח"כ הריבית, אפ' אם בשטר כתוב אחרת. נמצא, ר' משה פשט ספיקתו של רעק"א.

ויל"ע בגדר של ר' משה האם הוא נאמר בכל אופן. דהיינו, אם בשעת ההלוואה הלוח למד עם בן המלוה, או שנתן לו מתנה, האם עבר כבר על ריבית דרבנן, או"ד אינו עובר אלא כשמשלם מלא החוב בזמן הפירעון, דלכא' לפי ר' משה, הלימוד או המתנה הוא חלק מהקרן, ורק אחרי הקרן מתחיל

במשך שנים רבות. ראובן היה צריך למכור דירתו בירושלים, כדי שבעוד חצי שנה יקנה דירה בבית שמש. ההפרש של המחירים היה כחצי מליון שקל, וראובן רצה האי כסף לשלם שכירות ועוד הוצאות במשך האי חצי שנה. חבירו שמעון אמר לו שזה חבל לעשות כן, וכדאי להביא לי האי חצי מליון שקל, והוא ישקיע הכסף, ואחר חצי שנה יהיה לו שמנה מאות אלפים. וכדי שיהיה לראובן כסף לחיות, הוסיף לו כמה מאות דולרים כל חודש.

נמצא, יש כאן אלף דולר שמעביר כל חודש, תוספת של כמה מאות, והלוואה מהאברך לחבירו בריבית קצוצה. והנה, פשוט שהריבית הקצוצה אמורה, וחייב שמעון להחזיר לראובן חצי מליון בדיוק, בלי שום תוספת, למרות שכל כולו היה לשם שמים לעזור לחבירו הטוב.

השאלה הוא האם האברך צריך להחזיר התוספת שקיבל כל חודש, מעל האלף דולר, כי קיבלו בתמורת הכסף שהעביר לחבירו שמעון. ולכא' כן, אלא ששמעון אינו מוכן לקבל אותו, וראובן אינו מוכן שלא להחזיר.

ולכא' העצה כאן הוא ששמעון יגיד כאילו התקבלתי, וזה מהני לכו"ע.

מעשה שהיה בא' שרצה לקנות דירה, ולא היה לו זכות לקבל משכנתא, ולכן אביו לקח משכנתא, והבן משלם המשכנתא של אביו כל חודש. נמצא, האב יש לו חוב עם ריבית עם הבנק, אבל היה מותר משום שהבנק גויים או שהיה היתר עיסקא. וגם, יש חוב של האב לבנו, שהאב הלווה לבנו הסכום של

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

הריבית, נמצא שאסור לו לשלם כל החוב. וכ"ת, ר' משה אמר כן רק בכסף, ולא בשזה מתנה וזה כסף, הא יש גם ציורים של כסף שיכולים להיות בעיה [כי ר' משה כ' דדבריו אמורים גם בריבית דרבנן].

כגון, *הלוחזו עשר אלף דולר, ולפני שפרעו פגשו באיזה מקום, והמלוה היה זקוק לכסף מזומן עבור מונית, והלוה נתן לו חמישים שקל; לפי ר' משה אסור עכשיו לשלם עשר אלף דולר, אלא חייב לנכות חמישים שקל.*

ואולי ר' משה אמר כן רק כשהיה בתורת תשלום, שאינו יכול להחליט מה הקרן ומה הריבית, אבל כשברור שאינו הפירעון, אולי בזה יודה ר' משה שאינו כחלק מהקרן. וכצ"ל ליישב דברי ר' משה עם מש"כ בשו"ע סי' קס"ו סעי' ג', שיש ב' דעות, ורמ"א כ' דדברי סברא אחרונה עיקר, וביאר הדגו"מ דזה משום הממע"ה. וע"ע בזה.

מי היה חייב כסף לחבירו קרן וריבית, ושילם ריבית כי זמן הפירעון של הקרן אינו אלא בעוד שנה, לפי ר' משה לא שילם ריבית אלא קרן. והשאלה, האם הלזה יכול לומר הרי שילמתי בתורת ריבית, ולא בתורת קרן, כי זמן הפירעון של הקרן אינו אלא בעוד שנה, ולכן תחזיר לי את מה ששילמתי, כי אינני חייב לשלם עדיין.

מסברא אכן יכול לומר כן, דממנ"פ, אם הוא ריבית, הרי ר"ק חייב להחזיר, ואם הוא קרן, הרי אינו חייב לשלם עדיין.

אמנם, רעק"א [קע"ג א'] והחו"ד [סק"ה] בשם המל"מ כ' דהמלוה יכול למעון שלא הלויתי אלא כי חשבתי שיכולתי להרוויח מזה, ועכשיו שנתגלה שאיננו מרוויח מזה כי אסור להלוות בריבית, ודאי זמן הפירעון הוא כאן ועכשיו. וכ' החו"ד, דמה שיש ביד המלוה, ודאי נשאר אצלו, והשאלה הוא רק האם יכול לתבוע עכשיו אף מה שלא שילם הלזה עדיין.

סעי' ו' – ריבית מאוחרת

אסור להקדים הרבית או לאחר אותו. כיצד, נתן עיניו ללוות ממנו והיה משגר לו דורון (ופירש צציל קלוהו, (טור וכצ"י שכ"נ מרא"ש), או שהוא מתנה מרובה למסתמא הוי כאילו פירש לו) (שם צס סמ"ג) בשביל שילוהו זו היא רבית מוקדמת. לזה ממנו והחזיר לו מעותיו, והיה משגר לו דורון בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו, זו היא רבית מאוחרת ואם עבר ועשה כן, ה"ז אבק רבית.

מהו מתנה מחמת הריעות שיש ביניהם, ומהו מתנה המשתייך להלוואה.

ביאור הענין

הנה, נהוג עלמא הוא להלוות ולקבל הלוואת ממי שמכיר, ולכן קשה לברר

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

שמים, והבוחזן לבבות יודע את זה, וא"כ מדוע נאסר לקחת ההלוואה.

וברור שמותר, וצ"ע מש"כ בספר משנת ריבית בשם המנחת יהודה שהסתפק בזה.

מעשה בחבורת אברכים שכל כמה שבועות אברך א' הלך לבנק, ומידר עבור כל חבריו עסקיהם שם. כשהיה חוזר, כל חבריו היו אומרים מעט כסף מכל א' והיו נותנים לו חמישים או מאה שקל. פעם א' הלך ושילם חוב של חבריו מכסף שלו. כשחזר, מותר להלווה לשלם החוב להבעל חסד, וגם לשלם הכסף שרגילים לשלם. אמנם, אם רוצה לשלם יותר עבור הטירחא, כלומר משום שהלווהו, אסור.

הש"ך סק"י כ' דריבית מאוחרת, אפ' מתנה מרובה, אם הוא מופלגת, שרי. ולכא' הכוונה בזה דאם הוא מופלג ע"כ אינו קשור להלוואה, אבל היכא שברור שהוא מחמת ההלוואה, כגון לקנות עלייה למי שעזר לו הרבה בהלוואה לפני שנה, לכא' אסור. [כ"ש להט"ז של הבוחזן לבבות]. ולכא', יכול האדם לשנות כוונותיו, לכוון לכוונה מותרת.

ראובן הלוח שמעון כמה מאות דולרים. אחרי כמה שבועות שמעון הגיע לפרוע, והביא עמו סט ספרים שיצא עכשיו לאור. ראובן סירב לקבלו, מחמת ריבית, אך שמעון אמר שאינו עבור החוב אלא משום שהוא חבר טוב שאפשר לסמוך עליו. בכל זאת ראובן סרב. אחרי כמה שבועות שמעון הגיע עם אותו סט ספרים כמתנה.

ולכא', יש מקום לומר שזה ריבית מאוחרת, אינו מופלג, מתנה מרובה,

רעק"א ופ"ת בשם החו"ד, הנותן מתנה על מנת שילווחו, הוא ריבית קצוצה.

הרמ"א כאן מיקל יותר מהשו"ע, ואינו אסור אלא כשמפרש. והגר"ז כ' דהרוצה להחמיר בשו"ע, יחמיר לעצמו ולא לאחרים.

וע' ש"ך [סק"י] דכ' הכל כפי הענין, וט"ז [סק"ג] במש"כ הרחמנא בוחזן לבבות לדעת האם הוא עבור ההלוואה או סתם.

ולכא' אין כאן מח' יסודי בין השו"ע לרמ"א, אלא הוא בהבחנה בעלמא האם הוא קשור להלוואה או לא. ובכל זאת מו"ר ס"ל שיש כאן מח' בין השו"ע והרמ"א [א.ה.]. וכפי הבנתי מהש"ך והט"ז לא היה נראה שיש כאן מח'.

הא מיהא ברור, **לשלוח מתנה או משלוח מנות למי שלא שלח שנה שעברה, כי רוצה ממנו הלוואה, זהו ריבית מוקדמת לכו"ע.**

ויל"ע, כשעבר ושלח לו משלוח מנות, האם מותר עכשיו לקחת את ההלוואה, או"ד יש לאסור משום ש'מקיים' הריבית מוקדמת. ולכא' יש לאסור, דהרי אם לא יקח הכסף, לא יהיה כאן ריבית מוקדמת, אבל אם יקח ההלוואה עושה למתנה שלו לריבית מוקדמת ואסור. כך נראה פשוט, וכ"פ הברית יהודה.

ואם נתן מתנה סתם, ואח"כ עלה צורך בהלוואה, האם מותר לבקל ממנו הלוואה, או"ד יש בכוחו של ההלוואה לעשות מתנה בעלמא כאבק ריבית. והאמת, אע"פ שכתבתי צד השני, אין לי שום הבנה בזה, דהא המתנה היה לשם

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליהדר ממנו

דולר, או שלא שם לב שהיה שם שש מאות. המתין שבוע, ולא ראה את הכסף, ולכן רצה למחול להמלוה. השאלה, לדידה הוא ריבית מאוחרת, ואילו כלפי המלוה היה בשעת פירעון.

למעשה נראה דשרי, כי באמת הוא גזילה ביד המלוה, והנגזל מחל לו במאוחרת, ואינו מחמת החוב, אלא שאינו מרגיש בנוח לשגע או לבייש המלוה.

והלזה אומר שאינו קשור להלוואה, ושרי. מאידך, הרי זה אותו סט ספרים, וא"כ הוא רק 'משחזר' הסיפור מלפני כמה שבועות, וא"כ הוא שפיר קשור לפירעון ההלוואה. וע"ע בזה.

מעשה בלזה שלווה חמש מאות דולר מהמלוה, ופרע אותו שש מאות דולר, ורצה העודף, אך המלוה לקח הכסף וסגר הדלת. הלזה חושב שכוונת המלוה להביא לו עודף כימים הקרובים, או שהמלוה חשב שהחוב הוא שש מאות

סעי' ז' – ליהנות שלא מדעתו, בפרהסיא

צריך המלוה ליהדר מליהנות מהלוה שלא מדעתו, כל זמן שמעותיו בידו, אפילו בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלווהו. אבל אם נהנה ממנו מדעתו, מותר בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלווהו. ובלבד שלא יהא דבר של פרהסיא, כגון לדור בחצרו ולהשתמש בעבדיו.

ואפ' אם ע"י תהליך של ההלוואה נעשה כמכירים, עדיין מותר, כי אינו 'מחמת' מעותיו שבידו.

כגון, מי שנותן 'טרמפ' רק למי שהוא מכיר, ועכשיו הוא מכיר פלוני כי הוא המלוה שלו, מותר לו לתת לו טרמפ, כי אינו עושה בגלל שהוא מלוה שלו, אלא נוהג כן אף אם היה הלזה שלו. כ"כ החו"ש, ובתנאי שלא יכוון שזה עבור ההלוואה.

אבל, אם לתת למלוה שלו קדימה בהטרמפ יותר מאחרים. אמנם, אם המלוה שלו הוא גם גיס, יכול לתת קדימה כמו שהיה נותן קדימה לשאר גיסיו.

בנכ מפויים באהר"ק היה נוהג דכל לקוח שפותח חשבון ומפקיד כסף, מקבל

ביאור הענין

האיסור להמלוה ליהנות מהלוה שלא מדעתו, היינו משום דסומך עליו בשביל שמעותיו בידו, והוא יסבול לו. כ"כ הש"ך סק"א.

ומבואר דבפרסיא אסור אם מדעתו. והש"ך מציין לסי' קס"ו סק"א, ושם מבואר דאם היה ידוע שלפני ההלוואה היו אוהבים, ג"ז מותר.

מבואר, דבפרהסיא שרי, אע"פ שאין אחרים יודעים שיש כאן חוב.

פרהסיא כולל רכב, בית, חצר, עבד, עלייה בביהכנ"ס, וכדו'.

מבואר, דהיכא שהוא מדעתו, מותר להלוה לנהוג כמו שהיה נוהג מקודם.

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליתגר ממנו

ולכן נראה דהלוה יכול וצריך להגיד למלוה שלו שהייתי שמח לקחת אותך, אלא שיש שאלה של ריבית, ולכן אינני יכול, ויהנה מנסיעה שקטה.

אבל אם היה ניכר לכל שהיה עושה כן בלא"ה, כגון שמפורסם שהוא איש מוזר, מותר.

ראובן הלווה לגיסו שמעון שלושים אלף דולר. אחרי כמה חודשים, ביתו של ראובן התארס, וכל הגיסים מלבד ראובן עסקו מי יהיה זה שמכין לו שבע ברכות. ולכאוף, שמעון א"א לעשות הש"ב, כי הוא מטיב להמלווה שלו בפרהסיא, ואסור. ואע"פ שאין אף א' שיודע מההלואה, מ"מ לא מצינו חילוק בזה, ולכן אינני יכול להקל.

מישהו לקח הלוואה מגמ"ח ע"ם עשרים אלף שקל, ושמר א' היה קרוע או מזויף, ולא היה ראוי לשימוש. הלוה שואל, האם יכול להחזיר הסכום במלואו, למרות שאינו חייב המאות שקלים האחרונים, כי אינו להיכנס איתם בדיון אם וכן ואיך וכמה, ושיראה כמו נודניק, כי רוצה ללוות מהם שוב בעתיד.

ולכאוף, אפ' אם ע"פ חו"מ אינו מחוייב להחזיר המאות שקלים האחרונים [הנחה גדולה], מ"מ אינו מחזיר עבור המתנת המעות, או הכרת הטוב במה שעזרו אותו במה שלוהו, אלא עושה כן כדי שיראה טוב בעיניהם.

והנה, אם הוא משלם הכל כי אינו רוצה לריב איתם, מותר, אע"פ שהוא בשעת פירעון, ע"פ המחנה אפרים שהבאנו. אבל אם עושה כן כדי שילוו לו שוב, זה ריבית מוקדמת, בכוונה. ואע"פ

כום גדול ויפה לקפה. ויל"ע, האם זה ריבית, שהרי המפקיד הוא באמת מלוה, והבנק הוא הלוה, ומקבל מתנה משום שהלווה להם.

והאמת, הבנק אינו נותן לו משום שהלווה להם, אלא מביאים גם לשאר לקוחות, כולל מי שלוקח משכנתא, שהא באמת מי שלוה מהם. אלא הענין הוא רק לייצר אווירה יפה ומועילה לעסקים, ופרסום זול עבור הבנק. ולכן מותר.

מעשה בא' שהיה בחתונה בבני ברק, ומאיזה טעם שהיה הוכרח לחזור מהר לירושלים, ולכן במקום לקחת אוטובוס רצה לקחת מונית. אלא שלא היה לו כסף במזומן, ולכן לווה כסף משכנו בירושלים שהיה שם. המלווה אמר לו שאם חוזר לירושלים, האם יכול לבקש טרמפ עמו לחזור לירושלים.

והנה, הלוה שמשלם עבור המונית רצה שקט ומנוחת הנפש, אבל לא היה ביכולתו לסרב בקשה המוזהר הזו, כי יודע שחוזר עם מונית, ויודע שיש לו מקום. המלווה הוא איש מוזר, והיה מבקש כן לא רק משכנו הלוה, שמשלם המונית עם הכסף שקיבל בהלוואה ממנו, אלא היה מבקש מכל א' שחוזר לירושלים, אפ' אינו לוה שלו.

אמנם, בסעי' שלנו ראינו דדברים שהם בפרהסיא, וכנידו"ד במעשה שהיה, אסור מפני שנראה כסומך עליו משום המעות שבידו. ואע"פ שכלפי שמיא גליא המלוה היה עושה כן בלא"ה, וגם הלוה יודע כן, מ"מ כלפי אחרים נראה כסומך עליו.

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

כוונתו הוא כדי לא לריב, ואגב אולי יהיה לו רווח מזה בעתיד, נראה שיש להקל.

שהוא מופלג, והש"ך מיקל, מ"מ הוא מכוון לזה. ומו"ר ס"ל דהרמ"א בסעי' ו' משמע להקל בכח"ג, וכשנצרף שעיקר

סעי' ח' – בני ביתו

אפילו לבניו ובני ביתו, אסור להלוות ברבית אעפ"י שאינו מקפיד עליהם ובודאי נותנו להם במתנה.

לכא' זה ריבית קצוצה, כי יש מלוה, לזה, אחריות, קציצה, ואסור מה"ת.

ויתכן שאינו ריבית דאורייתא, דאולי אין הממתק באמת של הילד אלא של החורה. ובכל מקרה, הוא לכח"פ סעי' שלנו, דמבואר שאסור דילמא אתי למיסרך.

אתי למיסרך

מעשה שהיה באשה ששמרה ילדיה בשבת אחה"צ, וכל בניה קיבלו ממתק מאבות ובנים, והיה שם ילד א' שלא קיבל. האשה אמרה לבנה תן ממתק שלך לילד ההוא, ואני אתן לך שתי ממתקים כשנגיע הביתה.

סעי' ט' – נכש עמו ואעדור עמך

לא יעשה מלאכה לחבירו על מנת שחבירו יעשה עמו אח"כ מלאכה שהיא יותר כבדה. ואפילו לעשות עמו אותה מלאכה עצמה, אסור אם הוא בזמן שהיא יותר כבדה, כגון שזה מנכש. (פי' תולק העסקים הרעים מתוך הטובים) עמו בגריד וזה מנכש עמו ברביעה. הגה: ואם אחד מלוה מעות לחבירו על זמן מה כדי שיחזור וילווה פעם אחרת כזמן הראשון, יס אומרים שאסור (מרדכי ס"פ ח"נ ותשובת הרא"ש כלל ק"ח סי' ט"ז) ולא דמי לעושה עמו מלאכה וחוזר ועושה עמו, דגבי הלוואה שכל הלוואה הוא נוטל. וי"א דמותר אם אינו מלוה לו לזמן ארוך יותר ממה שהלווה. (ב"י צס"ס ס"ה ומרדכי צס"ס מהר"מ) (ועיין לקמן סימן קע"ז).

וכן, לא יאמר צבע דירה שלי, בנה סוכה שלי, ואצבע דירה ואבנה סוכה שלך, אם הדירה גדולה הוא המאוחרת. אבל, אם עושים המלאכה המרובה תחילה, מותר.

נא.ה. אע"פ שיכול אדם לקבוע כל מחיר שרוצה עבור עבודה שלו, מ"מ

מלאכה תמורת מלאכה

עפ"י העולה מסעי' זה, לא יאמר אדם לחבירו, אני יפנה השלג מלפני ביתך, ופעם הבא אתה תעשה את שלי, כי ביתו של זה אינו רחב כביתו של זה, ואין שלג היום כשלג של שבוע הבא.

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליזהר ממנו

אחרת; כך נראה, וע"ע בזה, אם אכן תלוי במירחא, או"ד בעינן שיהיה הבדל במחיר השוק. וע"ע נתיבות שלום וחלקת בנימין שעסקו בזה.

ולכן, המלמד של הכיתה הגדולה ילך לחופשה תחילה, וממילא אין שום שאלה.

ויל"ע, אם שניהם יש להם כיתה של כ"ה ילדים, אלא שמלמד א' מקבל יותר כסף כי יש לו ותק, ומלמד השני הוא מלמד חדש; האם מסתכלים על העבודה תמורת העבודה, שכר השוק נגד שכר השוק, או"ד מסתכלין על כמה הוא הרוויח לעומת כמה חיברו הרוויח, וצ"ע.

ע' רמ"א או"ח סי' ק"ע סעי' י"ג, "לא יאמר אדם לחבירו בא ואכול עמי מה שהאכלתני, דהוי כפורע לו חובו ונראה כאילו הלוח לו, ויש לחוש שיאכילוהו יותר ואית ביה משום רבית; אבל מותר לומר לו בא ואכול עמי ואאכול עמך בפעם אחרת, ומותר לאכול עמו אח"כ אפי' בסעודה יותר גדולה".

כלומר, בהרישא אין בו באמת משום ריבית, אלא נוסח האמריה נשמע כעין ריבית, ולכן אסור.

ויל"ע, מדוע הסיפא מותרת, הא זה עוד יותר דומה לריבית. וצ"ל, דהכל תלוי בהנוסח, שהוא כפרעון חוב, והנוסח של הסיפא אינו משמע הלואה.

ובאמת, ציור זה יכול להיות רלוונטי, כשא' לוקח חבירו לאכול למסעדה משום שהוא לקחו פעם הקודמת. ויש ליזהר בזה.

מצינו לקמן בסי' קע"ג סעי' א' דאם מכר דבר ששוה עשר בי"ב בשביל שממתין לו, אסור. וה"ה כאן, אם אומר בנה סוכה הקטן שלי ואני יבנה סוכה הגדול שלך עכשיו, מותר. אבל כיון שביקש ממנו לעזור לו בסוכה, ואמר לו במקום שאני משלם עכשיו, אני אעשה עבודה יותר גדולה מחר, זהו ריבית, כי זה בשביל שממתין לו.]

וכל הסעי' הזה אינו אלא כשלא היה עושה הטובה בחינם, והיה מעלה כסף עבור עבודתו, ומקפידים על זה.

וכגון, כשיש Rota לאסוף הילדים מבית ספר, ואשה א' אומרת לחברתה תאסוף בשבילי ואני יעשה פעמיים בשבוע הבאה, זה ריבית קצוצה, ואסור.

כשיש ספק אם יהיה במלאכה השניה יותר, ע' בטור, ומשמע להקל.

אם אומר אדם לחבירו תשמור ילד שלי ואני ישמור לך שבוע הבאה ב' ילדיך, או תשמור לי לשעה, ואשמור לך לשעתיים, זהו סעי' שלנו, ואסור.

כגון, שני אנשים לוקחים מונית מפה לשם, ואח"כ חוזרים משם לפה. אם א' שילם להמונית הלך, וחבירו בינתיים לא שילם לו על הציו, ובחזור חבירו שילם, והיה יותר יקר מההלך, נמצא היה חייב עשרים על הלך, ופרע לו בחזרה עשרים וחמש. ולכן נראה שזה בעיה.

כגון, מלמד א' אומר לחבירו, אתה תלמד כיתה שלי שיש בה כ"ה ילדים, ואני תלמד שבוע הבא כיתה שלך שיש בה שלושים ילדים, זהו סעי' שלנו, אע"פ ששכרם שוה, כי סו"ס המירחא הוא

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליתגר ממנו

הלוואה תמורת הלוואה

הרמ"א מביא דעות אם הלוואה תמורת הלוואה מותר או אסור. והא מיהא ברור, שאע"פ שהתורה אסרה ריבית, אין הכוונה שאין שוויות לחוב, אלא ודאי יש שוויות אלא שצריך לתת שוויות זה בחנם. וממילא, מובן היטב השיטה לאסור חוב תמורת חוב, דסו"ס הלזה נותן שוויות להמלוה בחוב הנוכחי.

לדינא, הגר"ז וחכמ"א נקטו להקל כשהוא שאלה של ריבית דרבנן. אבל היכא שהוא קצוצה, אסור.

ישנם גמ"חים שכל מי שמפקיד במשך השנים עשר אלף שקל, זכאי להלוואה של עשרים אלף שקל. וזה קצוצה, וגם יותר ממה שהלווהו, וע"כ ההיתר לזה הוא משום שמאורגן בצורה שאינו ממלוה הללוח, ועוד חשבונות, ואכ"מ.

ראובן הלווה לשמעון עשר אלף שקל, וכפקדון קיבל הרבה מזומן של לירות שטרלינג. במקרה, המלוה היה האנגליה, וזיהו זקוק ללירות שטרלינג, ולכן ביקש רשות להשתמש בהם, ולהחזיר לו.

ולכאור, זה אינו ריבית קצוצה, אלא ריבית של סעי' ז', ולכן היה מי שהיקל ע"פ גר"ז וחכמ"א הנ"ל. אך מו"ר פקפק בזה, דאולי זה משתייך להלוואה, כיון שאינו סתם כסף אלא הפיקדון.

ראובן הלווה לשמעון אלף דולר, וכששמעון הגיע לפרוע לו עם צ'ק, המלוה ביקש ממנו לכתוב צ'ק של אלפיים, ובעוד כמה ימים יחזיר לו האלף דולר עודף, במזומן.

וזה אינו קצוצה, אלא בשעת פירעון, שהוא ריבית דרבנן, ולכן לכאור יש להקל ע"פ גר"ז וחכמ"א.

ואם הוא לסכום יותר מהחוב, יש לאסור, כי לזה אין הקולא של סעי' שלנו.

ואם המלוה אומר לו שיפרע לו המזומן כאן ועכשיו, יל"ע אם יש לאסור משום השירות שהמלוה מקבל מהלוה.

וע"ע בכל זה, דאולי הגר"ז והחכמ"א לא הקילו בכל ריבית דרבנן, אלא דווקא ריבית דרבנן של מאוחרת או מוקדמת.

מעשה שהיה, ראובן הלווה לגיסו שמעון מאה אלף דולר עם ריבית קצוצה של עשרים אלף דולר. לפני זמן הפירעון שמעון שם לב שיש כאן ריבית. וכשאמר כן לראובן, אבל ראובן שנסדר את זה אח"כ בב"ד או אצל רב, וכינתיים אני זקוק למאה עשרים אלף, ולכן תביא לי את הכל, ונסדר אח"כ.

ולכאור, החוב בטל כי זה ריבית קצוצה, ושמעון נותן לו עכשיו הלוואה של עשרים אלף שיקבל בחזרה ע"פ ב"ד אחרי הסיפור, וא"כ הוא הלוואה קטנה תמורת הלוואה גדולה, שלא בקציצה, ומותר, ע"פ גר"ז וחכמ"א. ולכן נראה דשרי.

ואין לומר דההלוואה הוא קיום של הקציצה, דאינו כן, דפשוט וברור שהקציצה בטל וכלה מן העולם, ועכשיו נשאר לנו רק החזרת הקרן, עם הלוואה חדשה; וזהו המציאות בין אם הם מכירים בזה או לא.

ואין לומר דכ"ז כלפי שמיא גליא, אבל בעיניהם עדיין יש כאן שאלה של ריבית,

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

ולכן אין ברירה אלא למחול, וכאילו התקבלתי.

הא מיהא רואים ברעק"א, שאם היה בידו מעות של חבירו שלא בהלוואה אלא כפיקדון, או גזילה, אין ע"ז איסור ריבית. כגון, בית משפט זיכה ראובן בכסף משמעון על אירוע שקרה לפני כמה שנים, ולכן הם קבעו סכום יותר גדול משום שהכסף לא היה בידו, מותר. אבל אם זקפו עליו במלוה, ואיחר לשלם, עכשיו שייד ריבית על החוב החדש.

ראובן היה חייב לשמעון שלושים וחמש שקל, ופרעו בשטר של חמישים שקל, ולא היה לשמעון עודף, ולכן אמר תשלם חמש עשרה שקל כשיהיה לך כסף. לכאן, זה הלוואה תמורת הלוואה שלא מחמת הלוואה הראשונה, אבל הוא בזמן הפירעון, ולכן יל"ע מדוע לא נאסר ממת סעי' זה.

התשובה, אילו המלוה היה מקבל הלוואה שהוא לטובתו, היינו אוסרים, אבל כאן, אין המלוה מרוויח במה שקיבל הלוואה, כי לא היה נזקק לכסף, אדרבה, הוא עושה עוד טובה ללוה שמוכן שעול הפירעון עכשיו מוטל עליו. ולא על הלוה, ולכן שרי.

י"ל דלא איכפת לך, דבאמת פשוט שאין כאן ריבית, כי הקציצה בטלה מן העולם.

רעק"א דן מה דינו כשעברו על הלכה זה, ונתנו הלוואה תמורת הלוואה, וטרם נפרע חוב השני; מה עליו לעשות, דהרי אם יחזיר את ההלוואה, הר"ז קיום של הריבית הקצוצה, דזהו הטובה שקיבל מלוה הראשון. וכ' רעק"א, דבאמת ההלוואה השנייה אסורה מה"ת, ולכן בטל ההלוואה, ויש לו להחזיר את הכסף לבעליו. אבל, כיון שנהנה בשעה שהיה הכסף ברשותו, צריך לשלם עבור הנאה זה, דאל"ה הוא נהנה מהלוואה חנם, וזה הריבית על החוב הראשון. כלומר, יש להחזיר את החוב השני, ולשלם ריבית עליו, כדי שחוב הראשון לא יהיה ריבית קצוצה.

האג"מ בסוף חלק ו' יש הערות על סדר שו"ע, ומק' על רעק"א, ובין היתר מק' הא לכה"פ הוא מחזי כריבית. ועיי"ש עצת ר' משה כדי לצאת מהבעיה של רעק"א, דילוזה לו פעם שלישית.

והנה, רעק"א ע"כ איירי רק בדעת המחמירים, אבל לדידן שיש צד כחמקילים, ואנו סומכים עליהם בדרבנן, וכנ"ל, ודאי א"א לעשות כדברי רעק"א, דהא לדעה זה הוא מחזיר ריבית גמור.

סעי' י' י"א וי"ב – ריבית דברים

סעי' י': אסור ללמד את המלוה או את בנו מקרא או גמרא, כל זמן שמעותיו בידו, אם לא היה רגיל בזה מקודם.

סעי' י"א: אם לא היה רגיל להקדים לו שלום, אסור להקדים לו.

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

סעי' י"ב: לא יאמר לו הודיעני אם בא איש פלוני ממקום פלוני. הגה: וכן שאר רבית דברים בעלמא, אסור. (טור). ואפילו לטובת הנאה בעלמא, כמו שיתבאר בסוף הסימן. אסור לקדש אשה בהנאת מלוה, כגון שהיא חייבת לו ומרוויח לה הזמן כדי שתתקדש לו (גמרא פ"ק דקדושין).

סעי' י', ללמד בנו

יש מושג ב'נזיקין' בשם 'משתרשי ליה', והוא היבא שא' נהנה בעקיפין, במה שאינו חייב לשלם עבור איזה דבר בגלל שקיבלו בחנם. וזהו הסעי' שלנו, וע' גר"א.

כגון אב שהיה שוכר מישהו ללמוד עם בנו, והלוה למד עמו בחנם, האב הרוויח במה שלא שילם, וזהו הנאה, ואסור משום ריבית.

וכגון, קנה ספר לבנו של המלוה, ואילולי היה קונה עבורו, היה אביו מוכרח לקנותו עבורו, כגון לבית הספר, וזה ריבית.

מעשה שהיה בעיר אחת במקום נידח,
שהיה להם כולל, וכדי להביא אברכים היה גביר א' שתרם הרבה כסף לכל אברך חדש, לקנות ריהוט וכדו', ואף נתן הלוואה גדולה לקנות בית. באותה כולל היה סדר א' שהיו לומדים האברכים עם אנשי המקום, והיו עושים הגרלה מי ילמוד עם מי. ועלה אברך חדש ילמד עם אותו גביר הנדבן הצדיק. והשאלה, האם מותר ללמוד איתו, או שהוא ריבית דברים.

והנה, השו"ע כ' דאם הוא רגיל ללמוד עמו, שרי. אבל כאן אינו רגיל. אמנם, 'רגיל' אינו 'חוק', אלא אופן לברר אם הוא קשור להחלואה. ובנידוד, כיון שניכר לכל שאינו מחמת החלואה אלא

מקרה בעלמא [מן השמים], והיה עושה כן אף אם לא היה המלווה, מותר, ויכוון האברך שאינו מחמת החלואה.

מו"ץ א' לווה כסף מאיש א' שהיה רגיל לשאול אותו שאלות. משעת החלואה, המלוה שואל יותר שאלות, כולל אלו שיש להם תשובות ארוכות, וזה משום שמרגיש בנוח אצל המו"ץ, הלוה שלו.

לכא' זה ריבית דברים, ועל המו"ץ למצוא פיתרון לבעיה זה.

אם הלוה מצא אבידת המלוה, מותר לו להחזירו, דמאי דיהיב מדידה יהיב [ריטב"א]. ואם היה אבידה שאינו חייב מדינא להחזיר, אלא לפנים משורת הדין, אם לא היה עושה כן אם לא היה המלוה שלו, אסור. ואם היה עושה כן בלא"ה, יל"ע בזה. [א.ח. לכא' מותר.]

שכן חדש הגיע לרחוב, ושילם איזה קנס עבור כל תושבי הרחוב, וכל שכן חייב לו סכום קטן. מחמת המשא ומתן, התחיל להכיר השכנים, ולכן מרגיש בנוח לשאול מהם ביצים וסוכר. השאלה, האם הוא אסור, כי רק מרגיש בנוח כי חייבים לו עשרים שקל. ובשם ר' משה שטרנבוך שמענו לאסור. ולכא', אינו דבר ברור, ותלוי אם ההרגשה נובע ממה שהשכן הוא לזה שלו, או שהוא סתם היכרות בעלמא, וכך התחיל להכיר בשכניו. וע"ע בזה.

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליתגר ממנו

בלבד ולא בדברי שבח וקילום או חניפות דברים אחרים" עכ"ל.

הגרש"ז במנח"ש מעיקרא סבר דמותר לומר 'תודה', כי הוא רק דרך ארץ, אבל לומר 'תזכו למצוות' אסור, כי זה ברכה. ואח"כ חזר, אחרי שראה דברי הגר"ז הללו. וכ"ה בר' משה.

ובשם ר' אלישיב אומרים דמותר לומר תודה, כי אינו מודה לו, אלא 'סתם גרע"ט' ודרך ארץ, ולא יותר מזה. ולכאן זה כולל כל מה שעושה כדי שהמלווה לא יכעם עליו, וכדי שלא יהיה ככפוי טובה. וע"ע בזה.

מעשה שהיה שהרב מרדכי שוואב,
כשהיה בחור בישיבת סלבודקה, ביקש הלואאה מהאלטר, וכשהחזיר ההלואאה, הרב שוואב אמר "שכוייח" להאלטר. האלטר הוכיח אותו, שזה ריבית דברים. בהזדמנות אחרת הרב שוואב לווה ממנו שוב, וכשהחזירו לו, הקפיד שלא להודות. והוכיח לו האלטר, דאינו דרך ארץ שלא להודות להמלווה. וביאר האלטר, דאע"פ שאסור להודות, מ"מ צריך שיהיה ניכר על הפרצוף דרוצה להודות לו.

מהא שמעינן, דאם הכרת הטוב ניכר על הפרצוף, עדיין מותר.

התורה תמימה כ' דיכול להודות להמלווה על הטירחא, ולא יודה לו על עצם ההלואאה.

בזמננו נהגו לומר 'אסור לי להודות לך'. ואינני יודע אם זה מהני, או שזה תודה במילים אחרות.

הברכ"י כ' דבריבית מוקדמת או מאוחרת אין איסור ריבית דברים. וע'

במקוזה בע"ש, ראובן הלוח עשר שמעון כדי שיוכל להיכנס למקוזה, ואח"כ שמעון אמר לו 'אתה עשית טובה עמי, אני אחזור לך טובה, ואגיד לך דבר תורה' והמשיך לדרוש על הפרשה.

והנה, מילים הללו אסורים, דלהדיא מחזיר טובה עבור הלואאתו, אבל באמת אינו ריבית, והוא רק היכי תמצי להגיד לו ווארט שהיה אומר לו בלא"ה. ועוד, המלווה אינו מעוניין להקשיב לו, אלא הלוח תפס הזדמנות שמישהו יקשיב לו, ובאמת המלווה עשה לו ב' טובות, שהלוחו, וגם הקשיב לו.

סעי' י"א, להקדים שלום, להודות

מבואר, דכל האיסור הוא להקדים, אבל להחזיר, מותר, וחייב. ואפ' אם לא היה רגיל מקודם, עדיין מותר, כי הגמ' אומרת דמי שלא מחזיר שלום הוא גנב, ורשאי להפסיק להיות גנב [דמאי דיהיב, מדידה יחיב, ריטב"א שהבאנו בתחילת הסימן].

[יל"ע, האם שלום אסור לשום שהוא ברכה, או"ד ה"ה כל קבלת פנים בכלל].

הגר"ז כאן [סק"ט] ע"פ הרמב"ם כ' דאסור להודות להמלווה על ההלואאה, כי זה ריבית דברים. וז"ל, "ואפילו לדבר דבור טוב בשביל ההלואאה או בשביל הרחבת זמן אסור כגון להקדים לו שלום אם לא היה רגיל מתחלה להקדים לו ואין צריך לומר לקלסו בפניו או להודות ולהחזיק לו טובה או לברכו בפניו על שהלווה או על שהרחיב לו זמן שנאמר נשך כל דבר אשר ישך אפילו דבור אסור. ואם צריך לבקש ממנו שילוה או שירחיב לו זמן יבקש בדברי תחנונים

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

הללו, כגון תודה על הטירחא, או אינני יכול להודות. ועוד, אם מודה על הטירחא, ואינו מבחין בתחילוק, לא הועילו חכמים בתקנתם.

והנה, יש משוג של אדם חשוב, שיכול לקדש אשה במה שמקבל ממנה כסף. ויל"ע, האם האי אדם חשוב יכול לקחת הלואה משום אדם, הא המלווה נהנה במה שהאדם חשוב לו זה ממנו כסף.

וכן, אם יש אדם ששמה מאוד להלוות לאחרים, ומקבל שמחה ואושר במה שמסייע לאנשים, האם מותר ללוות ממנו, הא נהנה מההלואה.

והתשובה לזה, ודאי שרי, כי זה גופא ההלואה, ומותר ליהנות מההלואה כמה שרוצה, וריבית פירושו הוא הנאה מלבד ההנאה של עצם ההלואה.

ואם לזאת, לכאן יש לנו עצה טובה, והוא שלא יודה להמלוה, ולהגיד לו כמה מצווה גדולה עשה, וכמה הוא אדם יפה, אלא יגיד לו כמה אתה, הלווה, נהנה מהכסף, וכמה זה עזר לו, וכמה מנוחת הנפש, שלום בית, נחת, בריאות, קיבל מכסף הזה. כלומר, ידבר על הכסף ולא על בעל הכסף. ואם המלווה יהיה מאושר מזה, שרי, כמו שביארנו.

האזהרות צדיקים בענין חניפה, מתאר מהו החנופה הטובה, בעל לאשתו, ולבעל חובו שלא יחלצנו. ומקורו הוא אבות דר"נ. וקשה, מדוע חנופה אינו ריבית דברים.

ואולי מותר כי החנופה הוא רק כדי לנוע ממנו לעבור על איסור לא תהיה עליו כנושה, ואינו קשור לההלואה, כי

דרכ"ת דמשמע דא"כ יפרע לו, ויצא לחוץ, ויחזור ליודה לו. ולכאן אי"ז כוונת הברכ"י, אלא כוונת הברכ"י דכל שאינו קשור ישיר לההלואה, מותר להודות לו, ומאוחרת מותר כי כבר אין יחס בין זה לההלואה, משא"כ בציור הזה.

המאירי כ' ד'אתי דיבור ומבטל דיבור, ולכן אם הלזה הודה להמלוה, המלוה יחזור ויודה להלוה שפרע חובו. ואם הלזה יתן להמלוה ברכה, המלוה יברך הלזה שוב, וחזור חלילה.

ר' משה [פ"ו] כ' דלהודות בספרו למי שהלווה לו בהוצאות להדפסת הספר, אסור, אבל יכול לספר עובדות, שהוא הלווה לו, והעושה כן הקב"ה מברך אותו מן השמים.

וק', מדוע סיפור סיפורים מותר, הא זה פירסום שהמלווה נהנה מכך, והלווה נותן לו את זה. וצ"ל, דהואיל והיה הלווה פרטית, ואין הלווה הזדמנות אחרת להודות לו מלבד כאן, נמצא הלווה מקיים חובתו הפרטית. כך ביאר מו"ר, למרות שאינני מבין את זה.

וע' בציץ אליעזר שיש לו מכתב להאז נדברו, שבה הוא כותב שעבר על איסור ריבית מהא שפירסם מי הלווה לו כסף עבור הוצאות הספר. ובאמת, ויכוח הזה כבר היה גם בדורות הקדמונים, בין האמרי יושר ותשורת שי. וע"כ יש כאן מה' גדולה בין האחרונים האם הוא מותר או לא.

חנה, מי שלווה כסף הרבה מבן תורה, יכול לסדר ולמצוא עצה כדי שלא לעבור על ריבית דברים. אבל יל"ע, מה יעשה כשלווה סכום גדול ממי שלא יקבל עצות

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

את זה כבר קיבל, והמלוה מטריד אותו
לפני זמן הפירעון.
ונכנע לו, אבל בלשון רכה ובקשה, שרי,
כ"כ דרכ"ת.

סעי' י"ב, הודעיני

הט"ז מבאר דהריבית הוא ההנאה
שהמלוה מקבל מהא שחבירו נשמע

סעי' י"ג וי"ד ומ"ו – לזה למלוה

סעי' י"ג: מותר לומר לחבירו הילך זוז והלוה עשרה דינרים לפלוני,
והוא שלא יחזור ויקחנו מהלוה וגם לא יאמר הלוה למלוה פלוני יתן
בשבילי. ויש אומרים שצריך גם כן שלא יפייסנו הלוה לתת למלוה
בשביל שילוהו.

סעי' י"ד: אסור לומר אלוך מנה על מנת שתתן זוז לפלוני (או להקדש),
(במרכי לא"נ) אפילו אם אותו פלוני הוא עובד כוכבים, אף על פי
שאינו חייב לו, (טור סי' קס"ט) ורבית קצוצה (פי' שקלץ והתנה לתת כך
וכך בשביל שמלוהו) הוא. (ואין חילוק בין אמר המלוה כך או שאמר הלוה
מעלמו כך והוא מלוה לו משום זה) (כ"י בשם תשו' רש"א).

סעי' ט"ו: יש אומרים שאסור לומר לו אמור לפלוני שיתן לך ד' דינרין
ואלוה לך מעות.

ויל"ע, האם לוי יכול לחזור ולשם
לראובן מה ששילם. וי"ל דאסור, כי
כדמבואר בסעי' שלנו. וכן יש לזהר שלא
יהיה לוי זה שמבקש מראובן לעשות כן,
כדמבואר בסוף הסעי'. וע' ש"ך מש"כ
בזה.

רעק"א כ' דגם האומר כל המשלם אינו
מפסיד, ג"כ אסור.

וכ' הט"ז, דאם ראובן אומר שכל חודש
שלו אינו משלם, אני ישלם הריבית,
אסור, כי אז ראובן הוא כמלוה, כי יש לו
'אינטרסט' שהחוב יפרע במהרה, שלא
יפסיד כסף.

סעי' י"ג, עבד כנעני

בסעי' י"ג מבואר דכשאינו מלוה
למלוה, אינו ריבית. כגון שמעון משתמש
בכרמים אשראי של ראובן, וראובן
מרוויח בזה כי מקבל נקודות, אינו ריבית
אע"פ שראובן מרוויח, כי אינו מקבל
הנאה הזו מהלוה.

כגון, ראובן אומר לשמעון תלווה עשר
אלף דולר ללוי, ואני ישלם לך מה
שהייתה מרוויח מהבנק על סכום זה;
מותר כי אינו מלוה למלוה. ויש לזהר
שהסכם יהיה מנוסח כראוי, שראובן לא
יהיה הלזה האמיתי.

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליתגר ממנו

שהאב לא ידרוש מבנו, אע"פ שהוא מצפה ממנו.

חתן שהלך לגמ"ח וביקש מהם שילוו כללה שלו, והוא יתן מתנה להגמ"ח. ואע"פ שזה ציור של סעי' י"ג, הנ"מ רק היכא שהכלה תפרע החוב לפני החתונה, אבל אם הפירעון הוא אחר החתונה, נמצא ע"י נכסי מלוג, יתכן שהוא חובו של הבעל, והוא נעשה הלוח. ולכן, זה שאלה חמורה.

לוי היה זקוק לכסף, ולכן ראובן לקח הלואה משמעון לטובתו, ושמעון הוא הלוח, והלוי רק קיבל את הכסף כמתנה. ללוי היה קשרים, ויכול לעזור לאנשים לקבל תורים לדרכונים וכדו'. האם לוי יכול לעזור שמעון לקבל תור. ולכא' מותר, כי לוי אינו הלוח אלא ראובן.

אמנם, יל"ע אם זה דומה לסעי' י"ב, שלוי אינו עושה כן אלא שהלווהו כסף, וא"כ דומה להודיעני אם בא איש פלוני. וכך אמר מו"ר, ולא הבנתי, דאינו הלוח שמקשיב לו אלא לוי עושה רצונו, ולוי אינו הלוח. ועוד, מה ראה לדון בציור זה ולא בכל הציורים האחרים שהבאנו.]

הציור כמעט הכי שכיח בכל הלכות ריבית הוא חוב לחברת חשמל וכדו', מה לעשות כשיש לו חוב עם ריבית. והעצה המפורסמת הוא שחבירו ישלם עבורו, בלי שהוא יבקש, ובכך מותר ע"י סעי' שלנו.

אמנם, לא מצאנו היתר כזה אלא כשהוא לפני ההלוואה, כגון סעי' שלנו, אבל היכא שיש כבר הסכם וחובה הכלול בה ריבית קצוצה, מהכ"ת יהני שחבירו ישלם הריבית קצוצה, סו"ס זה קיום

הש"ך בסי' ק"ע ע"פ נוד"ב [הו"מ ב' מ"ו] כ' דחומרא זה של הט"ז אינו אלא כשהוא בלתי מוגבלת, אבל היכא שיש גבול, כגון ג' שנים, לא נעשה כהלוח בזה, ומותר.

ויל"ע אם יש הגבלה לקולא זה, כגון אם ההלוואה של אלף דולר, והגביל תשלום הריבית לכ"ה שנה, האם זה כלול בהיתר של הנוד"ב. והיו אלו שהקילו בזה, אבל לדידי נראה לי כהערמה.

הברית פנחס איירי בציור שיש לראובן סכום מכובד מופקד בהבנק, וחבירו שמעון אומר לו להלוותו ללוי, ושמעון ישלם הריבית שהיה מקבל מהבנק. הברית פנחס מיקל כיון שאינו מלוח למלוח. וקשה, האידך נעלמו ממנו דברי הט"ז הנ"ל, וצ"ע.

בנו של ראובן רצה להתקבל לישיבה מסוימת. ולכן פנה ראובן לעסקן שהיה לו קשרים עם הישיבה שישתדל עבורו. העסקן אמר שישתדל ע"מ שילווה לפלוני הנזקק להלוואה. מותר, כי אינו מלוח למלוח.

ראובן רצה ללות כסף מחילוני, והחילוני לא היה מוכן ללוות אלא בריבית, האם יעקב, אביו של ראובן יכול לומר שהוא ישלם ריבית. נמצא, הריבית אינו מלוח למלוח, הלוח אינו זה שביקש ממנו [לפי די"א], ואינו חוזר וגובה מאביו, והאב הגביל אחריותו לשלם הריבית לעשר שנים, ולכן לכא' מותר.

אמנם, אין הבן יכול לחזור ולפרוע לאביו. וע' חו"ד אם יכול לחזור אחרי ההלוואה, ואם לזאת, יכול הבן להחזיר לשלם לאביו אחרי ששילם הריבית [ויתכן אף בזמן שההלוואה קיים], ובלבד

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליזהר ממנו

עיי"ש דמביא עוד סברות להקל, וצ"ע.
למעשה, יראתי לסמוך על סברות
שהביא הנתיבות שלום, ויראתי להקל
בהברית יהודה.

מצד האיסור של לא תשימוץ, כ'
האחרונים שהיכא שלא היה בכוונתו
לבא לידי זה, לא עבר על איסור לא
תשימוץ, ואכ"מ.

כשהחוב הוא על שם מישהו אחר, בזה
נשמע יותר סברת ר' אלישיב.

גביר א' הציע ראש כולל א' שיש לו
עיסקא טובה עבור הכולל, שאם הכולל
מביא לו עכשיו שמונים אלף דולר, בעוד
כמה חודשים יחזיר להם מאה אלף דולר.
הכולל לא היה לו כסף בזה, ולכן ביקש
מאיש אחר ללוות השמונים אלף בחנם,
והרווח של העשרים אלף ילך להכולל.

זה מותר, כי אינו ריבית ממלוה ללוה,
אם אכל כך יהיה עיסקא, ולא יהיה
עיסקא בין שני הצדדים, עם 'נדבה'
לכולל בסוף.

ראובן הלווה לאחיו שמעון חמש אלף
דולר. כשהגיע זמן הפירעון, אביהם יעקב
היה נוסע מעיר של שמעון לראובן, ולכן
הוא הביא החמש אלף דולר. יעקב רצה
ללמד בנו דמרוצה מהתנהגותו עם אחיו,
וטוב עשה במה שהלווהו, ולכן רצה
להכניס עוד אלף דולר למעטפה. מותר,
כי אינו ממלו הלווה.

איש א' הפקיד מאתים אלף דולר
בחשבון של חתנו כדי שיקבל ממנו
ריבית טובה מהבנק [של גויים]; אי"ז
שאלה של ריבית, כי חמיו לא הלווה לו
המעות, אלא הקרן הוא ברשות חמיו,

ההתחייבות של ריבית קצוצה, ותשלום
חבירו עבורו, הוא כשלו, מדין עבד
כנעני. ולא מצינו ההיתר אלא כשהלוה
לא היה מחוייב, וממילא לא אמרי' בזה
'עבד כנעני', אבל כשהוא מחוייב,
מהכ"ת להקל. כך טען הנתיבות שלום
בשם החזו"א.

הברית יהודה טען, וכ"ה בחלקת
בנימין בביאורים, די"ל, מה שנעשה
נעשה, ואכן עברו על איסור ריבית במה
שלא שילם בזמן ונתחייב בריבית, אבל
עכשיו על הפירעון, סו"ס אינו הלוה
שמשלם. ואח"כ יש דין של עבד כנעני,
הנ"מ כשעושה ב'כוונת' עבד כנעני, אבל
יכול לשלם חוב של חבירו בלי שיתחשב
כאילו הוא הפורע. כלומר, אח"כ יש 'דין'
של עבד כנעני, אבל אי"צ להשתמש
בזכות זה.

הנתיבות שלום כ' דיכול לשלם בעצמו,
ואינו כפירעון הריבית אלא כמסלק
החזק, שאינו רוצה שיפסיקו החשמה,
אלא רוצה המשך השירות, הסרת איום
בעלמא. וכל אומרים בשם ר' אלישיב.
וזה חידוש גדול, ונוכל להתיר חצי
מהלכות ריבית ע"י סברא זה.

הנתיבות שלום מפרין סברא זה
משערי דעה דכ' דאסור לשלם ריבית כדי
לקבל משכוננו בחזרה; אלמא תשלום
ריבית "שאינ צריכה לגופה" אסור.

ולכאנ', אי משום הא אין להפריך דברי
ר' אלישיב, דהא משכון שאני, "אין דער
משכון ליגט דער חוב" משא"כ כאן הוא
הסרת איום בעלמא. [עפ"ז, ה"ה
משכנתא, לא שייך סברת ר' אלישיב, כי
הבית הוא כמשכון.]

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליזהר ממנו

סעי' י"ד, ערב

בסעי' י"ד מבואר דאם הלוח משלם ריבית, אבל אינו מגיע ליד המלוה, אלא למישהו אחר, אסור, וזה ריבית קצוצה, מדין ערב.

כגון, **גבאי צדקה שמלווה לחבירו כדי שחבירו יתרום לצדקה שלו**, הרי המלוה יקבל כספו בחזרה, וגם הוא נהנה במה שכסף מגיע לצדקה הזו, ע"פ ציוויו, וזה ריבית קצוצה.

וע' ברית יהודה שמביא הברכ"י בסו"ס קס"א שמביא צדדים להתיר בזה. הברית יהודה מרחיב על הצד להתיר, כגון שהלוח רצה ליתן בלא"ה, ולכן הצדקה לחוד והלוואה לחוד. ועוד, אם המלוה לא פירש בשעת ההלוואה, אלא הלוח יכול להחליט מה שרוצה, זה אינו אלא דרבנן, ומותר במקום צדקה [סעי' י"ח].

וזה לא שייך אלא כשאכן כך הוא המציאות, אבל אם יש אומדנא או קפידא לתת רק לצדקה שלו, סברא זה לא קיימת. וע"ע בזה. ועמש"כ בסוף הסימן בענין הקפה במכולת.

ע"ע רעק"א ופ"ת, כשעברו על סעי' זה, מי מחזיר הר"ק להלוח, וכמה יש להחזיר.

ראובן שמלוה לשמעון מאה דולר ע"מ שיחזיר מאה עשרים לצדקה מסוימת, הר"ז ריבית קצוצה, וכ"כ רעק"א. והוא כ"כ פשוט, והבאנו רק משום דזה מצוי.

ע' פ"ת סק"י בענין לשלם לחבירו להיות ערב על החוב, ותלוי מדוע עשה כן אם מותר או אסור.

ואין לחתנו רשות להשתמש בו, ואין לחתנו אחריות עליו לענין אונסים, ולכן שרי, אע"פ שמבחינה חוקית הוא של חתנו. ואם חתנו חייב באונסים, נמצא אינו רק פיקדון אלא הלוואה, ואסור [כגון שחתנו צריך לכך כדי להראות שיש לו כסף בחשבון].

מנהל ישיבה בארה"ק היה מבקר בחו"ל באופן תדיר לסדר עסקי הישיבה, וכל פעם גביר מסויים היה מלווהו כסף לכסות הוצאות הנסיעה, שבס"ד הכסף יחזור ע"י תרומות. הישיבה משלם החוב, אבל האחריות על החוב הוא על המנהל, באופן אישי. פעם א', עדיין לא פרע חובו, כי נסיעתו לא הצליח, והגיע חג הפורים, והישיבה שלח משלוח מנות מכובדת להגביר, הגביר רוצה לדעת האם מותר לקבלו, ומה יעשה עכשיו, כי אינו יכול להחזירו כי המשיבה בארה"ק והוא בחו"ל.

לכאן, אע"פ שהאחריות, הלוח, הוא מנהל הישיבה, וזה ששולח הוא הישיבה, מ"מ המנהל הוא זה מסדר המשלוח מנות, ולכן לא נראה דיש להקל ע"פ סעי' שלנו, והוא ריבית דרבנן.

ואם יחליטו שאין המשלוח מנות מתנה, אלא כתשלום הראשון של החוב, ואם עלות המשלוח מנות הוא מאה דולר, ינכו סכום זה מסך החוב, מותר.

א"נ, הישיבה יגיד לו לשלחו הלאה לאיש אחר, ונמצא שלא קיבלו, אבל היה שליח בעלמא.

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליזהר ממנו

והנה, אם האב אמר לבנו שאלווה לו סכום הנ"ל ע"מ שישגי ההון עצמי ממאן דהו, הרי אין האב רוצה שבן יקשיב ויכנע לו, אלא רוצה שכספו יהיו תועלת מרובה, ולא משנה לו אם מבקש מחמיו או שכנו, העיקר הוא שיהיה לו בית בלי חיוב ריבית, ולכן נראה שאינו כלול בסעי' הזה. וע' ט"ז.

שאלה כללי: יל"ע, כשראובן מבקש משמעון לקנות איזה דבר עבורו, האם הוא קנין לראובן בשעת המכירה, ומיד יש חוב מראובן לשמעון שהוציא ממון עבורו, או"ד הקנין בשעת המכירה הוא לשמעון, ושמעון מוכרו שוב לראובן כשמעבירו לו.

ויש הרבה נפק"מ בדבר, כגון אם נאבד אחרי המכירה לפני שהגיע ליד ראובן, באונס, של מי התפסד. והאם שמעון יכול להחליט לשמור לעצמו. והאם ראובן יכול להגיד שאינו רוצה אותו. והאם שמעון יכול לשנות המחיר, ומה הדין כשהמחיר בשוק עלה או ירד.

הנפק"מ הנוגע אצלנו, האם ראובן יכול לשלם לשמעון יותר ממה ששמעון שילם לחנות; האם זה ריבית על חוב שיש לראובן לשלם לשמעון, או"ד עכשיו הוא מכירה חדשה, ויכול לשלם מה שרוצים.

והנה, ע"פ כללי יו"ד קי"ל דנכנס לרשותו של ראובן בשעת המכירה, ומיד יש חוב, ששמעון חלוצה לראובן כסף. ועפ"ז אינו יכול לשלם יותר. [ולכאן, אם מפרשים להדיא שלא יהיה כן, אלא יהיה של שמעון, ויכנס לרשותו של ראובן רק בשעת העברה, מהני.]

ראובן עוסק הרבה עם כספי צדקה, ובפרט בצ'קים. אברכים מביאים לו הצ'קים שלהם והוא מביא להם מזומן, והוא מפקיד אותו עבורם. ועושה כן לכל אברך שתורם המעשר לצדקה שלו, האם זה ריבית או לא.

ולכאן, אין לומר דזה הלואה להם ע"ס הצ'ק שהוא מקבל כשמפקיד, ומקבל גם הטובת הנאה של המעשר, דהא אינו עבור ההלוואה, אלא עבור הטירחא והשירות, והיה עושה כן אף אם היה הפירעון מייד; כלומר, אינו אגר נטר.

סעי' ט"ו, מדין שניהם

בסעי' ט"ו יש אוסרים וכו', והיינו משום דהמלוי נהנה במה שהלוה נכנע לו, ע"פ הש"ך. וכ"כ הגר"א, דזה 'מדין שניהם', כלומר, מדין עבד כנעני ומדין ערב, ביחד.

ראובן היה שקוע בחובות, ושמעון חלוצה לו חמש עשרה אלף דולר מיועד לפירעון החובות בלבד. ואין לאסור ע"פ סעי' שלנו שהמלוי נהנה במה שמקשיב לו, דכאן כוונת המלוה הוא רק לטובת הלוח, ושיקבל המיטב מהחלוצה, ואילו סעי' שלנו הוא הנאה מעל ומעבר עצם החלוצה.

אב אמר לבנו, אלוה לך חצי מליון דולר כמשכנתא לבית, אם השווע"ר שלך תתן ה'הון עצמי'. אם המחותנים מדברין ביחד, מותר. אבל אם הבן שואל חמיו רק בגלל שאביו ביקש ממנו, זהו סעי' שלנו, ואסור. ואינו דווקא כשאביו ביקש שמחותנו יתן כמתנה, אלא גם אם רצה שילוה, ג"כ אסור, כי סו"ס נכנע אליו.

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליתגר ממנו

ועפי"ד, אסור, דלא משנה אם להלוה לא עלה לו הסכום של הריבית, סו"ס המלוה קיבל שוויות בהשוק יותר ממה שהלווהו.

אמנם, כ"ז אינו אלא כשקנה מוצר ספציפי עבור חברו, אבל אם קנה ב' בקבוקים, א' עבורו וא' עבור חברו, יתכן דבזה אינו ברור שהוא ברשות ראובן, והלוואה, אלא יתכן שהוא ברשות שמעון, ויש לראובן התחייבות לקנות ממנו.

כגון, ראובן ביקש משמעון לקנות עבורו בקבוק ויסקי ב'דיוטי פרי' בסך שמונים דולר. שמעון הביא הבקבוק לראובן, וראובן אמר לו שבמקום שמישלם לו מזומן, יש לי רכבים להשכרה, ואשכיר לך רכב בחנם. וכך עשו, וסכום הכולל של השכירות היה מאה וחמישים דולר, ואמר ראובן שזה עבור הבקבוק, וכדאי עבורו, כי יש לו רכבים אלו לשכירות.

סעי' ט"ז – תיווך, היתירא דרש"י

מותר לומר לחבירו הילך זון ואמור לפלוני שילוני. ואפילו לבן המלוה מותר לומר בן, והוא שיהא גדול ואינו סומך על שלחן אביו. הגה: י"א לאסור למלוה ליקח ממקבל זה הזון, שלא יבואו להערים. (המ"מ פ"ה דה"מ). י"א שמותר לישראל לומר לחבירו ישראל: לך והלוה לי מעות מפלוני ישראל רבית ומותר לתת אחר כך הרבית לשליח להביאו לו, ללא חסרה תורה אלא רבית הצא מיד לזה למלוה והשליח אינו עושה שום איסור, דהאי רבית לאו ידידה הוא, ואי משום ששלוחו של אדם כמותו, אין שליח לדבר עזירה. ואין לפרסם הדבר בפני עם הארץ. (מרדכי צ"ס רש"י). וכן עיקר, אף על גב דיש מפקפקין בהיתר זה ומחמירים לאסרו, (צ"י וזנמוקים), יש לסמוך עליו לעת הצורך. ומ"מ אם הלוה קבל המעות בעצמו מן המלוה, רק ששלח לו הרבית, אסור. (שם במרדכי). אבל אם שליח המלוה הלוה ללוה רבית ועשה שטר על שם המלוה, הוה כאילו הלוה לו המלוה עצמו ואסור, אפילו עשה השליח בלא דעת משלחו, דהשטר עבד לזה עיקר הלוואה והוא נכתב על שם המלוה (מהרי"ק שורק י"ז).

ולכאז', אע"פ שחי על חשבון אביו הצדיק, מ"מ אינו נחשב סמוך על שולחנו, דאע"פ שהאב נותן הכסף לבנו, או כרטיס אשראי, אבל אינו שולט עליו.

אמנם, אם ע"י רווחו של הבן של התיווך ימצא שהאב צריך לשלם לבנו

תיווך האסור והמותר

מבואר דבן המלווה יכול להיות המתווך, אם אינו סומך על שולחנו.

אברך הלומד בביתו, וכל הוצאותיו הם על אביו, האם הבן יכול לתווך הלוואה מאביו לפלוני.

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליזהר ממנו

עבור חוב מגיסו, ואסור. וזה היפוך הפ"ת סק"ב.

היתירא דרש"י

סוגיא זו ארוכה וקשה, ופרטיו רבים עד מאוד, ויש הרבה שיטות ודעות, ויש שחולקים זה בזה, ויש שמסכימים, ואינו מבורר כל צרכה.

הרמ"א כ' דאין לפרסם הדבר בפני עם הארץ. החת"ס כ' דיש לפרסם הדבר, כי בלא"ה עוברים על איסורים יותר חמורים מזה.

הט"ז צועק נגד ההיתר, והחכמ"א וחוו"ד וש"ך בנקוה"כ ומשנה למלך, קיימו דברי רש"י, בעיקר בשני מהלכים.

ברוב מקרים, אין ההיתר של רש"י נוגע, כי אם יש שטר הכל בטל, כדמבואר ברמ"א.

עיקר הרעיון כאן, שהחוב יהיה מסודר שאין חוב והריבית באים מאותו בן אדם, או לאותו בן אדם, ולחכי מותר. המשנה למלך ונקוה"כ ס"ל דהחלואה הוא מהמלוה להמתווך, ומהמתווך להלוה [ב' הלואות שונות], והריבית הוא חיוב אחת, שמשלם דרך המתווך, והיה עדיף לתת הריבית ישר מהלוה למלוה.

החוו"ד כ' להיפך, שיש הלואה אחת, והחיוב של הריבית הוא מהלוה להמתווך, ומהמתווך להמלוה [ב' חיובים].

היתירו של רש"י מבוסס על הא דאין שליח לדבר עבירה, ולכן אין הפירעון ישר אלא דרך מישחו אחר. וה"ה אם יש

פחות, נמצא יש 'משתרשי ליה', והאב מרוויח בזה, ואסור.

עסקן א' היה לו קשרים טובים עם גביר א', והיה משתדל עבור אחרים לקבל הלוואות מהגביר. עסקן הזה היה מקבל הרבה משלוח מנות, והרבה מעטפות מאנשים שרצו הלוואות מהגביר.

וע"פ סעי' שלנו שרי, כי הוא רק התיווך.

אמנם, העסקן היה מצליח עם הגביר, כי ידע איך 'לפנק' אותו, והרמ"א כאן כ' דאסור להעביר חזו להמלוה, שלא יבואו להערים. אך לכאן, הרמ"א לא אסר אלא כשהוא אותו זון, ואותו מעטפה, דבזה אתי להערים, אבל אם העסקן מקבל מזומן, וקונה בקבוק וויסקי שיודע שהגביר אוהב, אי"ז נכלל באיסור הרמ"א. ע"ע פ"ת סק"ג.

ואע"פ שהט"ז סק"ז אסר כשהעבירו המעות להמלוה, ע"כ יש לחלק בין זה לזה, דהרי הרמ"א כאן כ' דאתי להערים, ואילו הט"ז ס"ל דזה ריבית גמור. וע"כ, הט"ז איירי באופן שהוא מסודר ומאורגן שהמתווך יביא הכסף להמלוה, וזה אכן אסור, אבל כאן אינו מאורגן שיעביר הכסף. וזה דלא כהחלקת בנימין דמשווה רמ"א שלנו עם ט"ז סק"ז, דזה שגגה.

איש עסקים א' היה זקוק לכסף, ובאותה שעה חמותו נפטרה. אשתו אמרה לאחיה, קח החלק שלי של הירושה ותלווה מאה אלף דולר לבעלי.

וזה ודאי אסור, דבאמת הכסף שלה שייך גם לבעלה, וזה כאילו בעלה שילם

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליתגר ממנו

דאורייתא היינו אומרים אשלד"ע, וממילא שוב היה מותר. כך דן בשם המשנה למלך.

קשה, כפי כל אלו שקיימו דברי רש"י, מכולהו מבואר דיש אופן לסדר את זה שיחיה לכולי עלמא. ואפ' אלו שהחמירו, כגון הט"ז, אם היה מסודר באופן הנכון, היה מותר. וא"כ קשה, מדוע אמרי שאין לפרסם, וכו', ונשאו ונתנו כ"כ, ה"ל לסדר אופן לכתחילה, לכו"ע.

גוי, ג"כ מהני, כי אין שליחות לעכו"ם. ואם הוא ריבית דרבנן, ע' פ"ת.

ע' מחנה אפרים, דאם אינו שליח אלא פועל, אמרי' יד פועל כיד בעה"ב, ובזה אין היתר של רש"י.

ע' פ"ת [סקי"ד] אם בריבית דרבנן יש היתרא דרש"י, דהא באיסורי דרבנן יש שליח לדבר עבירה. ומצדד דאעפ"כ שרי, דלא גזרו על דרבנן אלא כשאילו היה דאורייתא היה אסור, אבל כאן אילו היה

סעי' י"ז – תלמידי חכמים

תלמידי חכמים שהלוו זה את זה דברים של מאכל, ונתן לו יותר על מה שלווה ממנו עד חומש, הרי זה מותר, שהדבר ידוע שלא נתן לו אלא מתנה. הגה: ויט' מתירין אפילו צהתנו מתחלה כך, וכלכל דלכר מועט. (הגהות אשכנזי וכו"מ לעת הטור וכו"נ לעת הרב המגיד). ומכל מקום לא ירגילו תלמידי חכמים עלמס ככך, מפני המון העם שלא ילמדו מהם (הגהת מיי' פ"ד מהל' מלוה וסמ"ג לאוין קל"ג).

הגבלת ההיתר

נמצא, היתר זה כמעט לא נוגע בזמננו.

והנה, בחורי ישיבות הם הת"ח של דור העתיד, אבל עד שיגיע לשם אינם ת"ח לענין זה, כגון בחור א' שמלווה לחבירו קופסאת סיגריות חסר א', אסור להחזיר לו קופסא שלמה.

ההיתר של סעי' זה הוא משום שהכל הוא כדרך מתנה, ואינם מקפידים. היתר זה אינו אלא כששניהם ת"ח, והברכ"י הוסיף דרך יחידים יכולים לסמוך על היתר זה, ולא זולתם. ולכאז' גם הברכ"י יודה שאשת הת"ח היחיד המיוחד יכול לסמוך על היתר זה.

סעי' י"ח ו"ט וכ' – יתומים ומצוות

סעי' י"ח: כל רבית דרבנן, מותר במצוות של יתומים, או של הקדש עניים, או תלמוד תורה, או צורך בית הבנסת. הגה: וכן נוהגין להקל, (ב"י צ"ס הרמב"ם והרא"ש) אף על גב דיש מחמירין לאינו מותר רק צבית דין. (מרכיזי דא"נ וכן משמע צמהרא"י וצת"ה סימן ס"ה וצח"ה סי' ר"ן ורס"י פרק

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליזהר ממנו

א"נ דף ע' סוף ע"א). יש מקומות שנוהגים שאפטרופוס מלווה מעות יתומים בריבית קלושה, ומנהג טעות הוא ואין לילך אחריו (מהרי"ל בתשובה); וכל אפטרופוס שעושה כן, עיין בחושן המשפט סי' ל"ד אם נפסל. אבל בריבית דרבנן, שרי כל זמן שלא הגדיל היתום לעסוק במעותיו כדרך שאר אנשים, אף על פי שכבר הוא בן י"ג שנה הואיל ולא הגיע לכלל דעת מקרי יתום לענין זה. (ב"י בשם ת"ה ודברי ב"י גופיה). מי שחייב ליתומים וכשצא לפרוע טוען שנתן להם רבית ורואה לנכות מחובו והיתום טוען שלא קבל, היתום נאמן בלא שבועה (בית יוסף בסימן קע"ז בשם תשובת הרשב"א).

סעי' י"ט: אפטרופוס שהלווה מעות היתומים ברבית קצוצה, אם הלוח נטל לחלקו כל כך ריוח כמו שהתנה לתת להם, חייב ליתן להם.

סעי' כ': אם עבר האפטרופוס והלווה מעות יתומים ברבית קצוצה והאביל היתומים, פטורים מלשלם אפילו לבשיגדלו. הגה: וגם האפטרופוס פטור מלהחזירו. (תשובת הרשב"א) וה"ה מעות של הקדש עניים או שאר מלות. (ב"י בשם תשובת הרשב"א). ומיהו אין המלווה נאמן לומר דמעות של הקדש היו, אלא צרציה (ריב"ז שם סימן תס"ה). ועיין לקמן סימן קס"ט אם אפטרופוס מותר ללוות מעובד כוכבים למוכר יתומים.

ריבית דרבנן. [יתום פרטי מותר, אבל צדקה, אינו מותר באדם פרטי.]

ואם ההסכם אינו מהבחור או הוריו עם האברך, אלא הישיבה עם האברך, והישיבה לוקח כסף מההורים, והאחריות לשלם האברך הוא על הישיבה, מותר להחזיר לשלם יותר להישיבה, כי אין כאן עני פרטי, אלא מוסד. ואם ההורים רוצים לשלם להאברך 'בזנוס', מותר, כי אינם הלוח, אלא הישיבה הוא הלוח.

היכא שההורים היו מחוייבים לשלם להאברך, אלא שלא עשו כן, שלא כדין, ולכן הבחור עצמו עבד בבין הזמנים ורצה לשלם האברך, מותר לו לשלם יותר, כי הוא אינו הלוח, אלא הוריו.

גמ"ח שכלליו היו שמלווים שלושים אלף שקל, צמוד להדולר שהושער יציג

סעי' י"ח; ת"ת, צדקה, יתומים

הרמ"א כ' דנוהגין להקל בריבית דרבנן לצורך יתומים ומצוות, אבל הש"ך כ' דלא ראה נוהגין כן. הרמ"א ממשיך דיש נוהגים להקל בריבית קצוצה וכ' דאין לנהוג כן כי הוא טעות. וגם על זה כ' הש"ך דלא ראה נוהגין כן.

הנוד"ב מובא בפ"ת [סק"נ כ'] שהוא עצמו נוהג היתר זה, והלווה מעות יתומים בריבית דרבנן.

בחור חלומד עם אברך, ומשלם לו כל חודש, וחודש לא שילם לו בזמן, האם מותר לו לשלם יותר בשת פירעון; אינו ר"ק אלא ריבית דרבנן, והאברך עני. ואעפ"כ אינו מותר, דאינו מותר כאן אלא כשהוא מעול כללי של מעות צדקה, אבל אינו מותר ללווה לשלם למלווה עני

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

ריבית דאורייתא, מותר אם כל הרווח הוא אך ורק לצדקה.

ראובן אמר לשיבה שילווח להם סכום גדול ע"מ שילמדו ביארצייט של אביו לעילוי נשמתו. אין כאן היתר של צדקה, כי הוא ריבית קצוצה, בדבר שאנשים משלמים כסף עבור האי זכות. ועוד, אינו הצדקה שמרוויח, אלא המלוה שמרוויח, וזה לא שייך לסעי' שלנו.

גמ"ח היה זמן לבסוף, ולכן בעל הגמ"ח לווה כסף ממלוה, על אחריותו האישי של הלוה, בעל הגמ"ח. המלווה יודע שהלוה לבעל הגמ"ח רק משום שידע שהוא איש שיש לו הרבה קשרים. אינו מותר להמלווה ליהנות מהני קשרים מחמת ההלוואה, כי אינו שייך לסעי' שלנו, כיון שאין הצדקה נהנה מהריבית רק המלווה. ועוד, אין עצם ההלוואה מצוה, אלא עסק פרטי שהלוה החליט להנות בו הגמ"ח.

גמ"ח הלווה סכום גדול לשמעון, ולשמעון יש קשרים רבים, ובעל הגמ"ח רוצה להנות מקשרים הטובים של שמעון; אין היתר ע"פ סעי' שלנו, כי אין בעל הגמ"ח חפצא דמצווה, ואינו מותר כאן אלא כשהגמ"ח עצמה יחנה. אמנם, לכאור' יש להתיר משום סעי' י"ג, שאין הלוה מהנה להמלווה, אלא למישהו אחר, והוא בעל הגמ"ח. וזה דלא כברית פנחס שהתיר מחמת סעי' שלנו.

גמ"ח שהיה להם כלל שמלווים חמש אלף דולר, ואם מישהו מסדר להגמ"ח הפקדה של חמש אלף דולר, זכאי להלוואה של עשר אלף דולר. ואע"פ שאין הריבית מהלוה עצמו אלא מחבירו,

הוא שלש, נמצא שלושים אלף שקל הוא עשר אלף דולר. ואם השער עולה, צריך לשלם יותר, ואם השער יורד, עדיין חייב לשלם מינימום שלושים אלף שקל.

אם הוא קרוב לשכר ורחקו להפסד, כלומר שחקרן מובטח והרווח תלוי, כנידו"ד, זה ריבית דרבנן, ומותר אם כספי הגמ"ח הם כל כולו כסף צדקה, אבל אם הוא כסף אישי, אינו מותר.

צרכי קהל, כגון תאורה ברחוב, ניקיון, וכו', שייך לסעי' כ"ב, עיי"ש.

גביר א' הציע לשיבה הלוואה גדולה אם יקבלו אחיין שלו לשיבה; אע"פ שזה צדקה ומצווה, מ"מ אין הריבית כאן לשיבה אלא להגביר, ואצלו אין היתר של מצווה, וממילא שייך לסעי' י"ד.

שני כוללים עושים Matching Campaign א' חודש אחרי השני. ראובן ככולל א' ביקש תרומה מחבירו שמעון ככולל השני. ואמר שמעון אתן לך מאה דולר ע"מ שתתן לי בחודש הבאה. אם ראובן רוצה לתת מאה ועשר דולר, לכאור' זה חוב, והקפדה, ומחוייב לשלם ע"פ כללי חו"מ, ומשלם יותר בשעת פירעון. ולכאור' היה מקום להתיר כיון שהוא לצדקה, אמנם יש לשמעון טובת הנאה במה שהוא על דף שלו. ולא מצינו שהמושג של טובת הנאה אינו אלא בר"ק, ולכאור' שייך גם על ריבית דרבנן. ולכן נראה שאסור.

חנות בגדים שכל הרווח שלו לצדקה, ואם משלם בשעת הקניה עלות הבגד הוא מאה דולר, ואם הוא בתשלומים, הוא עולה בסה"כ מאה חמישים דולר. ומשום שהוא דרך מקח וממכר, ואינו

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליתגר ממנו

היתר, הואיל ומדובר בשאלה דרבנן אמרי' דיש ברירה, ומותר.

ועפ"ז כ' המלמד להועיל, מי שיש לו חשבון של כסף, מקצתו כסף של גוי ומקצתו כסף של ישראל, ומלוא לישראלים וגויים בריבית קצוצה, אינו מותר, דהואיל והוא שאלה של דאורייתא, לא אמרי' ברירה. אמנם, אם מתחילה מתנה שכך הוא, ואומר שהלוואה של הגוי יהיה מכסף של ישראל, וכן להיפך, מהני.

אמנם, כ"ז אינו אלא כשהוא באמת כן, ושם הגוי אינו מחזיר, הישראל מפסיד, וכן להיפך. ואם אינו כן, הוא לכה"פ מחזיר בריבית, ואולי ריבית גמור, אם הכל הוא חוכא ואטלולא.

דנו האחרונים, אם המלוא לא ביקש מהלואה את הריבית, אלא הלואה אמר מעצמו בשעת לקיחת ההלוואה שהוא משלם יותר, האם זה ריבית קצוצה. החו"ד [סק"י] ס"ל דזה ר"ק, למרות שהמלוא לא חייב הלואה, אלא הלואה חייב את עצמו.

המחנה אפרים [פוס"ח] מביא הגה' אשר"י דאם הלואה אמר שיתן להמלוא עוד כסף אחר שפרע, אינו ריבית קצוצה. וטען המחנה אפרים, דאם אינו נחשב קציצה במה שחייב את עצמו, ה"ל להתיר אפ' היכא שאמר שיפרע בשעת הפירעון, ומדלא התיר אלא במאוחרת, ע"כ בשעת פירעון אסור, משום ר"ק. וממילא, אם בשעת פירעון אסור, ה"ה במאוחרת נמי לא הוי לו להתיר, עיי"ש שמאריך בזה.

אל המלוא, מ"מ הלואה הוא זה שמסדר את זה, ולכן אסור [סעי' י"ג]. ולכן יעשו בדרך היתר, כגון לומר שאם יסדר הפקדה של חמש אלף דולר, הגמ"ח ישקול ברצינות לתת הלוואה של עשר אלף. כלומר, שלא יהיה קציצה מצד הגמ"ח, וממילא אינו אלא ריבית דרבנן, ומותר לצורך צדקה. וע"ע חו"ד סק"ג, ופ"ת סק"ז.

גמ"ח הלוואה לראובן אלף דולר, וכשהגיע זמן הפירעון, ראובן שילם אלף מאתים דולר. לכאן, אינו ריבית קצוצה אלא ריבית דרבנן בשעת פירעון, ולצורך צדקה, ומותר אם הוא באמת כספי צדקה ולא כסף של איש פרטי.

מי שמשלם דמי חבר לביהכנ"ס, ומקבל הרבה הטבות מהביהכנ"ס, כגון מושב, עליות, וגם זכאי להלוואה מגמ"ח הקהילה. ולכאן, אע"פ שהביכנ"ס הוא צדקה, מ"מ הוא משלם כסף כדמי חבר כדי להיות זכאי להלוואה, ולכן נראה שזה ריבית קצוצה, ואסור אפ' לצדקה.

ואם היו אומרים שכל חבר בביהכנ"ס מקבל הלואה, לכאן מותר, אבל אם אומרים רק מי שמשלם דמי חבר זכאי, אסור.

ואם היו אומרים שאינם מחייבים להלוות, אלא ישקלו בחיוב בקשתו, י"ל דשרי, דבזה א"א לומר שמשלם עבור ההלוואה, אלא משלם עבור החבילה, ואין התחייבות מצד הקהילה.

כ' רעק"א, אם א' נשתתף כספו עם כסף של יתומים, ומקצת הכסף הושקע בריבית דרבנן, ומקצת הכסף בדרך

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

והנה, אם יש נידון בענין סתם מלוה ולוה אם הלוה עצמו יכול לחייב עצמו, הרי כשמדובר בגמ"ח וכספי צדקה, לכא' נגיד אמריתו לגבוה כמסירתו להדיוט. כגון, אם הלוה מהגמ"ח אמר מעצמו שהוא מחייב את עצמו לשלם יותר ממה שלקה, והגמ"ח לא חייב אותו לומר כן, לכא' לכו"ע יש כאן חיוב, והוא ר"ק, ואינו מותר.

כלומר, הצד להקל של המחנ"א היה משום שאין כאן קנין כדי לחייבו, אבל כשמדובר בהקדש, אי"צ קנין, ויכול לחייב את עצמו בע"פ.

וממילא, בנידו"ד, ממנ"פ הוא בבעיה, כי מחוייב לעשות כן מצד אמירתו לגבוה, ואינו יכול לעשות כן כי הוא ר"ק, ואין היתר לצדקה. ואם אינו יכול לחייב את עצמו כי הוא ריבית, נמצא שהאמירה בטל, ואם בטל, יכול אמירתו לחול שוב, וחוזר חלילה. ולכן, אין לו ברירה אלא להתיר נדרו.

וממילא, בנידו"ד, ממנ"פ הוא בבעיה, כי מחוייב לעשות כן מצד אמירתו לגבוה, ואינו יכול לעשות כן כי הוא ר"ק, ואין היתר לצדקה. ואם אינו יכול לחייב את עצמו כי הוא ריבית, נמצא שהאמירה בטל, ואם בטל, יכול אמירתו לחול שוב, וחוזר חלילה. ולכן, אין לו ברירה אלא להתיר נדרו.

מצוי לפעמים שמי שיש לו כביתו קופה של כסף צדקה, והוא צריך לקצת כסף קטן, ולכן לוקח שלש עשרה שקל מהקופה של הצדקה, ומכנים פתק שחייב חמש עשרה שקל להקופה; ויל"ע האם יש כאן משום ריבית.

והנה, אם כותב פתק או שחושב כן בשעת לקיחת ההלוואה, להחזיר"ד ומחנ"א הנ"ל יש כאן שאלה של ריבית קצוצה, ואסור אף אם הוא של כספי צדקה. אבל, אם מחליט בשעת פירעון לשלם יותר, נמצא אין כאן אלא שאלה של ריבית דרבנן, ואם הכסף שבקופה הוא באמת כספי צדקה, מותר.

ואה"נ אם עושה כן בקופה של צדקה רגילה, כגון הקופה בביהכנ"ס, אע"פ שאין זה שאלה של ריבית, כשהוא בשעת פירעון, מ"מ עבר על איסור גזל.

ללוות בריבית לצורך מצוות

יל"ע, האם מותר ללוות בריבית כדי לקיים שאר מצוות. וע' פ"ת [סקכ"ב] בשם המג"א. והמ"ב בסי' רמ"ב סק"ד כ' דמותר ללוות בריבית לצרכי שבת, 'והיינו מאינו יהודי או מישראל בדרך היתר'. ובשעה"צ [סקט"ו] כ' דהיינו דלא כמו שראה לא' שהתיר בריבית דרבנן. ומציין לביאור הלכה, שמביא ירושלמי שהוא מקור המג"א, שהוא מקור המ"ב, והמ"ב מפרש דקאי על דרך היתר, ולא באיסור דרבנן.

והנה, המ"ב הוא לאפוקי מדעת הגר"ז שהתיר כן.

הרמ"א בסי' קע"ב מביא היתר ללוות בריבית דרבנן עבור ספרים או מקומות בבית הכנסת, דהוא לצורך מצוה. והט"ז שם מק' על הרמ"א.

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

נפק"מ, ללוות כסף בריבית דרבנן כדי להדפיס ספר, לרמ"א מותר, למ"ב אסור.

סעי' י"ט וסעי' כ'

מעשה באיש שרצה לעשות חסד עם כספי יתומים, ולכן במקום לקחת משכנתא מהבנק, לקח משכנתא מכספיהם, ושילם להם בר"ק. כשנתגלה שהיה אסור לעשות כן, אינו יכול לבקש ממנו בחזרה אם כבר האכילו. ואם עדיין לא האכילו אלא הוא ברשותם, ע' רעק"א, ויש ציור שהיתומים חייבים להחזיר. אב, מחילה מהני כאן, וכ"ש אם אומר כאילו התקבלתי, וכדנתבאר.

הנה, קי"ל אין שליח לדבר עבירה. ונחלקו האחרונים, האם הכוונה שכל השליחות בטל, או"ד השליחות קיים, אלא שהעבירה שעשה השליח אינו מתייחס להמשלח.

הנוד"ב [סי' ע"ה ואילך] דן בענין אשה שלא רצה לקבל גט מבעלה, ולכן בעלה שלח הגט עם שליחים אלימים שנתנו לה הגט בעל כרחיה. והרב של המבורג,

המחותן של הנוד"ב חידש דאע"פ שהיה עבירה לגרש האשה בע"כ, מ"מ השליחות עדיין קיימת, ולכן הגירושין חל, אלא שהמשלח אינו אשם בהחטא של השליחים. וע"ז משיב הנוד"ב בהריפות ובתקיפות שמחותן שלו אינו מבקש האמת אלא תאוות ניצחון בעלמא וכו', ובאמת כל השליחות בטל, והאשה הוא אשת איש.

הקצות פסק כהנוד"ב, וכ"פ ר' משה, וכן המקובל. אמנם, המחנ"א הק' מסעי' שלנו דלכאו' מוכח דלא כהנוד"ב, דהרי מבואר כאן שאם האפוטרופוס עבר על ריבית הכסף שביד היתומים אינו כגזל בידם, אלא כר"ק שהגיע לידם, ודנו רק מתי יש חיוב להחזיר. ולפי הנוד"ב, הרי כל מה שעשה האפוטרופוס נתבטל, ויש כאן מעות של גזל ביד היתומים. ומדלא אמרי' כן כאן, ע"כ דלא כהנוד"ב.

וצ"ל, דע"כ יתומים ואפוטרופוס שאני, וחז"ל נתנו לזה גדרים שונים, וכאילו ב"ד עשה. וע"ע בזה.

סעי' כ"ב – פיקו"נ

מותר ללוות ברבית מפני פקוח נפש. הגה: ועי' ל סי' קס"ט וזסי' קע"ג לחסור ללוות צרצית לצורך קהל, ואפילו אינו צרצית קלואה, כל שכן צרצית קלואה לחסור, ולא כמו אלו שנהגו להקל צקלת מקומות להלוות וללוות לצורך קהל צרצית קלואה ואין להם על מה שיסמוכו, אם לא שנאמר שמחשבים לרכי קהל לפקוח נפש או לצורך מלואה, כמו שיתבאר לקמן סימן קע"ג. אבל אין לסמוך על זה, כי אם לצורך גדול. (רוב הג"ה הם ד"ע).

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

שימה בלא גוביינא

הט"ז הק' מה הרבותא, פשוט שיש להתיר ריבית במקום פיקו"נ, דהא אינו מג' עבירות חמורות.

ואולי י"ל, דקמ"ל דאע"פ דלהלואה מותר, מ"מ להמלוה אסור, ומותר ללוות ממנו אע"פ שהוא מפסיד ע"י כך התחיית מתים שלו, ולא אמרי' שאסור להפסיד התחיית המתים של המלווה, אלא חייד קודם. וע"ע בזה.

א"נ י"ל, אע"פ שבשעת ההלואה היה פיקו"נ, מ"מ בשעת הפירעון אינו פיקו"נ, א"כ ה"ל לאסור לפרע חובו שנתחייב בה, כולל הריבית. אמנם, האמרי יושר ס"ל דבאמת אינו מותר, וכל החידוש כאן הוא שיכול לחייב עצמו בריבית, ולעבור על לא תשימון, אבל לא יפרע אלא הקרן לחוד.

ובזה באנו לשאלה יותר גדול, האם יש איסור 'שימה בלי גוביינא', כלומר, האם יש איסור של לא תשימון כשאנו מביא לידי ריבית למעשה. ונחלקו בזה הב"ח

ושער המשפט. וע"כ האמרי יושר הוא רק למ"ד שיה בלא גוביינא אסור, דאם הוא מותר, פשוט שיכול לחייב ריבית ולשלם רק קרן, וע"כ השו"ע מתיר גם הפירעון.

וע"ע בברית יהודה ז' נ"ז שמאריך בכל זה.

הבית לחם יהודה כ' דקמ"ל כאן דמותר ללוות מישראל כשהוא יותר קרוב, אע"פ שיכול ללוות מגוי שהוא רחוק, כי בפיקו"נ יש למהר.

השער המשפט ס"ל דקמ"ל דמותר גם למלוה. הט"ז כאן הוא דלא כזה.

מעשה שהיה לפני כעשרים שנה, הגיע איש אל הגרדפ"ש זצ"ל להראות לו שטר לוודא שאין שאלה של ריבית, והתיר לו הגרדפ"ש. ושאלו תלמידיו הלא היה שם שאלה של ריבית, והשיב להם דאיש הזה היה זקוק לכסף במצב דחוק, ויש לו בעיות בלב, ולכן הלוואה הזו יש בו משום פיקו"נ, וריבית מותר במקום פיקו"נ.

סעי' כ"ג – טובת הנאה

המלוה מעות על מנת שכל מלאכה שתבא לידו יתן אותה למלוה לעשותה, אסור. הגה: ולמאן דאמר טובת הנאה הוי ממון, מיקרי רבית קלואה. (כך דקדק הב"י מלשון הרא"ש), מאחר שהתנו מתחלה בו כך. ואפילו לא התנו מתחלה, אם אינו רגיל לעשות כללוא הכי, אסור. וכן כל טובת הנאה. אבל אם כל אחד מחזיק טובה לחבירו, לפעמים הלוה למלוה ופעמים להיפך, קרי. (הגהות מרדכי דא"נ והגהות מיימוני פ"ה דה"מ).

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך לזהר ממנו

מקבל הכסף, וגם לקוח שקונה אצלו, ומרוויח פעמיים, ולכא' זה ריבית.

אלא ע"כ, היסוד של ריבית הוא לקבל דבר נוסף מלבד החלואה, אבל אם יש הגבלה ויעוד של החלואה, אינו כדבר נוסף על החלואה. אמנם, הבן אינו יכול לפצור אביו לקנות לו ש"ס שאינו רוצה לעשות בן מעצמו, אלא כשהאב רוצה, יכול ללוות לו. ועיין מכאן לענין הציור של הגבאי צדקה שהבאנו למעלה בסעי' י"ג.

אמנם, אם המכולת יש לו כלל שא"א לקנות בהקפה אלא כשהוא יותר ממאה שקל, והקניות הגיעו עד תשעים וארבע שקל, וקונה עוד דבר בשש שקל כדי לקנות בהקפה, נמצא שאין החלואה של החנות יעוד של הכסף אלא תמריץ לקנות אצלו עוד, והוא הלוואה כדי שהמלווה ירוויח מהלווה יותר ממה שהלווהו. ואומרים שהברית יהודה החמיר בזה.

וע' נתיבות שלום שכ' דהגדר של ריבית הוא מתנה ע"ג הלוואה, אבל כשהחלואה הוא באה אחרי המקח, נמצא אין כאן מקח נוסף על החלואה, אלא יש כאן מקח, והחלואה ניתוסף על המקח, והכל הוא שם מקח, ולא שם של החלואה; סיבה ותוצאה. ועיי"ש מבאר הענין יותר טוב ממה שכתבתי כאן, והוא מיקל בכל האופנים שדיברנו כאן.

יל"ע, האם מותר לומר לחבירו אלווה לך מעות, ע"מ שתפסיק להפריע לי, האם זה כמקבל תוספת על החלואה. וע"ע בזה.

טובת הנאה, והקפה

הט"ז מאריך להקשות על השו"ע, וס"ל דענין טובת הנאה אינו אלא כשלא משלם עבור הסחורה, אבל כשמשלם, אינו טובת הנאה, אלא עסקים רגילים.

הט"ז מביא ראיות לדבריו, אבל הש"ך בנוקה"כ והחו"ד דוחים ראיותיו. וע' הגר"א די"א שכוונתו כהט"ז, ויש שלומדים דבריו אחרת.

ובאמת, על הט"ז קשה, וכי גרע מריבית דברים, ולכה"פ יש לאסור מחמת זה.

ע' יד אברהם, שריבית מאוחרת מותר, ולכן הפורע חוב לבעל חנות, לא יקנה שם בשעת פירעון, אלא במאוחרת. ובשעת הלוואה, אסור, כשלא היה רגיל מקודם.

לדינא, כשהוא שאלה של ר"ק, אין להקל כהט"ז, אבל בשאלה של ריבית דרבנן, כגון ריבית מאוחרת, יש מקום להקל, וכ"מ באמת מיד אברהם הנ"ל.

אב זכנו בחנות ספרים, והבן מבקש מאביו שיקנה עבורו ש"ס שלם. אביו אומר לו שאין לו עליו מספיק כסף לזה, ולכן הבן מלווה לאביו הכסף עבור הש"ס; האם זה אסור, דהבן מלווה אביו סכום כסף, ומקבל כספו בחזרה וגם ש"ס. ובאמת זה מעשים בכל יום, שהבן נמצא במדינה אחרת וקונה לעצמו מתנה מאביו, ואביו פורע לו כשיגיע, ג"ז שייד לשאלה זה.

וכן יל"ע, כל מכולת שאפשר לקנות בהקפה, באמת יש כאן חוב, ובעל החנות

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליזהר ממנו

שהמלוה מקבל טובת הנאה, ולפי הט"ז מותר. אמנם, כ' ר' משה, דציור זה שונה מציור של השו"ע, וזה ריבית דאורייתא לכו"ע, אפ' למ"ד טובת הנאה אינו ממון, דהרי השו"ע איירי כשהמלוה ביקש מהלוה עצמו לקנות אצלו, אבל היכא שמבקש ממנו שיפרסם לחבריו וידידיו, אי"ז טובת הנאה, אלא שירות פרסום רגיל, וזה שוה כסף לכו"ע, ואינו רק טובת הנאה.

ועפ"י דברי ר' משה, יש לדון שוב על כל ציור של טובת הנאה, האם הוא דבר שיש מחיר בשוק עבורו, דאם כן, שוב אינו שייך לסעי' שלנו, אלא הוא ר"ק [אם התנו], ויוצא בדיינים.

כגון, אלוה לך מעות אבל תמצא עבורי דירה, הרי, הלוה מחזיר הכסף, וגם עושה עבורו שירות תיווך, וזה ר"ק.

ואם אומר אלוה לך כסף אבל תקנה אצל בני, או תשכיר בני למלאכה פלונית, שוב שייך לסעי' י"ג וי"ד, שאינו מלוה למלוה.

היכא שעברו על סעי' זה, ונתן הלוה להמלוה ההלוואה וגם טובת הנאה, והתנו כן, למ"ד טובת הנאה ממון, חייב להחזיר הריבית. והשאלה, כמה יש להחזיר. וע' מהרש"ם [ד' צ"ה] ושם עוסק בציור כזה, ועושה חשבון, ופסק דמחזיר שתי אחוז. ואינו נראה שזה כלל לכל ציור, אלא יש לדון כל ציור באפי נפשיה. והואיל ורוב רובן של מקרים א"א לברר, ימחול לו, או שיאמר כאילו התקבלתי.

ואם עשה הלוה הטובת הנאה להמלוה, וטרם פרע החוב, יזהר שלא יפרע כל החוב, בין למ"ד טובת הנאה

שמעון ביקש הלוואה מראובן, ולא היה לראובן מזומן אלא צ'ק בלבד; האם מותר להלוות לשמעון בצ'ק ויקבל בחזרה מזומן, דאצלו זה רווח גדול שאי"צ לטרוח ללכת אל הבנק. ולכאוי' תלוי בכוונת המלוה, דאם מלוה כדי שלא יצטרך לטרוח עם הבנק, אסור, אבל אם היה מלווהו גם מזומן, או גם אם היה לידו בנק זמין, או שהיה מלווה גם אם יקבל בחזרה צ'ק, מותר.

מי שמלוה רק לאנשים שעושים לו טובות, אבל אינו עושה כן כדי לקבל טובות, לכאוי' דומה לציור של הרדב"ז וג' רל"ג] דמותר ללוות כהכרת הטוב, אם לא שהוא הכרת הטוב לעצם ההלוואה. כלומר, האיסור של מוקדמת או מאוחרת הוא רק היכא שיש לו שייכות וקשר עם ההלוואה, אבל אם ע"י כך הוא מכיר טובה, או שנעשו חבירים, מותר.

יל"ע, מי שהגיע לשכונה חדשה, ורוצה להיות חבר עם האיש הפופולרי שם, האם מותר להלוות לו כדי להיות חבר שלו. [א.ה. לכאוי', כל שאינו מכיר טובה על המתנת המעות, שרי. כגון, אם רמת התיכרות היה שוה גם אם היה פורט לו כסף, או שלווה ממנו במקום להלוות לו, מותר. וכן, אם הוא הלוואה מועטת ש'רמת החברות' ע"כ אינו מההלוואה אלא משום שהיה להם משא ומתן זה בזה, מותר.]

הגבלת ר' משה, והמשך העניין

ר' משה [בסוף חלק ח"ג, בהערות] דן בציור שראובן אומר לשמעון שאלווה לך כסף ע"מ שתגיד לאנשים לקנות בחנות שלי. ומסברא ראשונה, זהו סעי' שלנו,

סימן ק"ס – גודל איסור הריבית ועד היכן צריך ליזהר ממנו

משלם מתחילה, אה"נ אינו ריבית, משא"כ בנידו"ד, הוא עבור המתנת המעות.

ריבית דרבנן, מבואר שאינו יוצא בדיינים, ומותר במקום צדקה. ועוד נפק"מ, דאם הוא דרך קנס, מותר כשהוא פעם א', כגון חוב דרך מקח וממכר, שאם לא תפרע בזמן, יחייב המוכר הלקוח קנס של חמישים שקל, ומותר. אבל אם גובה קנס כל חודש שלא שילם, הר"ז יותר מפעם א', ואסור. אמנם, הנ"מ כשהוא קנס יותר מפעם א' על חוב א', אבל אם כל חודש הוא חוב חדש, מותר. כגון, אם על כל חודש שכירות שלא משלם בזמן מקבל קנס של חמישים שקל, מותר.

ממון בין למ"ד אינו ממון, דאל"ה נמצא שעכשיו משלם יותר.

בעל חנות טלפון שמשלם על כרטיס שלו להתוכנית טלפון של הלקוח שלו, והלקוח משלם לאחר זמן, הרי בעל החנות מרויח מזה, והתנו, והוי ר"ק.

עורך דין העובד על תיק עבור לקוח שלו, והעו"ד משלם עבור כל הוצאות פתיחת התיק והוצאות המשפט וכו', ואינו גובה עד גמר התיק שיגבה מסכום שזכה הלקוח, או שישלח חשבון להלקוח, וגבה עבור עלות ההוצאות, וגם ריבית, והוי ר"ק. ולא כתבנו דבר הפשוט הזה אלא משום שהוא דבר מצוי, ויש ליזהר מזה. ואם אינו גובה ריבית, אלא גובה עמלה, והיה אותו סכום גם אם היה

סימן קס"א – דין אבק ריבית ואיזו נקרא ריבית דאורייתא

סימן קס"א – דין אבק ריבית ואיזו נקרא ריבית דאורייתא

סעי' א' – פחות מש"פ, קרקע

כל דבר אסור ללוות בתוספת, (ואפילו) (טור נקס רמ"ה) בפחות משהו פרוטה יש איסור ריבית, אבל אין מוציאים אותו בדיינין. הגה: כללל דרבית לכל שהוא אגר נטר, אסור, בין שהוא דרך מקח בין שהוא דרך הלואה, אלא שדרך מקח אינו רק אבק רבית שהוא מדכבן (לשון הטור).

דוגמאות למעשה

פחות מש"פ; כגון ילדים שמשחקים באגוזאים, ומלווים זה לזה, שייך בה איסור ריבית דאורייתא, כי זה להוצאה. אמנם, אם שילם ריבית, אינו יוצאה בדיינים כיון שבשוק יש להם שווי פחות מש"פ.

קרקע; ראובן רצה לשכור בית בקיץ בהקאנטרי בארה"ב, וביקש מגיסו שיש לו בית פנוי אם יכול להתארח שם, והסכים, כי לראובן יש דירה פנויה בארה"ק, והגיס מגיע לארה"ק לחג הסוכות, ואמר שיתן ביתו לראובן אם יכול להתארח בדירתו של ראובן לסוכות.

והנה כאן, אינו מלווה קרקע עבור קרקע כציור של הב"י, אלא משכיר בית, והתשלום הוא שכירות בחנם. וכיון שאינו 'תחליף', ואינו 'מייד', הוי חוב והלוואה, והדירה בירושלים שוה יותר, והוא ריבית. ולא משנה איזה בית יותר גדול, ולאיזה בית יש בריכה, אלא תולה בשווי של השוק. ובכל זאת, אינו ריבית דאורייתא.

אבל אם באמצע סוכות שם לב להשאלה, אינו יכול להמשיך לגור שם בחינם, אלא צריך שמכאן ואילך יהיה שכירות חדשה, ושישלם לגיסו עבור ימים אלו.

[א.ה. אני הבנתי דזה משום דדומה לנכש עמי ואעדור עמך, דסעי' ט'. והערוני דיתכן שזה רק בפועל, מדין פועל יכול לחזור, אבל בשכירות או מכר, הרי יש קנין כבר מעכשיו, והקנין חל מעכשיו, וא"כ לא שייך ריבית. ואמרו לי שבראשונים בב"ב מבואר האי חילוק, אבל החלקת בנימין ועוד החמירו בזה. וע"ע בזה.]

יד שרה

לפני כמה שנים התעורר שאלה גדולה בקרב בני תורה. ארגון החסד יד שרה משאילים ציוד רפואי לכל מי שצריך, בחנם. והיו לוקחים כסף, בערך שלש מאות שקל במזומן, כפיקדון על כל שאלה, וכשהשואל החזיר הציוד, קיבל כספו בחזרה. הארגון היו משתמשים בכסף הזה לצרכיהם, ולקחו אחריות על הכסף.

סימן קס"א – דין אבק ריבית ואיזו נקרא ריבית דאורייתא

להשכרה, וממילא אינו ריבית דאורייתא, ונוכל להקל כיון שהוא מצוה, ויש סברות האלו שהבאנו.

אלא, שאם החפץ 'נחסר' ע"י השימוש, יש כאן נשך גם אם לא קיימא לאגרא; ובנידו"ד, הציוד יש לו שימושים מוגבלים, וא"כ יש נשך, ושאלה של ריבית דאורייתא. ועוד, כל ההיתר של מצוה היינו כשהמצוה הוא זה שמרוויח מהריבית, אבל כאן אינו הארגון שמרוויח ריבית, אלא החולה, ואצלו אינו מצוה.

ולמעשה, אפ' אם מדובר בשאלה של ריבית דאורייתא, מ"מ סברות אלו שהבאנו הם חזקות מאוד. ועוד, יד שרה אינו לזה פרטי אלא ארגון, וכבר הזכרנו שיש קולא מר' משה שאין אדם פרטי חייב בהלוואה זה.

כדי לצאת מכל הדיון, סדרו הענין באופ"א, שאין הכסף הפיקדון הלוואה, אלא הוא מכירה על הציוד, ונמצא שהארגון והחולה שותפים בהצידה, ובתום השימוש אומרים 'גוד או איגוד', וחזרו וקנו מהחולה חלקו בהצידה.

ויש ליזהר, דכשעושים כן השואל ידע מה הוא עושה, ושיש 'היתר עיסקא' לזה, דאם בעינינו יש כאן הלוואה, יהיה איסור.

ושמענו דבזמננו, לא משתמשים בהכסף של ה'פקדון', אלא הוא בחשבון נפרד.

ולכאן, מה שבאמת קורה כאן הוא שהחולה מלווה כסף להארגון, ואחרי כמה שבועות מקבל כספו בחזרה, וגם נהנה בשימוש של הציוד בזמן השאלה, וא"א לכאן זה ריבית. הגר"חפ"ש היקל בשאלה זה, ואילו ר' אלישיב החמיר, ושניהם הסכימו שיסדרו הענין באופ"א כדי לא להיכנס אל כל השאלה, וכדיתבאר.

הסברא להקל הוא, דהא' ב' של ריבית הוא 'אגר נטר', כמו שראינו כאן בדברי הרמ"א, ואילו כאן, אינו נהנה בשכר על המתנת מעותיו, אדרבה, נהנה בחנם, ואגב ההנאה נותן להמשאיל גם הלוואה, ועוד, הרי הפיקדון חייב לתת בכל מקרה, וא"כ לכה"פ הארגון יחנה מזה. [וכנסוס] שך הנתיבות שלום שהבאנו בסי' הקודם סעי' כ"ג, אין כאן הנאה בטפל להלוואה, אלא ההלוואה הוא הטפל להנאה.

וע' ברית יהודה המביא דיון דומה לזה, ומביא דעות לכאן ולכאן.

ויל"ע, האם מדובר כאן בשאלה של ריבית דאורייתא או ריבית דרבנן, נפק"מ האם יש להקל ע"פ סברות אלו, והאם יש להקל במקום מצוה, כנידו"ד.

הפשטות, זה שאלה של ריבית קצוצה, והנאה גמורה, וריבית דאורייתא. אמנם, ע' בסי' קע"ט דמבואר שם דחפץ שאינו עומד להשכרה שהמלווה נהנה ממנו, יש כאן תרבות בלי נשך, כי אין הלווה נחסר בהכני, דהא לא קיימא לאגרא. ולכאן, ה"ה כאן, ציוד הזה עומד להשאלה ולא

סימן קס"א – דין אבק ריבית ואיזו נקרא ריבית דאורייתא

סעי' ב', ג' וד' – אבק ריבית

סעי' ב': אבק רבית, אינה יוצאה בדיונים. ואם בא לצאת ידי שמים, חייב להחזיר. (מלכד רבית מוקדמת ומאוחרת אפילו ללכת ידי שמים אינו חייב להחזיר). (ב"י ב"ס תשובת הרשב"א).

סעי' ג': אבק רבית, אם תפס לזה משל מלוה, מפקינן מיניה.

סעי' ד': לא אמרו דאבק רבית אינה יוצאה בדיונים. אלא כשאכל המלוה מדעת הלוה, אבל אם קודם שאכל טען עליו שלא יאכל, והוא הוציא ממנו על כרחו בדיני העובדי כוכבים או בדין ישראל שטעה והכריחו לשלם, יוצא בדיונים.

לצאת ידי שמים

מלווה חוזר לביתו ומצא פירעון החוב וגם שוקולדים, ולכן החזירם ללוה כדי לצאת ידי שמים. הלוה החזירם למלוה ואמר 'כאילו התקבלתי'.

כמובן, זה לא מועיל, דמחילה וכאילו התקבלתי מהני שא"צ להחזיר, אבל א"א לתת מתנה ואומר שהוא מוחל וכאילו התקבלתי.

ואם לא החזירם המלוה אל הלוה, אלא התקשר אליו ואמר אינני רוצה השוקולדים משום איסור ריבית, והלוה אמר כאילו התקבלתי, ותשמרם לעצמך; טען הברית יהודה שקיי"ל 'איסורא לא ניחא ליה דלקני', נמצא המלוה לעולם לא קנה השוקולדים, וממילא ציור זה דומה להציור שלפניו, שהלוה אומר כאילו התקבלתי ואח"כ נותן.

ואם לא היה שוקולדים אלא פרחים, והמלוה אינו יכול להשיג את הלוה להגיד לא שאינו רוצה אותם, ואם לא יקבלם

הם ירקבו וילכו לפת, לכאן יש אומדנא שהלוה לא היה רוצה שילכו לפת, ולכן יתנם [או כספם] למצוה או צדקה, על זכות הלוה.

החזיר הלווה, וגם החזיר עמו מגש אישית של פיצה, אסור להמלוה לקבלו. ואם קבלו, לצאת ידי שמים יחזירו לו או ישלם עבורו. והלוה יכול להגיד כאילו התקבלתי.

מי ששהה במלון בצפון, ולא היה לו מספיק כסף לשלם עבור המלון, וביקש מחבירו בירושלים להלוות לו כסף ולהביאו לו, וכשיגיע יטייל עמו באתרים שונים ויהנו מכל תענוגי המלון ביחד; כ' הברית פנחס שזה ריבית קצוצה, ויוצאת בדיונים.

אמנם, הנ"מ כשהוא נאמר באופן כזה, אבל אם סתם מבקש ממנו להלוות לו, ואומר לו דכשיגיע יהיה הזדמנות טובה לשוחח ביחד, ויהנו יחד במלון; הרי אם היה עושה כן גם בלי ההלוואה, משום שהוא חבר שלו, והיה מאוד מרוצה אם

סימן קס"א – דין אבק ריבית ואיזו נקרא ריבית דאורייתא

יביא עוד חבר, לכאן אין קשר בין ההלואה להבילוי, ושרי.

משגיח בישיבה הקונם כל בחור שמגיע לשחרית מאוחר בקנם של חמישים שקל, ואם משתפר עד סוף השבוע מקבל מאה שקל; אין כאן שאלה של ריבית, הואיל ואין כאן מלוה או לווה או הלואה, ואינו תמורת הכסף, ואינו אגר נטר.

בחור בישיבה הרוצה להתחיל 'חנות' לחטיפים וממתקים, אך רוצה לוודא שיקנו אצלו, ולכן אמר שכל מי שמשלם עכשיו מאה שקל, יהיה לו זכות של מאה שקל בחנות, וגם יקבל חתיכת קוגל ירושלמי בע"ש בחינם, לכאן זה ריבית קצוצה בדרך מקח וממכר, ואסור מדרבנן.

ואם היה אומר שאינו קנייה בהקפה, אלא הוא פקדון, ויכולים לבקש כספם בחזרה אם רוצים, ואינו להוצאה, מותר, אם אכן אמרו כן והבינו מה שאמרו.

מעשה שהיה, ה-Candyman של הביהכנ"ם שכח לקנות סוכריות, ולכן ביקש משכן אריזה של סוכריות. אחרי שבת הגיע לפרוע חובו, והביא אריזה של סוכריות יותר איכותיות; הברית פנחם ב' דזה ריבית דרבנן, ומחזיר לצאת ידי שמים. והנה, הברית פנחם כ"כ אף היכא שהשכן חשב שזה מתנה, והלוה חשב שזה הלואה, כי העיקר הוא הלואה. אמנם לדידי נראה אחרת, דהעיקר הוא התחייבות של הלואה, ואפ המלוה חשב שזה מתנה, אין כאן התחייבות והלואה כדי שיהיה לזה וריבית.

ואם אמר בלשון האם אפשר 'לשאול', והמלוה חשב שזה נוסח של מתנה, והלוה חשב שזה הלואה, אולי תלוי בלשון בנ"א, ודברים שבלב.

היה לו חוב של מאה ותשעים ותשע שקל ותשעים אגורות; העולם ממחרים להתיר לשלם מאתים משום דזה שכנים, ומוחל, ואינו מקפיד. והנה, אם היה חייב תשעים וחמש אגורות, ולכך שילם שקל שלם, אה"נ נשמע סברות אלו, כי אין ברירה אחרת, ולכן ע"כ אין קפידא. אבל אם יש מטבע של עשר אגורות, ובחנות ממתין להעודף, לכאן ודאי יש לעשות העצה שאמרנו, שאומר לו שעשר אגורות מהצדקה שאתה עתיד להיות יהיה על חשבונך.

ראובן היה זקוק למאתיים שקל מזומן, ולכן העביר לחשבון של שמעון דרך הטלפון מאתים שקל, ושמעון יתן לו מזומן. כששמעון נתן לו מזומן, נתברר לו שהיה חסר כמה שקלים בודדים, וראובן אמר שזה בסדר כי העיקר שיהיה לו מזומן עכשיו למונית.

בציור הזה אין כאן הלואה אלא החלפה, ולכן שרי. אמנם, השאלה הוא שאין הכסף נכנס לחשבון של שמעון מיד, אלא לוקח זמן עד שיכול להשתמש בה. מאידך, הכסף יוצא מחשבון של ראובן מיד, וא"כ השאלה בתר מי אזלי; מצד המקבל יש כאן החלפה, ומצד הנותן יש כאן הלואה. האם אמרי' דהעיקר הוא המלוה, או"ד אין כאן בכלל אגר נטר, והוא מופקע מהלכות ריבית. ועוד, מה הדין בשלוקח חמש דקות, האם ג"ז יחשב הלואה. וע"ע בזה.

סימן קס"א – דין אבק ריבית ואיזו נקרא ריבית דאורייתא

והיותר שכיח, וע"ז משמע שהשו"ע ס"ל דאינו נחשב בע"כ, וא"כ איך הברית יהודה סובר דלא כזה. וצ"ע, וע"ע מחנ"א שמק' בעין זה.

בשיש ספק אם הוא ריבית דאורייתא או דרבנן, הש"ך בסו"ס קע"ז [סקס"ח] דן אם זה ספק איסור או ספק ממון והממע"ה. ומסק', דבספק א"א להוציא מהמלוה, אבל "הב"ד יאמרו לו שהוא עושה איסור בדבר ויאיימו עליו וכן ראוי להחמיר לעצמו אבל אם אינו משגיח בכל זה אין כח ביד ב"ד להוציא ממנו".

יל"ע, עם הארץ שלקח ריבית דרבנן, ושואל מה לעשות, באיזה נוסח יאמרו לו להתחזיר. דהרי אם נגיד לו להתחזיר, יבין שכך מחוייב לעשות עפ"י דין, והפ"ת סק"ג כ' דאסור לקבלו כשחושב שחייב לעשות כן.

ויש שמועה בשם הרב פאם שאין הב"ד יכול להגיד לו להתחזיר, אבל מורה הוראה יכול להגיד לו, כי תפקידו של המורה הוראה הוא להגיד לו הדרך הנכון לנהוג ע"פ תורה. ובעיני, ודאי גברא רבא לא קאמר, דהא זהו דברי הפ"ת, שאם בעיניו מחוייב לעשות כן, אסור לקבלו, ואינו מותר לקבלו אלא שיודע שעושה כן מרצונו הטוב לצאת ידי שמים.

ולכן, על הרב להשתדל להסביר לו הענין, שיבין שאינו אלא לצאת ידי שמים, וכדבר ראוי ונכון למרות שאינו חייב. ויהיה קשה על הרב לעשות כן, כי גם דברי השו"ע מעונים ביאור, דפתח ואמר 'אם בא לצאת ידי שמים', כלומר

משכיר ושוכר שהיה להם קשר טוב, והביאו לפעמים אוכל זה לזה, והשוכר לווה מהבעה"ב אלף דולר. לפני שפרע, התאורה של הבעה"ב נתקלקל, והשוכר הגיע ועבד ותיקן התאורה. אם השוכר היה עושה כן אפ' בלי ההלואה, מותר. ואם אינו ברור אם היה עושה כן, האם יכול להמתין עד אחרי זמן הפירעון, ואחרי שבוע יגיד להבעה"ב אני מוחל לך הסכום של התיקון. כעצה זה מופיע בברית פנחס, אך אינו ברור אם ומתי יהני.

בפע' ג', אם תפס הלוח מפקינן מיניה, כי אין המלוה חייב אלא לצאת ידי שמים. וכ' הש"ך סק"ד דאם היה ספק ריבית דאורייתא או ריבית דרבנן, אין מפקינן מיניה.

ובפע' ד', אם המלוה הוציא הריבית דרבנן מיד המלוה בכח [כגון ע"י עדים פסולים, חו"ד סק"ג], מפקינן מיד המלוה. ר' משה שם בסוף יו"ד ח"ג על ס' שלנו [סק"ב] כ' דהנ"מ רק כפיה ובע"כ ממש, אבל אם רק לחץ עליו לשלם, אי"ז נקרא בע"כ, ואין ב"ד מפקיעין מהמלוה.

ואם הלוח שילם ריבית דרבנן משום דחשב שמחוייב לעשות כן ע"פ דין, וע"פ ההסכם שבינו ובין המלוה, הפשטות הוא שאי"ז כאילו הכריחו ע"פ ב"ד, אלא כאילו שילם מרצונו, לשלם חובתו, ושאינ ב"ד מפקיעין מיד המלוה.

אמנם, הברית יהודה [ח' כ"ח] כ' דזה נחשב כבע"כ, וב"ד מוציאים מיד המלוה. וקשה טובא, הא זה מדעת הלוח, והשו"ע כ' דכל שהוא מדעת הלוח אין מפקינן מהמלוה. כלומר, זהו הציור היותר מצוי

סימן קס"א – דין אבק ריבית ואיזו נקרא ריבית דאורייתא

שמים, או"ד זה רק לענין כאן, ומהכא ליכא למשמע מינה.

ריבית מוקדמת או מאוחרת, אין אומרים בה המצוה להחזיר כדי לצאת ידי שמים. החו"ד [ק"ס ב'] ס"ל דה"ה שילם יותר בשעת פירעון, אבל חלקו עליו וס"ל דזה א"ר רגיל, ומחוייב להחזיר לצאת ידי שמים. מו"ר פסק דאינו מוכרע לדינא. ולכא' זה הציור היותר שכיח, וממילא צריכים הכרעה.

מרצונו הטוב, ומסיים 'חייב להחזיר', משמע חיוב.

והנה, בהא דאמרי' ישלם לצאת ידי שמים, האם הכוונה שאין כאן חיוב, אבל בשמים יקבל עונש על שלא עשה כן, או"ד מחוייב לעשות כן אלא שאין הב"ד יכול לאכוף חיוב זה. כך דנו הקצוה"ח והיש"ש ועוד.

והנה, בנידו"ד תפיסה אינו מועיל, וא"כ ע"כ כאן הוא כצד הראשון. ויל"ע, האם מכאן ראייה לכל חיוב לצאת ידי

סעי' ה' – ריבית קצוצה

רבית דאורייתא שהוא בדרך הלואה בדבר קצוב, יוצאה בדיינים שהיו כופין ומכין אותו עד שתצא נפשו אבל אין בית דין יורדין לנכסיו. וכן בהלווה על חצרו ואמר לו על מנת שידור בו חנם או שישכרנו לו בפתות וכיוצא בו.

אבל אם עשה כן כי מכיר לו טובה, ורוצה להטיב עם מי שהיטב עמו, זה ר"ק, כדמבואר בסעי' הזה, שמשכיר לו חצירו בפתות. ולכן, חייב להחזיר לו מה שהוזיל לו.

והנה, השוק לעניינים אלו אינו יציב, ואינו ברור, ויתכן שהיה מקבל תשע, או שמנה, או שבע וחצי, והוא אומר ששוה שמנה רק כי זה היה סכום ההלוואה, ולכן קשה לברר המציאות עד הסוף.

במעשה שהיה, בזמן השכירות היה מלחמה בארה"ק, והמחירים נפלו, והיה שוה רק ארבע, נמצא הלווה רק פרע חצי מחובו.

ראובן הלווה כסף לשמעון כדי שיכול להתחיל עסק של 'גנן', ושמעון אמר

שידור בו בפתות, ועוד

ראובן לווה משמעון שמנה אלף דולר, ויש לראובן דירה בארה"ק, שסכום שכירתו בחג הסוכות הוא בין שמנה לעשר אלף דולר. ראובן רוצה ששמעון ישתמש בדירתו בחנם כפירעון החוב. האם זה ריבית.

והנה, ראובן יכול להשכיר דירתו עבור שמנה או עשר אלף דולר, ולכן יש לחקור מדוע לא עשה כן, ומדוע נתן אותו כפירעון חוב של שמנה אלף דולר. אם עושה כן מפני שנוח לו לתת דירתו למי שמכיר, וכך היה עושה גם בשנה אחרת להשכיר בשמנה למי שמכיר במקום לשכור לאיש שלא מכיר בעשר, מותר.

סימן קס"א – דין אבק ריבית ואיזו נקרא ריבית דאורייתא

כדמבואר בסעיפים אלו, ואת אלו אין שמיטה משמט.

תיווך גדל"ן שהיה מסייע ללקוח שלו לקנות נכס, וכספו של הלקוח היה תקוע בבנק, ולכן התיווך עשה טובה ושילם עבורו, עד שישתחרר הכסף. התיווך אמר ללקוח שלו שעושה כן בתנאי שיהיה לו בלעדיות כשמוכר הנכס. לכאן, זה הלוואה, עם ריבית קצוצה. ואין לומר שהריבית הוא טובת הנאה שראינו בסי' הקודם שהוא מח' אם הוא ר"ק או לא, דהא כבר כתבנו שם בשם ר' משה, דהיכא שיש מחיר בשוק עבור הנאה זה, אינו טובת הנאה אלא 'מוצר'. ואם דברי ר' משה היו חידוש שם, כאן הוא דבר פשוט, שהוא 'זכות' שאנשים משלמים כסף עבורו, ולכן פשוט שהוא ר"ק.

והשאלה הוא איך מחזיר את זה. והתשובה, או שלא יקבל הבלעדיות, או שיקבלנו, וישלם עבור כמחיר השוק.

והנה, אפ' היכא שלא היה קצוצה, והמלווה עשה לו טובה ונותן לו בלעדיות, כ' חברית יהודה [י"א נ"ג] בשם התשובה מאהבה דעדיין אסור לו לעשות כן, כי עדיין לא הרוויח התיווך מהבלעדיות, ולא שייך מחילה שיתיר לו ליהנות בעתיד, דמחילה מהני רק על מה שכבר קיבל, ולא לקבל מכאן ולהבא; ולכן לא יקבלנו, או שישלם עבורו.

קטן שקיבל ר"ק, ע' רעק"א סי' ק"ם סק"כ. וע' ברית יהודה [ח' ס"א] אם יש להתחזיר כשיגדל.

ט"ז סק"ג. הט"ז כ' דאם הלוח לא תבע מהמלווה, אין ב"ד יכול לגבות מהמלווה עבור חובות של הלוח, ומביא ראיות

שיסדר גינתו של המלווה כחנם משום שהלווהו במחיר עלות; וכך היה ההסכם. זה ר"ק, וחייב להחזיר לו ההפרש בין מחיר השוק למחיר עלות.

בסעי' ט' [הקציצה היה דבר מסויים], ע' הפ"ת בשם המל"מ, ופ"ת סק"ט בסו"ד, ויל"ע האם המל"מ מסכים עם זה, וע' חזו"א ועוד אחרונים, שחלקו או ביארו דברי המל"מ.

מבואר משו"ע ונו"כ כאן דהא דריבית קצוצה יוצא בדיינים, אינו מדין 'חושן משפט', כדין גזל ביד חבירו, אלא הוא דין ב'יורה דעה', ומצוה על המלווה של וחי אחיך, ואינו גזל כיון שהלווה נתנו להמלווה מרצון. וכ"מ בראשונים, כגון ריטב"א בקידושין ובב"מ.

מאידך, המחנ"א [סי' ב'] ע"פ תוס' ב"מ חולק ע"ז, והוא כדין גזל ביד חבירו. ר' משה [סוף ח"ג, הע' כ"ה] מביא צד זה, ושאו"י אינו יותא באתרוג שקיבל בר"ק.

הבאנו ב' צדדים אלו באריכות בתחילת הלכות ריבית, ומבואר מכל מפרשי השו"ע על הדף שהוא באמת של המלווה, ואינו ממונו של הלוח.

מי שגילה שהלווה חבירו לפני כמה שנים בר"ק, ועשה חשבון וגילה שהרוויח חמישים אלף דולר בר"ק. האם חייב להחזיר, או"ד היה שמיטה בין לבין, ושמיטה משמט חובות שלא כתב עליהם פרוזבול.

הבית יהודה [ח' י"ז] כ' דשמיטה משמט חובות של חושן משפט, אבל החזרת ריבית קצוצה הוא חיוב של יו"ד,

סימן קס"א – דין אבק ריבית ואיזו נקרא ריבית דאורייתא

תבע. וע' ר' משה שהוסיף להקשות על הט"ז.

ונראה, שגם הט"ז מודה שלא מחל, אלא שאין ב"ד יכול לגבות ישר מהמלוה, שמא אולי אפשר הלוח מחל לו.

לדבריו. החו"ד ביאר דברי הט"ז, דמהא שלא גבה מהמלוה שלו, מסתמא מחל. וע' פ"ת, וע' בחו"מ סי' ט', וסמ"ע וקצוה"ח, מהרש"ם סי' ט', ברכ"י, דחלקו על הט"ז, ואין ראיה שמחל מהא שלא

סעי' ו' – יתומים

לקח רבית קצוצה ומת, אין הבנים צריכים להחזיר אלא אם כן היה דבר מסויים, כגון פרה וטלית, ועשה אביהם תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת.

י"ז מביאו. אך כ', דהנ"מ רק היכא שאביהם כבר קיבלו, אבל פשוט שאם אביהם עשה עסקים שמביא כל חודש כסף, וכסף הזה הוא ריבית, אפ' רק ריבית דרבנן, אסור להיורשים לקבלו, כי אי"ז קשור לאביהם, אלא קבלה חדשה שלהם.

ואם עברו וקבלו, הברית יהודה מסתפק אם חייבים להחזירו, והספק נובע מדיני ירושת חובות, שאינו עסקנו כרגע.

כיבוד אב לאביו רשע

ביו"ד סי' ר"מ סעי' י"ח פסק השו"ע "ממזר חייב בכבוד אביו ובמוראו. אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות, מכבדו ומתירא ממנו", וכ' עליו הרמ"א "הגה וי"א דאינו מחוייב לכבד אביו רשע, אא"כ עשה תשובה".

השו"ע הוא ע"פ הרמב"ם. והק' הכס"מ, הא בסוגיין מבואר דמחזיר כשהוא דבר מסויים משום כבוד אביהם, ורק כשעשה תשובה, הא לא"ה אינם מחזירים; אלמא אין מצוות כיבוד לפני

חוב הבנים

ע"פ הנתבאר בסעי' שלנו ובנו"כ, כמעט בכל ציור היתומים לא יחזרו הריבית של אביהם.

אם ב"ד כבר חייבו האב לשלם, ולא הספיק לשלם עד שמת, הברית יהודה מביא השערי דעה שמחייבים להיתומים להחזיר כיון שב"ד כבר נפסק עליו, ואילו האמרי בינה ס"ל דפטורים, ואינו מעלה או מוריד במה שחייבו ב"ד.

והנה, ע"פ המבואר כאן בכל הנו"כ שאין החיוב להחזיר דין מדיני חושן משפט, אלא מצוה על המלוה לעשות, קשה על השערי דעה, מה בכך שב"ד חייבו אותו לקיים מצוותו, עדיין אינו חיוב של חו"מ.

כלומר, אנו מבינים היטב דברי האמרי בינה, אבל צ"ע כעת דברי השערי דעה.

השיטמ"ק [ס"א:] דאם אביהם המלוה היה בידו דבר מסויים, אפ' מריבית דרבנן, יש להיורשים מצווה לצאת ידי שמים להחזיר להלוה. הברית יהודה נח

סימן קס"א – דין אבק ריבית ואיזו נקרא ריבית דאורייתא

שחזר בתשובה. כך הק' הכס"מ על הרמב"ם, מהלכה שלנו.

ויש ב' מהלכים עיקריים ליישב הענין.

מהלך הראשון הוא ע"פ ר' אלחנן ועוד, דבאמת אין מצוות כיבוד אב לאביו רשע, ואעפ"כ הרמב"ם פסק דיש לכבד אביו רשע, דהרי אם לא יכבד אביו, אם יחזור בתשובה, נמצא למפרע שלא כיבדו, ולכן בחייו יש לכבדו שמא יחזור בתשובה. אבל כאן, הרי מדובר לאחר מותו, ואינו צד שמא יחזור בתשובה עכשיו, ולכן אי"צ לכבדו, ואינו מחזיר הריבית אא"כ חזר בתשובה.

[עפ"י ר' אלחנן יל"ע, איך מותר לדבר לשוה"ר על מי שאינו עושה מעשה עמך, הא נחוש שמא יחזור בתשובה.]

הכס"מ תי' באופ"א, דבאמת יש מצוות כיבוד לאביו רשע, אלא קיי"ל דכיבוד אב משל אב ולא משל בן, וממילא, לאחר שמת, כבר הוא ברשות הבן, ואין הבן מחוייב להחזיר כלל. והא דדבר מסויים מחזיר, היינו משום ד'כאילו לא הורישו'.

ויש ב' מהלכים להבין הא דכ' 'כאילו לא הורישו'. מהלך הא', דמדיני משל אב ולא משל בן לא שייך למימר על דבר מסויים; כלומר הגבלה על הדין של משל אב. א"נ, הוא מצוה בעלמא לקיים דברי המת.

המחנ"א [ח] כ' נפק"מ בין מהלכו של ר' אלחנן ודעימי' עם הכס"מ, למהלך הראשון מחזיר משום מצוות כיבוד אביו, ואילו למהלך השני אינו משום מצוות כיבוד אלא משום מצוה לקיים דברי המת [כמהלך השני בדברי הכס"מ]. ונפק"מ בזה, כשאין היורש בנו אלא אחיו; להמהלך הראשון, אין לו מצוות כיבוד לאחיו, ואילו למהלך השני, עדיין יש מצוה לקיים דברי המת.

עוד נפק"מ, קיי"ל אין כופין על מצוות כיבוד או"א; וממילא, למהלך הראשון אין כופין הבן, ואילו למהלך השני, לכאוי' כופין אותו להחזירו.

והנה, הש"ך כ' דמחזיר משום כבוד אביהם, וזה משמע כמהלך הראשון, ואח אינו מחוייב להחזיר, ושאין כופין. ויתכן שזה גם לפי המהלך של הכס"מ, ומדין כיבוד מטעם משל אב ולא משל בן.

סעי' ז' – תקנת השבים

אם בא לעשות תשובה מעצמו להחזיר הרבית, אם הוא דבר מסויים מקבלים ממנו. ואם אינו דבר מסויים, אם רוב עסקו ומחייתו ברבית, אין מקבלין ממנו, כדי לפתוח לו דרך לתשובה; וכל המקבל ממנו, אין רוח חכמים נוחה הימנו.

סימן קס"א – דין אבק ריבית ואיזו נקרא ריבית דאורייתא

אין מקבלין ממנו

הש"ך [סקי"ב] על הא דשו"ע דאם בא לעשות תשובה מעצמו, כ' הש"ך "אבל עומד במרדו מוציאין ממנו בע"כ".

ויל"ע, מאי קמ"ל, הא השו"ע כ' דאם בא לעשות מעצמו. ואולי, השו"ע משמע דרק כשהוא בא מעצמו, אבל אם ציווה לו רבו או ב"ד, ועושה כן, שוב אינו שייך לסעי' שלנו. וע"ז בא הש"ך ואומר שרק היכא שעומד במרדו, ושב"ד מוציאין ממנו בע"כ, הא אם עושה כן בצווי ב"ד, ומקשיב להם, שוב שייך לסעי' שלנו.

כלומר, האם השו"ע עיקר, ולהחמיר, או הש"ך עיקר, ולהקל, והאם הש"ך בא לחלוק על השו"ע, או לפרשו.

הברית יהודה [ח' ע"ה] בשם שיטמ"ק כ' שאם מסכים רק אחרי שב"ד ציווה לו, אין לו ההיתר של סעי' שלנו.

עצם התקנת השבים, כ' הסמ"ע בחו"מ דה"ה במי שהוא עשיר, נמי אמרי' הכי.

השו"ע כ' דאם רוב עסקו ומחייתו אין מקבלים ממנו. ויל"ע איזה מהן עיקר. כלומר, האם הוא תולה בעיקר עסקו, במה שעוסק כל הזמן, או"ד הוא עיקר מחייתו, וממה שהוא מרוויח יותר; נפק"מ במי שיש לו עיסוק אחר, והרוויח הרבה מהצד ע"י ריבית. וע' ש"ך חו"מ שם"ו.

הש"ך [סקי"ג] כ' דאע"פ שאין מקבלים הימנו, מ"מ יש עליו חיוב לצאת ידי שמים להחזיר הריבית. ויל"ע, כשאומר שרוצה לצאת ידי שמים, האם עדיין מסרבין לקבל ממנו, או"ד עכשיו מותר לקבלו. מו"ר ס"ל שמותר לקבל ממנו, וכ"ה בחלקת בנימין, אבל שם מביא יש מחמירין שלא לקבלו.

סימן קס"ב – שלא להלוות סאה בסאה

סימן קס"ב – שלא להלוות סאה בסאה

סעי' א' – סאה בסאה

אסור ללוות סאה בסאה, אפילו לא קצב לו זמן לפרעון. וכן כל דבר, חוץ ממטבע כסף היוצא בהוצאה, דשם יתייקרו ונמצא שנותן לו יותר ממה שהלוהו, אם לא שיעשו דמים שאם יתייקרו יתן לו אותם הדמים. ואם לא עשהו דמים, ונתייקרו, נותן לו הדמים שהיו שוים בשעת הלוואה, ואם הוולו נותן לו הסאה שהלוהו. הגה: יש מי שכתב דזמן הזה מטבע של זהב דינו ככסף ולוין זהב זהב, וכן נוהגין להקל ואין למחות זידס, כי יש להם על מי שסמוכו. (פסקי מהרא"י סי' נ"ד) יש מי שאומר דמותר ללוות ככר לחס ככר לחס, כמטבע של כסף, דמאחר דדבר מועט הוא לא קפדי בני אדם להדלי זה. (הטור והרצה פוסקים ועצ"י). וכן נוהגין להקל.

ובאמת, ההיתר כאן אינו היתר להחזיר יותר בטענה שלא קפדי משום שהוא שכנים, דמצינו בן רק בסי' ק"ם סעי' י"ז לענין ת"ח, ולא לענין שאר בנ"א. אלא, ההיתר כאן הוא להחזיר אותו ככר, למרות שהמחיר עולה ויורד מעט, ולא חוששין לשנוי המחיר, כ"ז שמחזיר אותו מוצר, אותו סאה שלוה, על אף שנוי המחיר.

אמנם, גם בצירור של המשנה של ככר וככר, א"א לצמצם שככר זה יהיה אותו מידה ואותו משקל כמו הככר שלוה, ולכן, בהכרח יש מקור להתיר, עכ"פ בשכנים, הפרש קטנטן מאוד שא"א לצמצם, אבל יותר מזה אין מקור להתיר.

כגון, לוה ג' בצלים גדולים, מותר להחזיר ג' בצלים גדולים, ואי"צ לשקול אותם, כמו שמותר להחזיר ככר עבור ככר.

ביאורים, ודוגמאות להמחיש הענין

מבואר מסעי' שלנו, והוא ע"פ המשנה בדף ע"ה. דכל שאינו 'טבעא' אלא 'פירות', אין לוין סאה בסאה. כלומר, א"א ללוות קילו של ענבים, שיפרע לו אח"כ, כי חוששין שמה יתייקרו, ונמצא משלם קילו במקום קילו, אבל בשעת הפרעון שזה יותר, ומחזי כריבית [כי מה"ת חולכין בתר מעיקרא]. ע"פ רש"י ע"ה, ורמב"ן שם, ומחנ"א; ואינו ר"ק שמה ירד השער.

ומבואר שם, דאם הוא דבר שאנשים לא מקפידים, כגון ככר לחס, מותר ללוות לחבירו, ולא חוששין שמה המחיר יעלה וירד. המ"ב מביא הלכה זו בסי' ת"נ סק"ב, עיי"ש.

היתר זה אינו אלא בסאה בסאה שהוא שאלה של ריבית דרבנן, אבל בריבית דאורייתא אין מקור מכאן להתיר.

סימן קס"ב – שלא להלוות סאה בסאה

למחיר של ביצה רגיל, והוא ככרטים גרידה לפני הגרידה, ולכן קיבל השוויות של י"ב ביצים, וכך חייב להחזיר. וכי היכי שא"א להחזיר ביצה עם דם למכולת, ה"ה שמחוייב להחזיר לשכנו י"ב ביצים.

לזוה חסה משכנו, וכשפתח האריזה
מצא שהכל רקוב; אי"ז דומה לציור של ביצים, דבזה יכול להחזירו לחנות, וא"כ גם לשכנו יכול להגיד שלא קיבלתי כלום, ולכן אינני מחזיר לך. ואם רוצה להחזיר, אינו ריבית, כי אינו תוספת על הקרן.

ואם לזוה ארבע אריזות של חסה, וא' מהם היה רקוב, לכא' חייב להחזיר ג', ורוצה להחזיר ד', ולכא' זה ריבית. ואין מקום להתיר אלא ע"פ סברות שונות, שאינו רוצה לבייש השכן שהביא לו רקוב, ואינו רוצה להיות חשוד בעיני שכנו, ואינו אגר נטר.

כלומר, מי שלוזה משכנו בקבוק מיץ ענבים, והשכן שהלוזה לו אמר שיתן לו, אבל תחילה ימלא כוסו לקידוש, ואח"כ יכול לקבלו; אין הלזה רשאי להחזיר בקבוק מלא בטענה שזה בושה, שאין הבושה נובע אלא מהא דשומר ומקפיד על דיני ריבית, ומתבייש להיות מדקדק בהלכה, ודומה לי שמכנים ציציוציו למכנסיו, אבל בציור הקודם של חסה רקוב, אינו רוצה ששכנו יחשוד בו שלא היה רקוב באמת, וסתם מתחמק מלשלם, ואינו רוצה לבייש השכן שהביא לו רקוב. ודע לך, דסברות אלו מחודשות, ואין להם מקור ברור בשו"ע. ואעפ"כ, רוח האחרונים להקל בזה.

א.ה. ואולי היה מקום לחדש, דאין כאן הלוואה א' של ארבע אריזות, אלא כל א'

ולכן, לזוה משכנו בטריה משומש קצת, אין מקור להתיר להחזיר בטריה חדשה. א.ה. ולכא', אם משתמש בה בערך כפי הכמות שהיה משומש, יכול להחזיר, ועל ההפרש הקטן יש לדמות לכבר.

כגון, לזה קטשופ ומחזיר קטשופ, ומחזיר 500 גרם למרות שזה שקיבל היה 480 גרם, אין מקור מסוגיין להתיר דבר כזה, כי ראינו דשנוי במחיר על אותו מוצר, בזה יש סברא של שכנים, אבל לא כשמחזיר יותר כמות.

ראובן ושמעון, שכל יום א' ג' וד'
ראובן קונה כרטים גרידה עבור שמעון, וכל ב' ד' ו' שמעון קונה עבור ראובן. ואינו מתנה בעלמא, אלא הסכם, אני יקנה לך ואתה תקנה לי למחר, ולכא' יש לזה דין הלואה. ואם ביום מן הימים א' מהם זכה, אינו נחשב ריבית על החוב של הכרטים דאמול, כי המחיר של הכרטים שקנה עבורו, מחירו שזה להא דאמול, ורק אחר הגרידה נתייקר, וברשותו נתייקר.

לזה משכנו י"ב ביצים, ובא' מהם היה
טיפת דם וזרקו, האם רשאי להחזיר י"ב ביצים, או"ד א"א להחזיר יותר מי"א ביצים. התשובה, ודאי דשרי להחזיר י"ב, ואי"צ להיכנס לדין ודברים עם שכנו בזה. והטעם, דכשם שא' מהביצים שקיבל היה בה דם, אולי גם בא' שמחזיר ג"כ יש בה דם. ועוד, ביצה עם דם מעיקר הדין מותר בשימוש, אחרי שהסיר הדם. ועוד, וכ"ה עיקר הטענה, דזה דומה לציור הקודם של כרטים גרידה, דהשווי של הביצה עם הדם לפני שבירתה, הוא בדיוק שזה

סימן קס"ב – שלא להלוות סאה בסאה

נדון. וע' מהרש"ם [ב' ק"ע] דשתי סוגי קמחים נחשב יש לו. ולכא' אי"ז אלא כשאין הקפדה בין זה לזה, אבל היכא דקפדי, כגון בזמננו קמח מלא עבור קמח לבן, אינו נחשב יש לו.

אם אין לו להלוה, ע' סעי' ב' דמבואר שיכול המלוה ליתן לו במתנה [או ללותו, עיי"ש], ואח"כ מלווה מאותו המין.

ברמ"א שם מבואר, דאם יש לו במקום אחר, מהני רק אם יש למלוה דרך לשם. והפשטות, המלוה, וה"ה הלוח, דאם יש ללוה דרך לשם, שפיר נחשב יש לו. אמנם, חברית יהודה [ז' ע'] למד הרמ"א דווקא. וע"ע בזה.

עשאו דמים, פירש, כשמלוה לחבירו קילו של ענבים, יגיד שאינו הלוואה של ענבים, אלא הלוואה של כסף, עשרים שקל, וחייב להחזיר עשרים שקל, או פירות בהאי שוויות, בין אם המחיר יעלה ובין אן המחיר ירד.

כגון, אשה המוכרת פרחים, והצריכה מאתים פרחים מסויימות, ושאלה מחברתה; לכא' זה סאה בסאה, ואינו מותר אלא כשעשו דמים, או יש לו. ואם עשאו דמים, אם המחיר עולה, מחזירה פחות פרחים ממה שלוה.

ואם לוותה פרחים אדומים, ויש לה פרחים לבנים, לכא' יש הקפדה בין זה לזה, ואינה יכולה לפרוע בזה, ולכן אינו נחשב יש לו.

הלוח סאה בסאה, ויודע שהמחיר יעלה, אם יש לו, עדיין מותר, כי כבר פרע המלווה, וברשותו נתייקר. וכ"כ הש"ך [סקי"א] וגר"ז [סקל"א].

נדון באפי נפשיה, והחזיר ג', והרביעי שמחזיר, אינו ריבית על הג' שקיבל, אלא הוא 'פירעון' על מוצר שלא קיבל באמת כי היה רקוב. והא מיהא אפשר לומר, דכשמחזיר הרביעי, היה עושה כן גם אם לא היה לוה הג', ע"כ אינו עבור ההלוואה של הג' ששימש בהו].

פדי לצאת מהרבה שאלות בהל' ריבית, כדאי שלא ילווה דברים לשכנו, אלא יתן הכל במתנה, ואם השכן מחליט וזוכר להחזיר, הכל רווח.

מלבד החיתר של 'שכנים', יש עוד ב' חיתרים כאן; עשאו דמים, ויש לו.

יש לו; פירוש, שיש להלוה מעט מהמין שלוה, וממילא זה כאילו פרע בזה, וברשות המלוה נתייקר. ומהני אפ' אם אין לו את כל הכמות שחייב, ומהני אפ' ללוות לכמה בנ"א. ומהני אפ' לא היה לו במשך כל זמן ההלוואה, אלא סגי שיהיה לו בשעת הלוואה לחוד [רש"י]. ואם האריך זמנו של ההלוואה, תלוי במח' ראשונים שנאריך במק"א האם זה כהלוואה חדשה או לא אם צריך שיהיה לו בשעת הארכה.

הט"ז [סק"ב] ס"ל דיש לו מהני אפ' אין לו מאותו המין, אלא שיש לו כסף כדי לקנותו, ג"ז נחשב יש לו. ועפי"ז, בזמננו בלתי אפשרי לעבור על הלכה זה. אמנם, כל האחרונים, והש"ך בתוכם, חלקו על הט"ז.

יש לו, אמרנו שהוא כעין פירעון החוב. נמצא, שלא מהני אלא כשיש לו מאותו מין שיכול לפרוע החוב, ע' רמ"א סוף סעי' ה', חיתין עבור דוחן. וכן, אם חייב להחזיר קמח, לא מהני במה שיש לו

סימן קס"ב – שלא להלוות סאה בסאה

[משא"כ בציוור של הגמ', טיפה של שמן או יין, היינו כשהאי טיפה מצטרף לכל החבית]. וכ"כ הברית פנחס, ופשוט. וכן אין להחשיב טונה פתוח במקרה שלו כיש לו לענין הלוואה של קופסאת טונה. והשאלה הוא, האם מהני הא דיש לו פחית קולה להחשיב את זה כיש לו לענין שישית קולה. וכן לענין בקבוק קטן עבור בקבוק גדול, האם יש קפידא בדבר שלא יהיה יכול לפרוע בזה. וע"ע בזה.

מי שלוח מחבירו פירות סאה בסאה, והיה ברשותו פירות של שביעית שיש בהם איסור שמור ונעבד [להגרשו"א, דהחזו"א היקל בזה], א"א להחשיב את זה כיש לו, כי המלוח לא יקבל את אלו כפירעון החוב.

ואם יש לו פירות בהשגחת רבנות, ולוה פירות בהשגחת בד"ץ, ע' דרכ"ת, ט"ז, וחכמ"א קמ"א ג', והאם חסר מלאכה במה שצריך לפרוש תרו"מ, וע"ע בזה.

הנה, איסור סאה בסאה נוגע גם במטבע שאינו מטבע של אותה מדינה, כגון אירו בארה"ק, שאינו יכול ללוות מחבירו מאה אירו ע"מ שיחזיר לו מאה אירו, כי המחיר עולה ויורד. ולכן, אם יש ללוה אירו א', מותר. ואם אמר שאינני מלוה מאה אירו, אלא ארבע מאות שקל, וכך חייב להחזיר, באיזה מטבע שרוצה, שלא כפי השער של האירו, מותר, דזה עשאו דמים.

הנה, מי שהלווה חבירו קילו של ענבים, עבר על האיסור של סאה בסאה, ואין אנו אומרים שמסתמא עשאו דמים. ולכא' ה"ה המלווה חיברו מאה אירו,

בס"ד לקמיה נביא ציוור של אטריות בערב פסח, ובציוור ההיא מהני יש לו, ולכא' סגי אף אם הוא מחברה אחרת, או מצורה אחרת. אבל לכא' לא מהני אטריות מקמח מלא עבור אטריות רגילות.

יל"ע, האם יש עצה לעשותו דמים שלא בשעת ההלוואה אלא תוך זמן ההלוואה. כגון, הלוח לחבירו סכום כסף שאינו ממטבע המקום, שהוא באמת סאה בסאה, ורצה המלוה לגבות הכסף עכשיו כי ידע שהמחיר ירד תכף, והלוח, שלא היה לו הכסף עכשיו אמר לו שנעשה ההלוואה למטבע של האי מדינה, ואם השער ירד, יפרע לו כפי השער של עכשיו; האם זה מהני, לעשותו דמים שלא בשעת הלוואה.

ומסברא היינו אומרים שלא מהני, משום שחסר קנין, והוא דברים בעלמא שאין בכוחם כח לעשות שום קנין, ולכן לא מהני. אמנם, הברית יהודה [י"ז ט"ז כ'] דיכול לעשות כן, עיי"ש.

[בעיקר הענין של עשאו דמים, יל"ע, האם המלוה יכול לעשות כן בע"כ של הלוח, והלוחב ע"כ של המלוה, או"ד לעולם בעינן רשות שניהם].

בחורים שנסעו לשבת, ולכן לוו מהישיבה שישית קולה, לכא' זה סאה בסאה, אבל מותר משום שהוא שער קבוע. ואם לא היה שער קבוע, כגון שדנים האם להטיל מס חדש על שתייה ממותקת, לכא' צריכי' יש לו. ועפ"י מש"כ, לא מהני במה שיש לו כוס קולה על ארון שלו בחדרו מפני שבועיים, דא"א להחשיב את זה כפירעון החוב.

סימן קס"ב – שלא להלוות סאה בסאה

משל לזה, דלק בארה"ק, המחיר משתנה רק בראשון לכל חודש, ולכן אם לווה דלק ומחזיר בתוך אותו חודש, הוא סאה בסאה עם יצא השער.

ואם אינו מחיר קבוע, ולא יצא השער, לכא' אסור לשכור רכב מישראל עם מיכל מלא דלק וחייב להחזיר מלא, דזה סאה בסאה בלא יצא השער. ואם יש לו, מותר.

ואפ' היכא שהמחיר קבוע, עדיין יש כאן שאלה, דכשמקבל הרכב אינו מלא במאה אחוז אלא בתשעים ושמנה, וחייב להחזיר במלא, וא"כ זה ריבית. וכן חבירו שמשאיל לו רכבו ואומר להחזיר עם דלק מלא, ועכשיו אינו מלא אלא תשעים ושמנה אחוז, יש כאן שאלה חמורה של ריבית, ולכא' ר"ק, ולכן צריך לנסח שהדלק הוא פירעון על השכירות. וכששור מישראל, לא מהני לומר כן ע"פ כשהחזרה כתוב דלא כזה. [א.ה. ולכא' זה שאלה גדולה ונפוצה, ואנשים לא שמים לב].

הרמ"א בסעי' ג' כ' דאם מתנה המלוה עם הלוח שלא יפרע לו עד שעת היוקר, לא מהני הא דיצא השער. ומו"ר למד מכאן דכל שמגביל מתי יכול להחזיר, אין היתר של יצא השער.

כגון, הלוח לחבירו שקית של אמריות שבוע לפני פסח, ואמר לו שלא יחזיר אלא אחרי פסח; אם אין כאן 'יש לו' [אפ' מחברה אחרת או צורה אחרת], ולא עשהו דמים או שאר היתר, אין היתר, ולא מהני הא דיש שער קבוע בשוק, כיון דהגביל מתי מחזיר.

שאינו כאילו סתמא עשאו דמים, אלא עברו על איסור סאה בסאה.

הנה, דבר מצוי הוא שאדם קונה בית במיליון דולר, ואחר עשר שנים מכרו בשני מיליון, לא מפני ששווי הנכס הוא יותר, אלא משום שהכסף הוזיל, וכה הקנייה שהיה במיליון דולר לפני עשור, עכשיו צריך יותר. בהלכות מעשר כספים יש נידון אם חייב לפרוש שוב, או"ד זה אותו כמות כסף, עם מספר אחר. אבל לענין ריבית ודאי לא אמרי' הכי, ואם מלוה מיליון דולר, אחרי עשר שנים אסור לו לגבות יותר מחמת 'אינפלציה', דזה ריבית גמור, אלא גובה המיליון, ומפסיד האינפלציה. כ"כ ר' משה [ב' קיד'] וחת"ס [ל"ד] וחזו"א [ע"ב ב' ו', עיי"ש]. והבאנו דברי ר' משה תחילה, לומר לך שאפ' בזמנ"ז שאין הכסף תלוי בכסף או זהב אמיתי, אלא הכל הוא הסכם בעיני בנ"א, למרות שאין שום דבר ממש ואמיתי, אעפ"כ כך הוא המחיר, ובכך נשער.

ובאמת, בעיני בנ"א זה נקרא הלוואה ע"פ CPI שהוא Consumer Price Index שמהותו הוא שקרן החוב עולה כפי שוויות הכסף, כפי אינפלציה, וזה ריבית גמור מצד א', ומח' תנאים אם זה ר"ק או ריבית דרבנן. כלומר, מכאן אנו רואים שגם מחיר של כסף משתנה, ואעפ"כ, בנוגע להלכות ריבית, אינו תולה בכח הקנייה, אלא תולה בסכום הכסף.

יש עוד היתר בענין סאה בסאה, והוא אם יצא השער, כגון שיש שער קבוע בשוק למוצר הזה, אין איסור להלוות סאה בסאה.

סימן קס"ב – שלא להלוות סאה בסאה

הנ"ל אם יש הקפדה. ולא ברור לי כ"צ גדר הדברים.

יל"ע, מי שלוח מוצר מחבירו, האם יכול להחזיר אותו מוצר מחברה אחרת, שהוא קצת יותר איכותי. כגון, לוח שיטול מחברת טיטולים, האם יכול להחזיר מחברת האגים, שהם יותר יקרים, או שזה ריבית.

והנה, כמש"כ בתחילת הנושא, אין שאלה זה קשור לענין סאה בסאה, כי סאה בסאה היינו שמחזיר אותו מוצר, אלא שהשוויות עלה, אבל כאן מחזיר מוצר דומה, אבל שונה ויותר איכותי, ולכן הוא בעצם ענין של 'שעת פירעון', ולכן לא מהני הא דיש לו.

ואין לומר שההפרש במחיר בין חברה זה לחברה השני הוא מועט, כי אין מקור להיתר זה אם לא בת"ה, או כשהוא דומה לכבר שא"א לצמצם.

אמנם, האחרונים מחדשים עוד סברא, והוא סברא מחודשת אבל מובנת היטב, שאם אצלו בבית משתמשים רק בחברה היותר איכותית, אינו מחוייב ללכת לחנות לקנות חבילה של טיטולים שאינו רוצה, רק כדי להחזיר לשכנו, אלא מחזיר היותר איכותית לטובת עצמו, ולא לטובת המלוח, ואינו קשור לעצם ההלוואה, ואינו אגר נטר.

אמנם, היכא שיש לו עצה אחרת, ואינו עושה כן, לכא' לא שייך לומר סברא הנ"ל, כי יסוד סברא הנ"ל הוא שכמעט אין לו ברירה אחרת. כגון, בחור שמעשן סיגריות מיוחדות, והיה לו 'מחסור במלא' ולכן לוזה סיגריות רגילות מחבירו, ויפרענו כשיקבל חבילה

אם המלוח אמר להלוח בערב פסח ממש, שבמקום להחזיר לו שקית אטריות אחר פסח, ישלם לו עכשיו מזומן; הרי בערב פסח המחיר של אטריות יורד, ולכן אינו חייב להחזיר חמש שקל שהיה בשעת הלוואה, אלא שתי שקל ששווה היום בחנות. ואם מחזיר המחיר שהיה בשעת ההלוואה [בתר מעיקרא, כעיקר הדין מה"ת], הרי זה יותר בשעת פירעון, ותלוי על מח' רעק"א וש"ך בסי' ק"ס סעי' ד'.

חברת קייטרינג היה חסר שניצלים חיים, וחבירו, עוד חברת קייטרינג הלווה לו עשרים שניצלים מבושלים, וקבע לו שיפרע לו אחרי החגים; מכיון שקבע זמן, שוב אין היתר של מחיר קבוע, ומלבד המציאות שהמחיר עולה ויורד. המלוח רצה בחזרה דווקא שניצל חי, למרות שהלווהו מבושל, והלוח היה לו מבושל ולא חי; האם זה נחשב יש לו. ויש לדון מצד האם יכול לפרוע בזה, וגם, אולי הוא באמת אותו מוצר, כי מחירם תולה אהדדי. וע"ע סעי' ה' בענין חיטה ודוחן.

הט"ז בריש הסימן כ' דאם הוא בלשון מכירה, שרי. כגון שני בחורים, וא' היה לו ששייה של בירה משובחת, ואמר לחבירו שיתן לו שלש אם יביא לו בפעם הבאה שש בירות רגילות; לא מהני יש לו כיון שהוא חטה עבור דוחן, כמש"כ הרמ"א בסעי' ה', כ"ש כשאין מחירם שווה. אמנם, כיון שהיה בתורת מכירה, ואמרו בלשון של מכירה, שרי, וכדברי הט"ז. וע"ע ש"ך קע"ז ט"ז.

ואם היה שלש בקבוקים תמורת שלש, מחברה אחרת, תולה בדברי המרש"ם

סימן קס"ב – שלא להלוות סאה בסאה

למלאות, והלוה היה ממלא מיכל, ומחזיר להגמ"ח.

והנה, לא היה מחיר קבוע בשוק, לאור המצב, ולכן אין היתר של יצא השער. היה יכול לעשותו דמים, אבל למעשה לא עשו כן. ויל"ע, האם שייד כאן יש לו דהא יש להלוה מעט דלק בתוך הרכב שלו, ובאמת יכול לפרוע אם דלק זה אילו היה יכול להוציאו. אמנם, משום שאינו יכול להוציאו, הוא דומה להרמ"א שאינו יכול להגיע לשם. מאידך, הרי יכול להשכיר הרכב להמלות, וליתן לו הדלק שבתוך הרכב כפירעון. וע"ע אם זה מהני.

ועוד, אם הוא באמת כסף של הגמ"ח, הוא ריבית דרבנן במקום מצוה וצדקה. וע"ע בזה.

ב' שו"ע, שאם הלוה סאה בסאה, והוזלו, נותן לו הסאה שהלווהו, כלומר, שאם שוה עכשיו פחות, ההפסד הוא על המלוה.

כגון, לווה מחבירו קופסאת שימורים של זיתים, וכשמחזיר, באותו מחיר ואותו חברה, יש 'עשרים אחוז תוספת חנם'; כלומר, הוזלו ממה שהיו קודם. נמצא, אינו יכול להחזיר אריזה יותר גדול ממה שלוה, כי זה ריבית, דאינו חייב אלא הכמות שלקח. ולכן צריכים למצוא איזה עצה. וע' ברית פנחס שיש לו איזה עצה, ולא הבנתי הרווח בדבר.

בשנים שעברו היה אפשר לקנות סיגריות רגילות וגם סיגריות ארוכות באותו מחיר, משום שהארוכים לא היו באיכות של הקצרים. ואם היה חייב לחבירו קצרים, יכול להחזיר ארוכים, כי

חדשה של יוקרתיות מחו"ל; אינו יכול לפרוע חובו של סיגריות רגילות עם סיגריות מיוחדות, כי היה יכול לשלם כל חובו ע"י שיקנה חבילה רגילה מהחנות. ואפ' אינו חייב קוספא שלמה לחבירו הוא סיגריה בודדת, יכול להחליף סיגריה מיוחדת עם מי שיש לו סיגריה רגילה, ולהביא הרגילה אל המלוה שלו.

ואם אינו חייב אלא א', ואינו מוצא אף א' שמוכן להחליף עמו, אה"נ לכאן בזה יכול לפרוע בסגריה מיוחדת, וכסברא הנ"ל.

הרבה דנו בענין ביצים, האם מותר להחזיר ביצה בגודל L כשלוה ביצה בגודל M. והנה, יתכן שיהא שייד בזה הסברא הנ"ל להתיר, אך אינו היתר ברור, בפרט שיכול לעשות העצה שאמרנו לענין סיגריות. ואולי היה מקום לומר שזה ככבר בין שכנים, שיש כאן הבדל כ"כ גדול, אבל קשה לומר כן, כי התם היה בגדר א"א לצמצם, אבל כאן ההבדל נראה, וניכר, ונמכר כסוג בפנ"ע.

וע' ברית יהודה, ושמעתי י"א שאם מחזיר ביצה א' עבור ביצה א', בזה אין דרך העולם להקפיד בין הגודלים השונים. אבל אם הוא כבר כמה ביצים, וכ"ש חצי מגש או מגש, בזה אנשים מקפידים, ואסור להחזיר יותר גדול ממה שלוה.

מעשה שהיה בארה"ב אחרי סופה חזקה לא היה דלק נמצא בקרוב, ולכן היו צריכין לנסוע למקום רחוק למלאות דלק, אלא שלא היה לכולם דלק כדי לנסוע לשם. ומחמת כן, היהודים במקום ההוא פתחו גמ"ח לדלק, והיו מלווים מספיק ליטרים כדי שיכול לנסוע למקום רחוק

סימן קס"ב – שלא להלוות סאה בסאה

במקרה של. יסוד השאלה נובע מהא שהחננויות מוכרים בקבוקים קרים ליותר יקר מבקבוק מהמדף הרגיל, וממילא נמצא שזה קיבל בקבוק שזה עשר שקל ומחזיר בקבוק שזה י"ב שקל. מו"ר ס"ל שזה שאלה גדולה, ולכן יש להגיד להם שאינו פירעון אלא פיקדון [עד שיתחמם, או עד שיכולים לקררו במקפא], ורק אח"כ הוא פירעון ויכולים להשתמש בו.

[א.ה. לדידי היה נראה דיש לחלק בין היכא שעומדים להשתמש בו מידי או שהם רוצים אותו לאחר זמן. כלומר, מו"ר החמיר כשמחזיר עכשיו ויודעים שלא ישתמשו בו לעוד שבוע, כי עכשיו קיבל מותר ששווה יותר. אבל לדידי היה נראה לומר שאם אין בכוונתם להשתמש תכף, נמצא אין שום מעלה בהא שהוא קר. והא דבחנות מוכרים קר ביותר יקר, היינו עבור מי שרוצה עכשיו. ואם היו חייבים לשלח במשלוח קולה, ולא היה להם מספיק במדף, היו לוקחים מהמקרר, ולא היו גובים יותר כסף עבור זה, כי אין רווח כלל למי שאינו שותה עכשיו. וע"ע בזה.]

לזה פסטה משכנו, והשכן אמר
כשאתה קונה לי א' בחזרה, אנא תקנה
אריזה שיש התוקף הכי ארוך. והנה,
אע"פ שאי"ז ריבית דברים 'המקורי'
שראינו בסי' ק"ס, דהרי התם מדובר
בדבר שהוא מעבר לעצם ההלוואה,
משא"כ כאן הוא בעצם הפירעון, מ"מ
אנו למדים מהתן דיש דברים שלא יהיו
בהם כל שאלה, אבל עכשיו שהמלוה
ביקש, עכשיו נעשה שאלה של ריבית.

זה שזה בשוה [כלומר, זה שווי משקל בין איכות לכמות]. [א.ה. כגון, להחזיר זיתים מחברה יותר איכותית, בכמות יותר קטן, במחיר שזה למה שלזה.]

ראובן היה לו מכונת קפה חדשה בארה"ק, והוא היה בארה"ב, ולכן נתנו לשמעון שהיה בארה"ק, ושמעון יביא לו אחרת כשמגיע ראובן לארה"ק. מכונה עבור מכונה, סאה בסאה. לכא' אינו יצא השער, דתמיד יש מבצעים, ודגם חדש שיוצא, הגורם להמחיר של הישן לרדת. אין כאן יש לו. מקפידים, ולכן אין היתר של שכנים. כשהגיע זמן הפירעון, היה קשה להשיג דגם הזה, ולכן שמעון רצה להביא לו דגם החדש, שעולה עכשיו בדיוק שזה לדגם הנוכחי, כי דגם הנוכחי כבר היה לא כ"כ זמין. האם מותר לעשות כן; אותו שוויות על מכונה אחרת השווה אותו דבר, אך יותר מחודש.

מו"ר ס"ל דאסור, כי יש כאן ריבית באיכות. [א.ה. אני העני לא מכיר מושג כזה, הא בכל הלכות ריבית תמיד העיקר היה מחיר השוק, וזה היה הקובע היחיד. הגע בעצמך, וכי מי שלזה מאה שקל במטבעות של חמשה שקלים יכול לפרוע בשטר של מאה, הא זה יותר 'איכות'; ודאי שלא, והעיקר הוא השוויות, וא"כ ה"ה כאן. ולא מצינו איכות אלא כשמחזיר קפה מחברה משובחת עבור קפה מחברה זולה, שיש באמת נפק"מ במחיר השוק, גם אם כרגע יש מבצע, אבל מכונה עבור מכונה, מהכ"ת לאסור.]

מי שלווה משכנו בקבוק קולה, האם
מותר לו לפרוע עם בקבוק קר שיש לו

סימן קס"ב – שלא להלוות סאה בסאה

באיכות, שהמלווה נהנה אע"פ שאין מחיר יותר יקר.

לווה אורז רגיל ומחזיר אורז בדוק
בוואקום, אם להמלוה אין חילוק, אם מחירם שווה, מותר. ואם יותר יקר, זה נוגע של השאלה של טיטולים מחברות אחרות.

לזה משכנו קמח לא מנופה, ומחזיר קמח מנופה, לכאן זה רבית. ואם אומר לשכנו שאינו מנופה, ונמצא שהשכנ חוזר ומנפה אותו, נמצא שהמלוה לא הרוויח כלום ממה שהוא מנופה, וכל המחיר היותר יקר הוא משום שאי"צ לטרוח, ואין לו עכשיו המעלה הזוה, ולכן שרי.

לווה מגמ"ח תרופות, כדורים שעבר תוקף שלהם, ובעל הגמ"ח אומר שהוא יודע בברירות שאין התאריך מעלה ומוריד, והחברות עושים כן להרוויח כסף לחוד, האם רשאי לקנות תרופות רגילות מהבית מרקחת להחזיר להגמ"ח, דהרי א"א לקנות תרופות שעברו תאריך שלהם, ואיך יחזיר תרופות ששווים כסף עבור תרופות שאין להם כמעט שום מחיר בשוק.

ונראה, דבאמת לעשות כן הוא שאלה רצינית, ולכן עליו לקחת התרופות החדשות ולהניחם בקופסא של הישנות, או למחוק התוקף של הכדורים, ובכך 'ביטל' המעלה של התוקף.

מלמהד"ד שתי מוצרים שווים, א' נמכר עם השגחה רגילה, וא' נמכר עם השגחה יותר טובה שעולה יותר, אם מקפידים, לכאן אם יניחו בשקית של ההכשר הרגילה ולא המהודר, ובכך אין

כלומר, אם המלוה לא אמר כלום, והלוה שקיבל פסטה שתקף לעוד שבוע ומחזיר פסטה שתקף לעוד שנה, הרי מחיר השוק שווה, ולכן אין בו ריבית. אבל עכשיו שביקש, אולי יש לחוש במה שהמלווה נהנה עכשיו שיכול להשתמש בזה.

וכגון, **הלויחו מאה שקל במטבעות של חמשה שקלים**, מותר לפרוע לו בשטר של מאה, אבל אם אומר לו אני מלווה לך מאה במטבעות של חמש, ואתה תפרע לי דווקא בשטר של מאה, לכאן זה לא מותר.

אם המלוה נתן ללוה חלב שהיה עוד יומיים של תוקף, והחזיר לו הלוח אחר יומיים עם עוד יומיים על תאריך אחרון, המלווה קיבל מה שנתם להלוה, אבל נהנה, דאילו לא היה מלוה היה צריך לסיימו עד יום שלישי, ועכשיו יש לו עד יום חמישי. וע' יד אברהם סי' קס"ב מש"כ בצירור דומה לזה.

וע"ע בככר בערב פסח של המ"ב, ואם יש להוכיח משם להתיר.

אם לזה משכנו שקית של סוכר בהכשר של בעלז, ומחזיר לו בהכשר של בד"ץ, אם לא מקפידים בין זה לזה, מותר, אם מחירם שווה. כשמחירם אינו שווה, אסור בכל גווני. ואם מחירם שווה, והמלוה מקפיד, אם אמר כן להלוה, לכאן אסור.

לזה משכנו בקבוק חלב עם הכשר של ועד מהדריין תנוכה, ומחזירו בקבוק באותו כמות ואותו עלות [כי המחיר בפיקוח ציוני], עם הכשר של הבד"ץ, אם להמלווה יש רווח, אסור, כי זה ריבית

סימן קס"ב – שלא להלוות סאה בסאה

א', המאירי כ' דבמקום שאינו נחשב טבעא, אבל יש שזכרים העוברים בתדירות ממקום שנחשב טבעא לכאן, נחשב כסף ולא פירות. וכן, אם הוא קרוב למקום שנחשב במטבע, גם במקום הסמוך אפשר להחשיבו כטבעא ולא כפירות. כלומר, הואיל והוא כ"כ קל להחליף כי שיירות מצויות או שהוא סמוך, נחשב כטבעא ולא כפירא.

ב', הגרשז"א [מנח"ש א' כ"ז ג'] טען, דכל הנידון בין טבעא לפירא, היינו לענין שבמק"א נחשב כמטבע, ואילו במקום אחר אינו מטבע אלא משתמשים בו כמות שהוא, כגון זהב וכסף ונחושת. אבל, היכא שאין להכסף שום שוויות עצמי, אלא הוא זכרון דברים בעלמא שהממשלה בארה"ב מחייב משהו עבורו, ובמדינה אחרת אין לו שום שוויות של פירות, נמצא אינו אלא טישו בעלמא. וכל השוויות של נובע ממה שבארה"ב נחשב במטבע, וא"כ ה"ה במדינה אחרת נמי נימא הכי. כלומר, כסף שלנו אינו שייך לנידון של פירות למטבע, כי אין כאן אלא אפשרות אחת שהוא המטבע, דאין לו שום שוויות כפירות.

ג', התרוה"ד [כ' נ"ד] מובא בט"ז סק"ב ס"ל דכל שיכול למכור הזהב או הכסף בקל, נחשב כאילו יש לו. הבאנו הט"ז למעלה, ואמרנו שהאחרונים, והש"ך בתוכם, חולקים ע"ז. ר' משה מצרף שיטת הט"ז, עיי"ש.

הנה, בזמננו, כשקונה באתר אונליין, ברוב מקרים יכול לבחור באיזה מטבע לשלם. נמצא, הכסף שיש לו בחשבון

המלוה יודע שהוא מההכשר המהודרת, אין כאן שאלה של ריבית.

הלוח לשכנו ד' ביצים מבושלים, האם מותר להחזיר לו חיים; מה שזה יותר – ולכאן, כשרוצה מבושלים, כגון שבת בבוקר, מבושלים שזה יותר, אבל בשאר שעות היום והשבוע, יש מעלה דווקא בחיים. וע"ע בזה.

דולר בארה"ק, ושאר מטבעות

כשהמלוה נמצא במדינה אחת, והלוה במדינה אחרת, יל"ע, בתר איזה מדינה נלך לקבוע מהוא טבעא ומהו פירות. וכן יל"ע, שהלווהו במדינה אחת, והפרעון הוא במדינה אחרת, איך נדון להאי דינא. ואכ"מ.

יש הרבה אנשים האומרים שדולר נחשב טבעא בארה"ק, ואינו פירות, ולכן אין לחוש להלוואת סאה בסאה. ובאמת, יש תשו' מר' משה כזה, אך כ"כ בשנת תש"מ, ובשנים הללו לא היה השקל מטבע יציב, ולכן היו משתמשים הרבה מאוד עם דולרים, משא"כ בזמננו. ובאמת, גם בזמן ההיא הברית יהודה נ"ה ט"ו החמיר, כי צריך ללכת אל שולחנו להחליפו.

ובזמננו, א"א ללכת לכל מכולת או חנות שרוצה ולפרוע בדולרים, ולכן אינו נחשב כטבעא, אלא כפירות, ויש בזה משום סאה בסאה.

הנה, יש סברא גדולה לומר דבזמננו הכל נחשב כמטבע וטבעא, ואינו כפירות, ולא משנה באיזה מדינה הוא נמצא. ונשתדל להוכיח כן מכמה ראיות שונות.

סימן קס"ב – שלא להלוות סאה בסאה

גוביינא או משום שאינו להוצאה. וע'
בראשונים.]

הנה, דברינו אמורים לענין כל עיסקא
בנקאית או באתר או בכרטיס. ולכאן,
ה"ה בענין מזומן, הרי יכול להפוך
דולרים לשקלים במזומן ע"י כל כספומט
שימצא.

[א.ה. שמעתי שיש נידון, בזמן
שדולרים היו נחשבים מטבע בארה"ק,
האם גם מטבעות של דולרים נחשבים
מטבע, כי א"א להתשמש באלו. ואם
לזאת, אולי כל הנ"ל צדק כשהוא בכרטיס
או בבנק, אבל מזומן עבור מזומן, אולי
זה דומה למטבעות עבור מטבעות.
ושאלתי למו"ר, ואמר שאינו דומה, ולא
הבנתי החילוק.]

ועפ"ז, חידש מו"ר, דהואיל וכל איסור
סאה בסאה הוא שאלה של דרבנן, יכול
לפרוע מאה דולר עבור מאה דולר שלוח,
ע"פ כל סברות הללו. ולא רק דולרים,
אלא גם בכל מטבע בכל מדינה שמקבל
כרטיס אשראי. [א.ה. בכרטיס ובנק, ודאי
נשמע היטב, אבל במזומן, קשה טפי
להקל.]

**ראובן היה לו חברה בארה"ב, ושכר
שמעון בארה"ק לעבוד עבורו למשך חצי
שנה, והסכימו שמשלם לו כל חודש
אלפיים דולר עבור עבודתו, ויש לו עד
אלפיים דולר עבור הוצאות. ראובן הביא
לו מזומן של עשרים וארבע אלף דולר,
והסכימו שיחזיר אחר חצי שנה מה שלא
היה צריך, כלומר, אם ההוצאות לא
הגיעו לאלפיים דולר כל חודש. בסוף
התקופה, היה חשבון של הוצאות,
והשאלה הוא האם לחשבן ההוצאות כפי**

שלו, לא משנה באיזה מטבע הוא, יכול
להשתמש בו בכל קניה באתר, בלי
להחליף מטבע.

ובאמת, לא רק באונליין, אלא בכל
חנות שיהיה, יכול לשלם בכל מטבע
שהיא. כלומר, מי שיש לו כרטיס בנק
בחשבון של שטרלינג, יכול לקנות
במכולת, שהוא משלם שטרלינג,
והמוכלת מקבל שקלים, וזיזה' הוא
השולחני להחליף המטבעות.

נמצא, כל אדם שיש לו כרטיס הכיס
שלו, מסתובב עם שולחני וחנות 'צ'יינג',
ויכול להחליף כל מטבע שיש לו לכל
מטבע שרוצה, בלי שום טירחא כלל.
ואע"פ שלפעמים הם גובים כסף על
השירות שעושים, עדיין זה אפשרי,
ובקלות, ובזמינות.

וממילא, אם המאירי חידש דבסמוכין
או שיירות מצוייות נחשב כמטבע, ק"ו
בן בנו של ק"ו בענייננו זה נחשב טבעא.

ואם הגרשו"א ס"ל דכל כסף אינו
פירות, כי יכול להשתמש בו באותה
מדינה, כ"ש כשיכול להשתמש בו בקלות
בכל מדינה שיהיה. כלומר, כל מטבע
נחשב מטבע בכל מדינה בעולם, ולא רק
משום שהוא מטבע במדינה מוסיימת
וכאן אינו כלום.

ואם התרוה"ד והט"ז הקילו כשבקל
יכול להחליפו כדי להחשיבו יש לו, ה"ה
וק"ו בענייננו שהוא הרבה יותר בקלות.
והוא ק"ו מהרמ"א [סעי' ב'] שהתיר
כשיש לו מופקד ביד אחרים, דאינו
מחוסר גוביינא, וקל להביא, וה"ה
בענייננו, קל מאוד לקבלו. [א.ה. מופקד
ביד אחרים, האם הוא משון דאינו מחוסר

סימן קס"ב – שלא להלוות סאה בסאה

השער של עכשיו, שקל לדולרים, או כפי
השער שהיה כשהביא לו הכסף;
והנפק"מ הוא כמה עודף להחזיר לו.

כלומר, כשראובן הביא הכסף לשמעון,
האם היה דולרים או שקלים. והנה,
המשכורת ודאי היה דולרים, וזה כבר
פרע בתחילת התקופה. ולכן, לכא' יש
לומר דהכסף היה אצלו כשקלים, כי
ההוצאות שהיו ושיהיו לו הם בארה"ק,
וזה בשקל, ולכן מסתבר שהכל בעיני
שמעון כשקלים, ולכן מחזיר ע"פ השער
שהיה אז, ולא כפי השער שהוא עכשיו.
[כלומר, בא הוצאות וגילה על הכסף, ולא
אמרי' בא משכרות וגילה על הכסף.]

סימן קע"ה – הפוסק על הפירות

סי' קע"ה – דין הפוסק על הפירות

סעי' א' – אין פוסקין

אין פוסקין על הפירות. על שער של עיירות, מפני שאינו קבוע. אבל פוסקים על שער שבמדינה, שהוא קבוע. ומשיצא השער של מדינה מותר להקדים מעות לחבירו ולפסוק עמו שיתן לו אותם פירות כל השנה כשיעור מעותיו כפי אותו השער, אפילו אם יתייקרו ואפילו אם אין למוכר פירות. הגה: וי"א דפוסקין על שער של עיירות (תוספות והרא"ש וטור והג"א). ויש להקל צאיסור דרבנן (ד"ע).

דבר אם היה מקבל צ"ק דחוי, או בתשלומים, או עם פקדון, וכדו', ולכן מותר אף היכא ששילמו בפועל.

והא דמותר כשהוא פיקדון, היינו כשהוא באמת אינו מוזיל ליה בשביל הקדמת המעות, והפיקדון הוא רק להראות שהוא רציני, אבל אם הפיקדון הוא כתחילת תשלום, והמוכר מוזיל משום דנהנה מהכסף, אסור. וע' מהרש"ם, מובא בברית יהודה (כ"ד ב') שמברר מהו סכום הרגיל של פיקדון שמסתמא אינו עבור הקדמת מעותיו [א.ה. כמדומני כעשר אחוז].

כשיש מחיר קבוע, מותר להפסיק על הפירות. הפוסקים נתנו דוגמא לדבר שאין מחירו קבוע, כגון יהלומים. ובזמננו איני יודע אם זה אמת, ולכא' שייך במוצרי יד שניה, ומוצרים של 'אספנים' ו'יודאקה'.

בעיקר ההיתר של יצא השער, הטעם הוא שהלוקח יכול לומר שלא קבעת לי מחיר משום הקדמת המעות, אלא הייתי יכול לקנות בעצמי בב"א בהתחלה

אין פוסקין על הפירות

יוסד האיסור לפסוק על הפירות הוא שהמוכר מוזיל ללקוח בשביל הקדמת מעותיו, שהמוכר נהנה במה שיש מעות בידו, ומרוויח מזה, ומחמת כן מוזיל ללקוח, כך פשוט, וכ"כ הש"ך. ועפ"ז, כשהוזיל לא עבור הקדמת המעות אלא מחשבון אחר, אין איסור לפסוק.

לא נעמיק בסוגיא זה כל צרכו, כי א"א לפסוק הלכה למעשה עד שנבאר שו"ע סי' קע"ג סעי' ג', עיי"ש.

כגון, **חנות רהיטים** שהתחייב לספק חבילת הריהוט עד תאריך פלוני, ולא היה מוכן בזמן, ולכן הביא ללקוח כסאות ושלחנות של כתר, וכשהריהוט מוכן, מביאו ללקוח, ומשאיר הכסאות ושלחנות של כתר אצל הלקוח. והנה, אע"פ ששילמו כבר, מ"מ אינו נותן הכסאות של כתר 'עבור' הקדמת המעות, אלא כפיצוי על שלא היה מוכן בזמן. והא דנותן מחיר ששילמו, אינו דווקא בגלל ששילמו, אלא בגלל שכך הסכימו, וכך התחייב, והיה עושה אותו

סימן קע"ה – הפוסק על הפירות

כדי שיהיה נחשב יש לו, בעינין שלא יהא חסר ג' מלאכות [סעי' ד']. וע' ש"ך סק"ח. הברית יהודה [כ"ד י"ז] כ' דהובלה אינו נקרא מחוסר מלאכה. [והחידוש במלאכת שבת הוא שהוצאה נחשב מלאכה, אבל בנידו"ד אינו מלאכה]. ואם צריך להניח הסחורה המכונה לעשות המלאכה, זה נחשב מלאכה.

הדרכ"ת [סק"ה] כ' דאם מחוסר ג' מלאכות, אבל נגמרים בב"א, כגון במכונה, אינו נחשב יש לו.

החו"ד כ' דאין המוכר יכול להניח שהלוקח יודע שיש לו, אלא צריך להודיעו.

יש לו, היינו רק כשיכול באמת לספק מזה הסחורה. כגון לפסוק על שולחן, מהני לומר יש לו כשיש לו במלאי מתצוגה, אם יכול להביא לו את זה, אבל אם יצטרך לנכות כסף, נמצא אינו יש לו כשיעור מעותיו.

הברית יהודה [כ"ד ו'] כ' דכשיש לו, אינו מותר לומר שזה משום הקדמת המעות, דשוב מחזי כריבית.

חנות נוחות שמוכר קופסא של סגריות בשלושים שקל, ואילו סגריות בודדת הוא מוכר בשתים וחצי שקל, ובא חלקו ומביא לו שלושים שקל, ואומר לו שאינו לוקח כל הקופסא עכשיו, אלא יקח א' א' לעשרים יום; הוא מוכר לו בודדים במחיר של קופסא, וזה פוסק על הפירות, ונותן מחיר יותר טוב כי עכשיו 'בטוח' שיקנה אצלו ולא אצל חבירו. ומותר, כיון שזה 'יש לו', וגם מחיר קבוע.

במק"א, כי יש מחיר קבוע. הב"י, מובא בש"ך כ' עוד טעם דזה כאילו המוכר קנה הסחורה, וכאילו מכרו ללקוח, וברשותו נתייקר. [א.ת. לא הבנתי מדוע יש צורך בטעם הזה].

אם המחיר עולה, הלוקח מרוויח, ואם המחיר יורד, המוכר מרוויח והלוקח מפסיד. וע' בסעי' ז' שיכול לעשות 'מופת' שהלוקח תמיד ירוויח, שיתגלה למפרע וכו'. ועיי"ש לדון באופן שמישהו הגיע לחבירו העוסק בצ'קים וכדו', ומביא לו צ'ק של אלף דולר, ואומר לו אני חוזר בעוד חודש, ואני רוצה הסכום בשקלים, ותביא לי כפי השער הכי גבוה במשך החודש, לכאן זה מותר בכל מקרה כיון שאינו הלוואה. ואפ' אם הוא הלוואה, אולי י"ל דהוא הלוואה עד שעת ההחלפה, ומכאן ואילך הוא פיקדון. וע"ע בזה.

עוד היתר להפסיק על הפירות, הוא היכא שיש לו. ובנידו"ד, אינו מספיק שיהיה לו מעט ממה שחייב, אלא צריך שיהיה בידו כל הכמות. ואם יש לו מאה, יכול להפסיק המוכר אל הלוקח ע"ס מאה, ויכול לעשות כן לכמה בנ"א, דאמרי' על כל א' וא' ברשותו של הלוקח נתייקר, ושוב אינו מחזי כריבית. ובאמת, יכול למכור לאותו לקוח כמה פעמים, במכירות נפרדות, על סמך הכמות שיש לו.

ולכאן, אחרי שפסק לו על סחורה זה, רשאי למכור הסחורה לאחר.

ואם אין הסחורה בידו עכשיו אלא ביד חיברו החייב לו, ע' סי' קס"ב, וע' רעק"א שם בסק"ב, ולא הבנתי.

סימן קע"ה – הפוסק על הפירות

כרמים טיסה, המזמין ששה חודשים לפני מועד הטיסה, משלם חמש מאות דולר, אבל המזמין שבוע של הטיסה, משלם אלף דולר; זה אותו 'מוצר' שיש ב' מחירים, וא"א לשלם בצ"ק דחוי, וא"א בתשלומים, וא"כ לכאן זהו סעי' שלנו, ואסור, אם לא שיש היתר עיסקא [אם מדובר בחברה של יהודין].

מכירת בשר, שכל המזמין על תאריך פלוני מקבל משבעים ש"ח לקילו, אבל המזמין אחרי זה משלם שמונים שקל לקילו. אם אין צריך לשלם בשעת הזמנה, שרי, וכמש"כ, ויתכן שעושים כן לצורך עצמם, כדי שידעו כמה להזמין. אבל אם צריך לשלם בזמן הזמנה, וא"א לשלם בתשלומים, וא"א לשלם בצ"ק דחוי, אסור.

סימן קס"ו – לא יעשה מלאכה בעבדו ובחצרו

סימן קס"ו – לא יעשה מלאכה בעבדו ובחצרו

סעי' א' – קיימי לאגרא

המלוה את חבירו לא יעשה מלאכה בעבדו, אפילו הוא בטל, ולא ידור בחצירו חנם, ולא ישכור ממנו בפתות, אפילו בחצר דלא קיימא לאגרא (פירוש שאינה עומדת להשתכר) וגברא דלא עביד למיגר. ואם דר בו כבר, כיון דחצר לא קיימא לאגרא אין צריך לתת לו אפילו לצאת ידי שמים, ואפילו אם הוא גברא דעביד למיגר. ולהרמב"ם, אפילו אם הוא גברא דלא עביד למיגר, הוי אבק רבית וצריך להחזיר אם בא לצאת ידי שמים. (ובחכר דקיימא לאגרא, הוי אבק רבית (לכ"ע) (טור). ועיין עוד בח"ה ריש סימן ע"ב).

אם נולד להלוה בן בכור, והמלוה הוא כהן, לכאן יש לדמות להרא"ש מובא בב"י בסו"ס ק"ם דאם הכהן הלוה לישראל והננתו שיתנו לו תרומתו, ה"ל ר"ק, אבל אם לא התנו, אינו אלא ריבית דרבנן.

החת"ס [יו"ד קמ"ז] איירי בציור שהכהן מכר הטבעות אל אבי הבן, ולא היה לאבי הבן מזומן, ולכן היה חייב אל הכהן, ומכר לו בתנאי שיפדה אצלו, נמצא הוא ר"ק, והפדיון הבן הוא מצוה הבא בעבירה, ואין הבן פדוי; כל טען החת"ס. ואם לא התנו, הוא ריבית דרבנן, וא"כ תלוי בדיני מצוה הבאה בעבירה אם הבן פדוי. [א.ח.]. הא זה ריבית דרך מקח וממכר, וא"כ בכל מקרה הוא רק ריבית דרבנן. עוד יל"ע, בציורו של החת"ס, האם מברכים שוב על פדיון הבאה.

אם הישראל ביקש מהכהן לפדות את בנו, ואח"כ מכרו הטבעות בהקפה, אין הפדיון אצלו משום ההלואה, אלא

פרהסיא, אוהבים

הרבה דינים הנוגעים בין מלוה ללוה בשעת ההלואה כבר נתבארו בס"ד בסי' ק"ם, כגון ללמוד עם בנו, ובפרהסיא [שם סעי' ז']. ועיי"ש מש"כ בענין השבת אבידתו של המלוה, ובענין לפרסם מי הלווה לו כסף להוצאת הדפסת הספר.

הש"ך כאן מבואר דאע"פ שהלוה נותן למלוה מצוה, עדיין שייך איסור ריבית.

לכבוד המלוה עם עליה לתורה, היש"ש אסר אפ' אם בלי ההלואה היה נותן לו, דזה נקרא בפרהסיא. מאידך, הש"ך בשם הרא"ש התיר בפרהסיא כשידוע שהם אוהבים. היש"ש מחמיר אף בכה"ג, ואינו מיקל אלא אם נתרגלו [או לפעמים] לעשות כן לפני ההלואה, וגם מפורסם שהם אוהבים.

החכמ"א [קל"א ט"ז] מיקל כהש"ך, ואילו הגר"ז [סקי"א] החמיר כהיש"ש.

סימן קס"ו – לא יעשה מלאכה בעבדו ובחצרו

[ע"כ מה שיש לי תורה שבכתב על הלכות ריבית, אבל היו עוד הרבה שיעורים שלא זכיתי לכתוב.]

ההלואה הוא מחמת הפדיון, ואינו מחמת ההלואה. [א.ה. אולי הכוונה למש"כ בענין הקפה במכולת, ע"פ הנתיבות שלום, סי' ק"ם סעי' כ"ג.]

אם סבא של אשתו הלוי להם כסף כדי לקנות דירה, ועכשיו נולד להם בן ראשון, והוא כהן, והוא מצופה שיפדה אצלו, והיו מוכרחים לעשות כן אף בלי ההלואה; זה פרהסיא, מצוה, אוהבים, ולחש"ך מותר ולחיש"ש אסור. למעשה, יש מקום להקל בעת הצורך, כנידו"ד.

ראובן בארה"ב הלוי לחבירו שמעון בארה"ק מאה אלף דולר, כי הם חברים טובים וישנים, ושמעון יש לו הוראת קבע לשלם לו מידי חודש בחדשו. ראובן הגיע לארה"ק, ונוסע לשבת לצפת, ושמעון אמר לו שיש לו דירה בצפת, ויכול להשתות שם בחנם. עשו כן בתמימות לב, ולא עלה על דעתם הענין של ההלואה, כי הכל עובר אוטומטי, ועשה כן רק משום שהם ידידים נאמנים. וזכר מזה בע"ש בצהריים, מה עליו לעשות עכשיו.

והנה, ע"פ סעי' שלנו, אפי' גברא דלא עביד למיגר, וחצר דלא קיימי לאגרא, אסור. ואע"פ שהם אוהבים, מ"מ זה בפרהסיא ולא היה מפורסם שהיו אוהבים ברמה כזה [א.ה. חידוש]. ולכן, צריך להחליט עכשיו לשלם על שהותו שם.

ולענין לשלם על מה ששתה כבר, תלוי אם הוא דברא דעביד למיגר, וחצר דקיימא לאגרא, ומשלם לצאת ידי שמים, ויכול להגיד כאילו התקבלתי.